תלמוד בבלי · ראשונים · ריי״ף · מפרשים · מלחמת השם

מלחמת השם על בבא מציעא

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלחמת השם על בבא מציעא

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלחמת-השם-על-בבא-מציעא/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 4
דף ד. 5
דף ז. 6
דף ז: 11
דף י. 12
דף י: 14
דף יא. 16
דף יב. 17
דף יב: 19
דף יד: 19
דף טו. 21
דף כ: 21
דף כא. 23
דף כב. 24
דף כג: 25
דף כד: 26
דף כו. 28
דף כו: 32
דף כז. 33
דף כח: 37
דף כט: 39
דף ל: 41
דף לב. 41
דף לה: 42
דף לו. 44
דף לו: 45
דף לח: 46
דף לט. 48
דף מ: 49
דף מד: 50
דף מה. 51
דף מז: 52
דף מח. 52
דף נא. 54
דף נב: 54
דף נז: 55
דף נח. 55
דף נח: 56
דף סב: 58
דף סה. 58
דף סו: 59
דף סז: 60
דף סט. 62

דף א.

כתוב בספר המאור מקח וממכר ניחזי זוזי ממאן נקט ליתיה לפי' הרי"ף ז"ל וכו' עד וכדאמרינן לענין סלעין דינריו משום דמסייעא ליה שטרא סיועי בעלמא וכו':

אמר הכותב הרב ר' יעקב ז"ל כך פי' בספר הישר דמאן דמכחש ליה סהדא מחייב שבועה דאורייתא ומאן דמסייעא ליה נוטל בלא שבועה וטעמיה משום דשבועה דמתני' משום חשדא היא דשלא יהא כל א' הולך ותוקף בטליתו של חבירו כדר"י והאי כיון דמסייע ליה עד אחד רגלים לדבר דלא משקר ואידך חשיד ואיהו לא חשיד זהו תורף הפי' ההוא אבל בעה"מ ז"ל קלקל דבריו מפני ראיותיו שהביא מדסומכוס ומשמעתא דלקמן לפי שנראה מדבריו דאפילו שבועה דאורייתא כגון מודה במקצת או שבועת השומרים פוטר עד א' וזה דבר שא"א דלא אשכחן עד אחד קם אלא לחייב שבועה אבל לא לפטור ואילו איתא להא מילתא שומר שמסר לשומר אמאי חייב שהרי עיקר חיובו משום דהוי ראשון מחויב שבועה שא"י לישבע ומשלם כדפריש בעל המאור ורב אחא משבחא ז"ל משום דשני לא מהימן ליה בשבועה ואם כדברי בעל החבור הזה ולפטור הוא דהא מכל מקום בעד אחד הוא לא פטור שומר ראשון דאע"ג דאיהו לא טעין ליה ברי שלא מתה בפשיעה כיון שיש שם עד א' אינו מחויב שבועה כלל אלמה תנן השוכר את הפרה והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר וכו' ואמאי הרי השואל מעיד לו שמתה בלא פשיעה וא"ת בדלא ידע שואל או שהוא קרוב או פסול אין שומעין לך והראיה עצמה שהביא לדבריו מדסומכוס תמה הוא מי דמי להא מילתא ואדרבה אי איכא לדמויה הויא תיובתיה דהא התם מדינא מוכר ולוקח פליגי לדעת סומכוס וכיון דקטע מוכר לידיה ואחייב ליה שבועה דאורייתא אמרינן הואיל ונשבע ישבע על הכל והטעם לפי שמחייבו שבועה וליטול מחצה א"א דלא גרע מלוקח דשקיל פלגא בלא שבועה וליפטרו בלא שבועה אין לנו שלא האמינה תורה מודה מקצת עד שישבע ואפי' בזמן שהכל בחזקתו הלכך ישבע ויפטר לגמרי שהתורה האמינה מודה מקצת בשבועה כל זמן ששבועתו ליפטר שלא ישלם כלומר שאין הממון ברשות הא' ואינה דומה לנדון שלפנינו דהכא מי שנשבע שבועת התורה הוא שמפסיד ומין בשאינו מינו הרכיב וסיועא דאייתי מדאמרי' לקמן שאני התם דמסייע' ליה שטרא נמי לא דמי' דהתם כיון דלא כתבי אלא שנים והכל יודעין שיד בעל השטר על התחתונה על כרחך לא היו אלא שנים ויכול הוא להעיז פניו הואיל ומסייע ליה שטרא בתרי סהדי וכדאמרי' התם אבל היכא דאיכא סהדי דמסייעי לה מעיזה ומעיזה אבל בעד א' ודאי לא אמרי' הכי וכדכתבינן:

וכתב עוד וליתיה נמי לפירוש הרב שפירש וליחזי זוזי ממאן נקט בקדושין אאין מקחו בידו אלא אבזמן שמקחו בידו קאי ולפי דעתי אין דרך וענין נכון לאוקמה לקושיא ופירוקא אארישא דוקא אבזמן שמקחו בידו דאי נקט מחד דין הוא שיהא המוכר נאמן לעולם דאי ליכא עדים דשקל דמי הרי נאמן לומר לזה לא מכרתי מגו דאי בעי אמר לא מכרתיו מעולם ולא שקלי דמי מינייהו ואי איכא עדים נמי דשקל ולא ידעי ממאן כל שלא משכו ומקחו בידו ודאי נאמן דהא אפילו אמרו עדים דשקל מחד מינייהו בלחוד מדעתיה יכול הוא לחזור בו ואין לו עליו אלא מי שפרע וכי אמר נמי מהאי שקלי ומהאי לא שקלי או מהאי בעל כרחי ומהדרנא ליה דמי' מהימן ואפילו קנו נמי מיניה ואינו יכול לחזור בו נאמן לעולם דהאי דטעין ליה לי מכרת והוא אומר לא מכרתי ה"ל מנה לי בידך אין לך בידי כלום והוא פטור הלכך נאמן והדעת נותנת כן שיותר יש להאמינו היכא דלא נקט אלא מחד מהיכא דנקיט מתרוייהו ואמר האי בעל כרחי' אלא ודאי נאמן הוא בזמן שמקחו בידו על גופו של מכר בכל ואפי נקט מפלוני בפני עדים ברצונו נאמן לומר לחבירו מכרתי קודם לכן או אחר כן וקנה גופו של טלית במשיכה או בחליפין שכיון שהודה לו נוטל טליתו והוא ידין עם האחר ויקבל עליו מי שפרע ואם יש מקום לטעון שבעל כרחו קבל פטור אף ממי שפרע שאין מי שפרע מעכב בדין לגבי הודאה דחבריה כלל ולא מביאו לבית השבועה לעולם ידעתי גם אני שה"ר יעקב ז"ל אף הוא כתב זה דארישא קאי ודוקא הוא אבל האמת יכריע:

דף ד.

ועוד חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו וא"ת א"כ לטעון ולימא הכי והכי אית לי גביה בפי' וכו':

אמר הכותב זה אינו דכולהו אינשי לאו האי דינא גמירי ועוד שהרי הוא רוצה לחלוק עמו בגופו של טלית ואביי ה"ק דלמא מלוה ישנה יש לו עליו ואע"פ שאמר על גופה כולה שלי לא חשיד דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וזו הסברא שאמר שאינו נאמן לומר כך וכך אית לי גביה הטעתו אף במס' כתובות בפרק הכותב גבי ההיא איתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי ואמרה מחיים תפיסנא להו ולא הימנה רב נחמן ופירשה רבינו הגדול רבי יצחק ז"ל בהלכותיו יפה אבל בעל המאור הזה ז"ל חלק עליו ואמר דשאני התם משום דפקדון הוא ולא מהימן בשום טענה לאפוקי ממונא מחזקת מאריה ואע"ג דאיכא מגו טועה שם ובעיקר הדין יש תשובה מההיא דגרסינן התם בפרק הכותב ההוא בקרא דיתמי דתפסו מיניה תורא דיתמי בע"ח אמר מחיים תפיסנא ליה ובקרא

אמר לאחר מיתה תפסתיה והימניה לבעל חוב מגו דאי בעי אמר לקוח הוא בידי והא התם מידא דבקרא תפשיה שידו כיד היתומים ואפ"ה המנוה במגו ואמאי הא אמרינן שאין נאמן לתפוס בטלית חבירו ולומר מחיים תפסתיה במידי דתפס מרשותיה דמאריה או בפקדון אע"ג דאיתיה ברשותיה ומשום הכי אמרי לה להיא אתתא לאיתויי סהדי זו השיב עליו ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל ועיזי דאכלי חושלא בנהרדעא ראיה גמורה לדין זה ומה שדחה שברשות הניזק תפשן אינו כלום דהא כיון דלאו בתורת משכנתא אתא לידיה דמיא לפקדון או לתופס בטליתו של חבירו דהא כל היכא דאיתנהו ברשותא דמרייהו איתנהו וכאילו מרשותו תקפן וכן מה שכתב ומה שהקשה לו אבא מארי ז"ל מדתניא בתוספתא מנה לי בידך וכו' או שיש לי בידך במנה כסות במנה כלים פטור לאו קושיא היא שאין הכסות והכלים ברשות התופס שבש בעל המאור לשון התוספתא שבתוספתא לא תניא או שיש לי בידך אלא שיש לך בידי במנה כסות במנה כלים וכך פירושה תבעו כסות וכלים או מנה ואומר לו יש לך בידי במנה כסות כלומר אותו כסות שהפקדת אצלי במנה שיש לי בידך אני תופסו זו היא גרסת התוספתא שבכל הנוסחאות ואף רבינו האי גאון ז"ל כתב זו התוספתא בתשובותיו כמו שאמרנו ויש לפרש כגון שטענו מנה והודה לו בכסות וכלים פטור שאינו נשבע על המנה שאין כאן מודה מקצת הטענה וזה העיקר שכן הענין מפורש שם בתוספתא דשבועות אבל אין ספק שהדין הוא כמו שכתבתי ואינו צריך להאריך ולהביא ראיות מדברי הגאונים כי כלם ז"ל הושוו בדבר שהוא נאמן וכבר כתבתי לך כי רבינו הגדול ז"ל כך כתב בפרק הכותב בהלכותיו ורבינו האיי גאון ז"ל בתשובותיו ולא ערער אדם בדבר:

דף ז.

ועוד אתמר המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו וכו' עד אבל משבח קרקעות איכא לאותוביה כו':

אמר הכותב זה הלשון משובש אבל היה לו לומר דליכא למימר אין מוציאין לשבח קרקעות מנכסים משועבדים שאם תאמר שנפחת הקרקע בידו לאו שבח קרקעות הוא אלא פחת קרקעות:

ועוד ובעל חוב גובה את השבח ולא את הפירות דאע"ג דצריכי לארעא שלא כדברי הרב אלפסי ז"ל וכו':

אמר הכותב איני יודע מהו שח דהא קאמר ר' יוסף התם בהדיא הבו לה מתמרי דעל בודיא ואקשי' עליה אילו בעל חוב הוה מי הוה יהיב ליה מר פירות לפי שאין מזונות

הבנות נגבים ממטלטלי דיתמי ובעל חוב נמי לא גבי מינייהו וא"ל דצריכי לדיקלא קאמינא כלומר דבעל חוב גובה מהן ושמע מינה דבעל חוב גובה מיתמי פירות דצריכי לקרקע מפני שהן כקרקע ומפני כן אף הבנות גובות מהן לפי שהן כבעל חוב וכן גובה בעל חוב מלוקח פירות שיצאו מרשותו כל זמן שצריכין לקרקע שהרי הן כקרקע ובשבח שלה ואם בא בעל המאור הזה ז"ל לומר דלא גבייאן בנות פירות במזונותיהן אלא ששמין כמה הן שוים ונותנין לבנים והקרקע עם שבח הפירות נוטלות הבנות במזונותיהן זה אינו נכון דכי קס"ד מעיקרא דמתמרי דעל בודיא ממש קאמר מאי שומא איכא וכי אמרינן נמי דחזו לבודיא קאמר ואקשינן סוף סוף וכו' מאי שומא איכא התם הרי אינן צריכין לקרקע וכי קאמרינן דצריכי לארעא קאמינא כהאי גוונא נמי הוא ועוד מדקאמרינן סוף סוף כל העומד לתלוש כתלוש דמי ש"מ פירות שאינן בתלושין בעל חוב גובה אותן וכן הבנות במזונותיהן ומה שאמר שכך כתב רבינו האי גאון ז"ל אינו כן והא לך דברי הגאון ז"ל ואין לו לבעל חוב שיטרף מן הלוקח מכל מה שיש שם מן הפירות וכ"ש שכבר נטלם הלוקח והוליכם לביתו כדגרסינן אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח ולא את הפירות ואפשר לנו לומר דבלא צריכי לארעא דאי בדצריכי לארעא שבח מיקרי ואין דברי הגאון אלו קושיא עלינו יותר מדברי הגמרא והדבר מוסכם שפירוש שבח המגיע לכתפים פירות שעומדים לינטל על הכתף כמו שאמר רבינו וכ"כ ר"ח ז"ל וכן כתוב בתשובות הגאונים והוא דצריכי לארעא כדמוכח בכתובות כמ"ש רבינו שלמה זכר כולם לברכה ופי' דצריכי לארעא דקאמרינן היינו דכי מנח להו משבחי אבל לא צריכי לה דכי מנח להו מכחש כחשי כבצורות דמיין והכי אי' בגיטין פ' השולח ומה שפירש הוא בשבח המגיע לכתפים שהוא שבח שהשביח בגופו ובידיו ושבח שאינו מגיע לכתפים דקלא ואלים ותלה דבר זה במה שנמצא בפרק יש נוחלין במיעוט נוסחאות משובשות גבי הא דאיבעיא לן שבח ששבחו נכסים מאיליה מהו בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך כי תיבעי לך בשבח שאינו מגיע לכתפים והגיהו בהן בדרך פי' כגון דיקלא ואלים ארעא ואסקא שרטון וזה אינו מעיקר הגמרא ושבוש הוא ולא תמצא כן בנוסחא שראוי לסמוך עליה ואדרבה ההיא בעיא גופא מוכחא שפירוש שבח המגיע לכתפים כמו שפירשו רבותינו ז"ל דאי כי הך פירושא מאי קאמר בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך הא שבחוה נכסים מאיליהן קא מיבעיא ליה והוה ליה למימר בשבח דהוצאה לא תיבעי לך או למיבעי מעיקרא שבח המגיע לכתפים מדשני בדבוריה ש"מ תרי מילי נינהו ואם תמצא לומר יש לו עיקר בספרים ה"נ קאמר כי תיבעי לך בשבח שאינו מגיע לכתפים שאינו עומד לתלוש כגון דיקלא ואלים וכיוצא בו דהיינו הוציאו אילנות פירות

ולא הגיעו לכתפים ומשום דבעיא בשבח דממילא ובצריך לקרקע תפש לו אלו לרווחא דמילתא וה"ה לכיוצא בהן אבל באמת שאינו עיקר בגמרא ועוד יש להשיב אי איתיה להההוא פירושא היכי אמרי' בשמעתין ואי בעית אימא כי אמר שמואל בשבח שאינו מגיע לכתפים הא שמואל על כרחין בשבח דאתי מחמת הוצאה קאמר שהרי כותב מוכר ללוקח אינון ועמליהון והיינו שבח דמחמת הוצאה שהוא שבח המגיע לכתפים והיכי הוה סליק אדעתין כלל דלא אמרה שמואל אלא בשבח שאינו מגיע לכתפים וא"ת דילמא דעדיפא מינה אקשי לאו מילתא היא דכיון דכבר אדכר בשמעתא הא מילתא וכולא שמעתין בה רהטא לא הוה מפרקינן בגמ' הכי כל עיקר ומימריה דשמואל גופה לא איצטריכא אלא בשבח דמחמת הוצאה הלכך לא ס"ד מעולם למימר דשמואל בשבח דממילא בלחוד אמרה ולא צריכין למעשים בכל יום כלל. ועוד א"כ הוה לן למימר כי אמר שמואל בשבח שאינו מגיע לכתפים ולא היה לו לומר כאן בשבח המגיע דפשיטא דברייתא בשבח המגיע לכתפים היא דהא קתני בהדיא הוצאה ועוד כיון דברייתא תני לשון הוצאה אמאי שני בדבוריה ואמר שבח המגיע לכתפים בתלמוד נוח לפרש לפי דברי רבותינו ז"ל יותר מן הפירוש הזה שכתב בעל המאור ז"ל ואין כאן צורך להאריך יותר מזה ומה שפירש עמליהון הוא שבח שהשביח בגופו ובידיו ושבחיהון הוא שבח שהשביח בממונו בידי פועלים אינו כלום דא"כ שבחא דאתי ממילא לא ליגבי לוקח ממוכר לעולם והיכא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא לית דינא ולית דיינא דגבי כדמוכחא שמעתא ועוד שכל מה שהוא בידי פועלים בכלל עמליהון הוא ופועליו ושלוחיו של אדם כגופו דמו אלא פי' עמליהון שבחא דאתי מחמת הוצאה ובכדי הוצאה שבחיהון ביוקרא א"נ דיקלא ואלים ארעא ואסקא שרטון א"נ מאי דאשבח אפילו מחמת הוצאה ביתר מכדי ההוצאה כך פירש רבינו הגדול ז"ל כדבעינן למיכתב קמן:

ועוד וכל דברי הרי"ף ז"ל בזו השמועה אינם נכונים וכו' עד ונמצאת כל השמועה לדבריו מעורבבת:

אמר הכותב תמהני על בעל המאור ז"ל והלא אף רבינו הגדול ז"ל לא אמרה אלא בהוצאה שיש שבח כנגדה שהרי כתב לאו שבח דמחמת הוצאה קאמר כגון שלקח שדה באלף זוז והוציא עליה מאתים זוז וחזרה להיות שוה אלף ומאתים זוז אלמא בכנגד הוצאה קאמר ולא ביתר מכדי הוצאה וכ"כ עוד אבל הכיר בה שאינה שלו ולקחה אין לו אלא הוצאה בלבד מנגזל ומאי דפייש ליה משבחא פסיד ליה ולא גבי מיניה כלום כדאמר רבא הכיר בה שאינה שלו ולקחה שבח אין לו וכן תמצא בכל נוסחי ההלכות המדוקדקות והביא ראיה לזה מהא דאמרינן השביח לוקח מהו ואמרי' בתר דבעיא הדר פשטה מה מכר

לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו וזו קשה שבדבריו אם הוא מפרשה בגזלת קרקע אע"פ שר"ח פי' כן גם דברי הגאון ז"ל בשער שלשים מספר המקח כך הם וקשה בדברי בעל המאור ז"ל שאמר דהתם משום דשינוי קונה וזה אינו כלום דהתם לא קני גופא אלא שבחא משום תקנת השבים כדאיתא התם בגמ' וזה אינו צריך לפנים דשבח שכנגד הוצאה שקיל אע"פ שהכיר בה שאינה שלו והתם נמי מפורש בהדיא דאמרינן היכי דמי כגון שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע אינה נגזלת וש"מ בשוגג נמי קנס ודחינן לא בלוקח ת"ח ומש"ה לא שקיל כלים מנגזל ושקיל מגזלן כוליה שבחיה כדקתני ואת השבח ומיהו אנן לא קי"ל כההיא סוגיא אבל שמעי' מינה דדיניה דלוקח למשקל שבחא מנגזל למאן דלא קניס ולמאן דס"ד למקנס נמי שקלי ליה מיניה דגזלן ולעולם לא פסיד שבחיה אי מנגזל אי מגזלן ושמעי' מסוגיין דמנגזל גבי ליה כדכתב רבינו הגדול ז"ל ושמעתין נמי דיקא דהא שמואל סבר לוקח מגזלן לית ליה שבחא וקאמר מעות יש לו שבח אין לו ואפ"ה גבי הוצאה מנגזל הכיר בה שאינו שלו נמי אע"פ שאמרו מעות יש לו שבח אין לו גבי הוצאה מנגזל כולה עד גמירא וכ"כ ר"ח ז"ל וכן מה שכתב רבי' הגדול ז"ל שבמתנה מאי דלא גבי שבחא ה"מ בשבחא דאתי מחמת הוצאה אבל שבחא דממילא גבי דבר נכון וברור הוא ואין לחלוק עליו דודאי מאי דאיצטריך רבא למימר תדע שכך כתב לו מוכר ללוקח וכו' לאו לכל שבח קאמר דצריך תנאי דאילו בשבח דממילא פשיטא דגבי דארעא דמשתעבדא ליה אשבחא אטו אם מכרה באלף זוז והוקרה ועמדה על אלף ומאתים אי נמי אסקה ארעא שרטון אפשר לומר דלא טריף ליה לבעל חוב לכולה שבחא ואפילו במתנה דלא כתיב בה והוא הדין לכל שבחא דממילא דאפילו הוציא ונטע נטיעות והשביחו יתר על ההוצאה כיון שהקרקע הזה קנויה לו לשעבודו דינה לגבותה כולה והיא ושבחא משועבדים הם לו וכ"ש בשהשביח בגופה כגון שחרש ועדר וכסח והתליע באילנות וכיוצא בהן שלא נתחדש כאן כלום אלא גופה של קרקע שהושבחה בעינה דנוטל הוצאה מבעל חוב ושקיל ארעא ושבחא דממילא ורבא בשבחא דמחמת הוצאה ובכדי הוצאה הוא דתמה ואמר וכי נכסיו של לוקח נשתעבדו לבעל חובו של מוכר מי עדיף מנגזל דלא טריף שבח דמחמת הוצאה ואמר אין משום דהכי כתב ליה מוכר והטעם מפרש בהלכות דכיון דכתב ליה הכי אדעתא למשקל ממוכר עבד ולא מבעל חוב אבל במתנה בשבחא דממילא ודאי טריף והיכא דשויה ניהליה אפותיקי הרי אמרו כל הגאונים דאי לא מסיק ביה אלא שיעור ארעא שקיל שבחא ולא משלם

אלא הוצאה ומוכחא נמי בגמרא כדכתיבנא לקנין אלמא אמר ליה ארעאי היא וארעאי אשבחא ואף על גב דלא מסיק ביה כנגדו במתנה נמי אין ספק שאם היתה אצלו אפותיקי דטריף שבחא דממילא וכי לא שוייה ניהליה אפותיקי נמי כיון דמסיק ביה שיעור כולהו מצי למימר ליה הכי דהא כי קס"ד דליתא לדשמואל ולא מהני תנאה בשבח דממילא מיהא מודו דטריף בעל תוב כדקתני ברייתא ראיה לדבר שהרי יתומים שהשביחו ודאי כמקבל מתנה שהשביח דמו דליכא למימר בהו שכך כתב לו ובעל חוב אינו גובה מהן את השבח והיינו דאיתמר בפרק המקבל יתומים אומרים אנו השבחנו וכו' ואעפ"כ גובה מהן שבחא דממילא דתנן בבכורות אינו נוטל בשבח ולא בראוי כבמוחזק ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם כולן אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמוחזק והוינן בה ולא האשה בכתובתה והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח והיכי קתני אין נוטלים בשבח אפילו דלוקח ופריק מקולי כתובה שנו כאן ולא הבנות במזונותיהן תנאי כתובה ככתובה דמי והאי שבחא דלא טרפן בנות במזונותיהן מאי ניהו אילימא דאשבח לוקח אפילו קרנא נמי דהא אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים אלא לאו מיתמי וטעמא משום קולי תנאי כתובה הא בע"ח גבי ועל כרחין היינו שבחא דממילא חפירא והוו שובלי שלפיפי והוו תמרי כדאתמר התם וכי תימא כי קתני בנות במזונותיהם משום ראוי הא לא מצית אמרת דראוי לאו משום קולי כתובה הוא אלא אפילו בעל חוב נמי לא גבי ביה דהכי קתני עלה התם בתוספתא ואיתיה נמי מפורש בירושלמי בפרק הניזקין והכי נמי מוכח בהדיא בגמרא דילן בפרק מי שמתו כבר פי' זה רבי שמואל ז"ל בפרק יש נוחלין ואין צריך לפנים מעתה נלמוד מיתומים למתנה שאע"פ שאין בע"ח גובה מהן שבח דהוצאה משום דליכא בהו שכך כתב לו שבחא דממילא מיהת גבי כדעת רבינו הגדול ז"ל ומה שאמר בעל המאור ז"ל בערבוב השמועה הלא אפילו לדבריו כך היא מעורבבת דהכא את אמר מאי שבח שבח דמחמת הוצאה דהיינו עמליהון ולעיל אמר שמואל שבח אין לו דהיינו שבח דממילא דאילו הוצאה שקיל מנגזל כדתניא בברייתא והוצאה מבעל חוב ואוקמה שמואל בלוקח מגזלן וברייתא גופה קתני את השבח דהוא מאי דפייש על ההוצאה והיינו דממילא אבל אין כאן ערבוב דהכי קאמרי' שבח אין לו ממוכר דלא גבי מיניה אלא קרנא דזביני אבל מנגזל אית ליה שבח דמחמת הוצאה ובכדי הוצאה ודקאמרינן (התם) [סתם] הכי נמי דלא טריף שבחא ה"ק הכי נמי דלא טריף שבחא (במכר) [כמכר] לשמואל ועוד פעמים שהוא נוטל בשבח כגון בשדה העשויה ליטע ששמין לו וידו על העליונה כלומר שנוטל בשבח כשאר אריסי העיר דלא גרע מיורד לתוך שדה של חבירו ונטעה שלא ברשות:

דף ז:

ועוד וטופיאנא דשבחא דלא מסיק ביה כנגדו שמין ללוקח וכו' עד וה"ר שלמה ז"ל כתב וכו' וזו ראיה למה שכתבנו:

אמר הכותב חמהני על רבינו שלמה ז"ל פה קדוש היאך יאמר דבר זה והלא ברייתא קתני בהדיא נוטל את השבח מבעל הקרקע דהוא שבחא דממילא דלא מסיק ביה כנגדו כלום חזרנו ודנינו לזכותו שמא הוא מפרש לה כגון דמסיק ביה שיעור ההוא שבחא דממילא כגון דשויא אלפא זוזי ושבחא שוי תלת מאה ומאתים מחמת הוצאה ומאה שבחא דממילא ומסיק ביה אלפא ומאה ומשום הכי גבי שבחא דממילא כלומר שוה מאה זוזי וקתני סיפא ואם הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח כלומר דגבי אלפא ומאה ואידך מאה דהוצאה אי לא שוו אלא חמשים שקיל חמשים מבעל חוב כך יש לדון לפי דברי רבינו שלמה ז"ל ואף על פי כן אין פירושו עולה כהוגן כלל חדא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא קאמר משמע דלא מסיק בשבחא כלל ובכה"ג אתמר בפרק הגוזל ובפרק המקבל וכן כתב ר"ח ז"ל ובריייתא גופה לא אפשר לאוקומה בהך דוחקא דלמאי הלכתא תנא הוצאה ושבח כלל ואי משום סיפא כמו שאמר הרב ז"ל אטו משום סיפא תני רישא טעותא דהאי כיון דמפליג בין שבח להוצאה טעותא הוא ועוד דסיפא פשיטא היא ואדרבה סיפא תנא משום רישא דהא גופא פשיטא שאין לך מוציא הוצאות על נכסי חבירו שנוטל יותר ממה שהשביח אא"כ עשאו שליח דהא איכא פסידא גביה מעיקרא ועוד דה"ל למיתני אם השבח יתר על הוצאה נוטל כנגד החוב מבעל הקרקע והשאר מבעל חוב ואם הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח ותו הא דאקשינן בגמ' לימא ליה הב לי גריוא דארעא בארעא שיעור שבחאי על כרחך צריך אתה לפרש דלא קשיא ליה אלא אמאי לא שקיל בארעא והא מאי קושיא מאן אמרן דלא לישקול גריוא דארעא אי משום דתנא והוצאה מבעל חוב אכתי לא מוכחא דבמעות שקיל דכיון דארעא גביה היא מיניה דידיה הוא דשקיל לה אבל לדברי רבינו הגדול ז"ל ניחא דקשיא ליה אמאי לא שקיל שיעור כוליה שבחיה דממילא דלישקליה בארעא ואף רבינו האיי גאון ז"ל כתב בספר המקח בשטר כ"ח והיכא שהיה אותו שבח יתר על חובו של בעל חוב ונטלו בעל חובו כגון שהיה השדה אפותיקי יש ללוקח שיעור הוצאתו על בעל חוב ומה שיוסיף השבח בקרקע על שיעור ההוצאה הוי דין הלוקח עם המוכר וכמו שפי' למעלה המוכר שדה לחבירו ובא בעל חוב וטרפה וכו' וכן כתב באותו השטר שאם לא שויה ניהליה אפותיקי לא גבי שבחא דממילא בולא כלום כיון דלא מסיק ביה כנגדו כמו שפירשנו וכן דעת רבינו אלפסי ז"ל:

ועוד והיכא דלא מסיק ביה בע"ח במוכר שיעור ארעא וכו' אבל אי לא חזיא ליה ולא קא בעי לה שקיל להו לדמי מיניה דב"ח:

אמר הכותב דעתא קלישתא הא חזינא הכא דמאי עסקיה דלוקח בהדי בעל חוב אטו איהו מזבין לה ניהליה להך ארעא או זבין לה מיניה בעל חוב בעל כרחיה נמי שקיל חובו בקרקע ואין הדין נותן לכופו להיות לוקח מזה ואפילו שותפי בכי האי גונא לית בהו דינא דגוד או איגוד דכיון שאחד מהם יש לו שיעור אע"פ שחבירו יש לו פחות מה יעשה לו זה ימכרנו בפחות או ילך לו שהרי יש לזה שיעור ואינו רוצה לא ליקח ולא למכור וכל שכן אלו שלא נעשו שותפין מעולם ואין לו עסק עמו אבל מה שהודה רבינו הגדול ז"ל דהיכא דלא הויא אפותיקי ולא מסיק ביה שיעור שבחא דאי בעי שקיל מיניה דמי היינו טעמא דמשום דאמר ליה כיון שאיני מסלק' בדמים וקרקעך הוא שאתה טורף ואין שבחי משועבד לך לחובך שבחי שלי הוא ואין לך בו כלום וכיון שכן או תן לי גופו של שבח בראוי ליטלו או קח אותו ממני וכשהוא לוקחו ממנו אינו יכול ליתן לו קרקע שאינו ראוי לו בדמי שבחו שהוא לוקח ממנו וזו ההוראה ברורה ולרבינו הגדול ז"ל נאה לדרוש וכן זה שכתב בהכיר בה שאינה שלו ולקחה שאם יש לו לגזלן קרקע או שקנו מידו יש לו שבח אין הדבר ראוי לסמוך עליו שאם אמרו במכר לא אמרו במלוה והכא כיון שאדם יודע שקרקע אין לו לשום מלוה עשו לפיכך קבל עליו אחריות הלכך בשבח דממילא ובפירות לית ליה כלום ואילו הוה שקיל שבח לעולם לא היה רבא פוסק סתם שבח אין לו שלא בא לסתום אלא לפרש ולפיכך לא כתבה רבינו הגדול ז"ל:

דף י.

ועוד והא דאמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום פי' טענה זו שטוען ואומר לעולם לא אפרע עד שתחזיר לי את שטרי כו':

אמר הכותב דברים הללו לא ניתנו ליכתב דמאן דסבירא ליה אין כותבין שובר משום תקנתא דלוה אמר כדי שלא יהא צריך להיות שומר שוברו מן העכברים וכיון שכן במעשה ב"ד נמי לימא ליה איני רוצה לשמור שוברי מן העכברים ואדרבה כשהשטר שכותבין עליו שובר הוא מעשה בית דין צריך הלה להיות יותר שומר שוברו ועוד היכי אפשר למימר דרבי יוחנן לאו אליבא דנפשיה אמרה לשמעתיה והוה ליה למימר אפילו למ"ד אין כותבין שובר ועוד דהא אמרינן פרק הכותב שמעת מינה כותבין שובר וכו' ואי ס"ד בכתובה כותבין לדברי הכל נימא כתובה שאני ומאי שמעת מינה ואי אמרת דלא סבירא להו כר' יוחנן היכי אפשר דלא מפרקינן לה התם להא דרבי יוחנן ובפרק האשה

שנתארמלה נמי אמרינן א"ר אבהו זאת אומרת כותבי' שובר ומאי למימרא הא כ"ע מודו גבי כתובה כותבין שובר ואי כולהו סוגיא מוקמת דלא כר' יוחנן אין שומעין לך דהא ליכא מאן דפליג ואביי הדר ביה מגופה דמתני' לגבי דר' יוחנן ולא אשכח אוקימתא כמתני' למפלג עליה ועוד דתנן פרק קמא דסוטה אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאה ואמרינן בגמרא שמעת מינה כותבין שובר ואמר אביי עלה תני מקרעת ואמאי הא ס"ל לאביי כרבי יוחנן דאפילו למ"ד אין כותבין הכא כותבין בשלמא אי ליתיה להאי פירושא אע"ג דאביי אפשר דסבירא ליה כותבין שובר אמר מיהא לא תפשוט ואפשר דסבירא ליה אין כותבין אלא אי אמרת דלכ"ע סבירא להו כותבין שובר בכתובתה למה ליה למשכוניה נפשיה התם ולמתני מקרעת לוקמה כר' יוחנן דהא איהו סבירא ליה על כרחיה כותיה ועוד היכי פשיט ליה רבי חייא בר אבא ממתני' לימא ליה מתני' אתיא כמ"ד כותבין שובר ומאי מרגניתא אלא ודאי ליתיה להאי פירושא ואידך לישנא נמי דאמר אי נמי קמ"ל דכותבין שובר בכתובה דהוא מעשה בית דין אף על גב דליכא למימר עבד לוה לאיש מלוה אינו יודע טעמו ואנו גורסין במקצת הנוסחאות ובהלכות רבינו ז"ל מ"ט דכל מעשה בית דין כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי ואינו עולה לו דאדרבה כי נקיט ליה מלוה לשטרא בידיה ולא מהדר ליה טפי הוה לן למימר אין כותבים שלא יהא צריך להיות שומר שוברו:

ועוד דהיכי הדר ביה אביי ואמר דאי ס"ד במקום שאין כותבין עסקינן אבל במקום שכותבין אי נקיטא כתובתה גביא אלמנה מן האירוסין דגביא בעדי מיתה לטעון ולימא פרעתיה ומשום הכי פשיט דאיתא לדר' יוחנן וכיון דאיתא לדר' יוחנן דאמר כותבין שובר אינו נאמן לומר פרעתי ומפני מה אינו נאמן ואם תאמר משום דאמרינן ליה היה לך לכתוב שובר למ"ד אין כותבין שובר נמי יש לך לומר שאינו נאמן שהיה לו לכתוב שובר דלינקוט בידיה כל דהו שהרי מפני תקנתו של לוה אמרו אין כותבין ואם רצו כותבין וכיון שכן אם פרעה היה לו לכתוב שובר ואפילו תימא ליתה לדרבי יוחנן לא מהימן אלא ודאי אין נאמנותה תלוי בכתיבת שובר שכיון שאין בידה כתובה אף הוא אינו צריך שובר ואי קשיא ליה לאביי לטעון ולימא לא אפרענה דדילמא מפקא להו לעדי מיתה בהאי בי דינא וגביא ומש"ה פשוט דאיתא דלרבי יוחנן אמאי לעולם אימא לך ליתא לדר' יוחנן ובמקום דלא אפשר כותבין שובר והכי איתא בפרק הכותב ואפילו לרב דאמר אין כותבין שובר אלמנה מן האירוסין גביא דכותבין שובר ועוד דהא לא קאמר הכי אלא לטעון ולימא פרעתי כבר ומשום ההיא טענה ליכא לסיועי לדר' יוחנן כלל ומה שכתב ומסוגיין דהכא שמעי' דר' יוחנן הכי מפרש לה למתניתין דהתם הוציאה גט ואין עמה

כתובה בשחייב מודה אלא שטען לא אפרע לה עד שתחזיר לי שטר כתובה ליתא חדא דמוקים רישא בשחייב מודה וסיפא בשאין חייב מודה:
ועוד דאי ר"י מוקים לה בשחייב מודה אביי למה ליה למיהדר ביה משום דלא מצי טעין פרעתי לוקמה במקום שאין כותבין וכשחייב מודה דלא טעין פרעתיה וקמ"ל מתני' דבמקום דלא אפשר כותבין שובר וגובה א"נ משום סיפא נקט לה ואי אמרת אלמנה מן הנשואין היכי גבי התם ביושבת תחתיו ומשמשתו וכענין שאמרו במסכת כתובות דהא אביי לא הדר ביה משום אלמנה מן הנשואין אלא ודאי פירושא דהך שמעתא כדברי רבינו שלמה ורבינו חננאל וכל רבותינו ז"ל שהם מפרשים דלמאן דטעין פרעתי קאמר רבי יוחנן דלא מהימן ולשון טוען אחר מעשה בית דין מוכיח כן שלוה האומר לא אפרע אינו טוען אחריו כלום:

דף י:

ומה שכתב שאנו תמהים מן הרי"ף ז"ל שפסק כאן כרבי יוחנן ובכתובות פסק כשמואל והדברים נראין שחולקין זה על זה ושמעתי משם הרב ז"ל שכתב בתשובת שאלה כי זו ששנינו הוציאה גט ואין עמה כתובה וכו' הני מילי בעיקר כתובה דהוא מנה ומאתים הוא מעשה בית דין וכו' ואין דברי הרב הללו ברורים:
אמר הכותב בתחלה אפרש דהכא אמרינן שאינו נאמן לומר פרעתי משום דמעשה בית דין הוא ומשום מה כח בית דין יפה ואילו לא הוה מעשה בית דין היה נאמן לומר פרעתי אפילו למ"ד כותבין שובר דכל היכא דמלוה לא מפיק שטרא לוה למה ליה שובר הואיל וטוען פרעתי הא מצי למימר ליה אהדורי אהדרת שטרא ניהלי ולהכי לא כתיבנא עליה שובר אלא דהטוען פרעתי אחרי מעשה בית דין לא אמר כלום והתם ודאי לאו אסוגיא דר' יוחנן קיימינן אלא מימר קאמרינן מ"מ אע"ג דלא מצי למימר פרעתי משום דהוה קרע ליה לגיטא מ"מ לימא לא אפרענה עד שתחזיר לי את השטר דהיינו כתובה כדי שלא תחזור ותגבה בה בעדי מיתה שמעת מינה כותבין שובר ואפשר לומר דלרבי יוחנן כיון דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ואפילו החזירה כתובה גובה מקום דלא אפשר הוא ובמקום דלא אפשר כותבין שובר ולא אליבא דידיה דייקי וי"ל אפילו לר' יוחנן כשתמצא לומר בעלמא אין כותבין שובר אף כאן יכול הוא לומר לעולם לא אפרע עד שתקרע שטר כתובתה כדי שלא תהא מזומנת בידה לגבות בה ויהיה זה צריך שומר שוברו מן העכברים שאם תקרע כתובתה צריכה עדי אישות וצריכה עדי הינומא וראשה פרוע לגבות מאתים וממעטין לה תביעותיה שמא יאבד שוברו של בעל והיא

אכלה וחדיא וכן הסוגיא שבתחלת האשה שנתארמלה על הדרך הזו מתפרשת ואפילו לרבי יוחנן ולפום הכי אוקמה שמואל דהוציאה גט במקום שאין כותבין ומיהו אע"ג דאוקימנא במקום שאין כותבין שמעינן מינה דאיתא לדר' יוחנן דהדר ביה אבייי לגביה ומ"מ יש לדקדק אחר דברי רבינו הגדול ז"ל ולמה העלה משנתו כשמואל והא קי"ל כותבין שובר ונתישבנו בדבר ונראה לנו שרבינו הגדול ז"ל מפרש שמועתנו בלשון אחר שלא הורגלנו בו ולפי דבריו אפרש עוד הסוגיא והוי יודע שבכלל מעשה ב"ד כתובה במקום שאין כותבין שהיא גובה בתנאי ב"ד וכל תנאי כתובה השנוי' במסכת כתובות שאע"פ שלא כתב חייב ומפני שהוא תנאי ב"ד עוד יש בכלל זה מי שנמחק שטר חובו וכתבו לו ב"ד שטר אחר כדאיתא בפרק גט פשוט סד"א כיון שאין עיקר שטר השעבוד בידו יהא נאמן לומר פרעתי קמ"ל דכעיקרו של שטר דמי שאם לא כן מה כח ב"ד יפה וכן מי שכתבו לו ב"ד פסק דינו אינו יכול לטעון אחריו כלום ובא ר' חייא בר אבא וסייעיה לר' יוחנן ממתני' ולא פי' ועלה על דעת אבייי לומר זה שסייעו ר' חייא משום שדעתו לפרש משנתינו אפילו במקום שכותבין וגם שם היא גובה ואע"פ שאין מעשה ב"ד שלה בידה משום מה כח ב"ד יפה דאילו ממקום שאין כותבין אין לסייעו דמשום דגט היינו כתובה הוא וכיון שכן מאי סיועא דלמא מתני' במקום שאין כותבין ואין להוכיח שהטוען אחר מעשה ב"ד כגון אלו שכתבנו לא אמר כלום והדר ביה אבייי ואמר אי ס"ד דמתני' משום דגט היינו כתובה במקום שאין כותבין ולאו משום מה כח ב"ד יפה אטו גט מנה מאתים כתיב ביה וכו' אלא ש"מ דטעמא משום מעשה ב"ד הוא אבל משום גט אין לנו לומר שלא יהא נאמן וכי א"ר יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום יש בכלל זה כתובה במקום שאין כותבין ולפיכך שבחיה לר' חייא דמתני' הוה סייעתיה בהדיא דבמקום שאין כותבין היא שהוא הוא ודאי הטוען אחר מעשה ב"ד דלא אמר כלום כדמסיק ואזיל אבל במקום שכותבין הואיל ולא הוציאה כתובה נאמן וסברא דגמרא מקמיה טעותיה דאבייי הכי היא דליתא בכלל דר' יוחנן דהא איתרע ליה חזקת מעשה ב"ד שהרי עיקר שעבודה בשטר ואינו בידה ורגלים לדבר שפרעה זהו דעת רבינו הגדול ז"ל ולפיכך כתב אוקמה שמואל במקום שאין כותבין כתובה והלכתא כותיה ולא כ' לשון הגמ' שאמרו שמע מינה כותבין שובר דאיהו ז"ל לאו משום הכי איצטריך לאוקמיה כשמואל אלא משום האי טעמא דכתבינן וכך כתב בתשובותיו אלמנה שלא הוציאה שטר כתובה במקום שכותבין וגדולי תלמידיו ז"ל כך הורו בחיבוריהם בין באלמנה בין בגרושה והכי נמי אשכחן לקמאי וקמאי דקמאי ז"ל ובהלכות הנגיד מר רב שמואל הלוי ז"ל במס' כתובות כתוב ונשאל ממר רב שרירא אשה שאבדה כתובתה ונתארמלה או

נתגרשה כיצד גובה כתובתה גובה מאתים עיקר ותוספת או לא והשיב שהלכה רווחת היא וכלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה ודלמא פרוע הוא כדתניא מצא שטר כתובה בשוק וכו' ואליבא דרבינא הלכה כרבי יוסי דחייש לפרעון וכמה מעשים באו לידינו ולא אגבינא מעולם וכו' ואבא מרי גאון וגאון זקני הכין הוו עבדין כוותנא אלו דברי הראשונים ז"ל ומה שאמרו על רבינו ז"ל שכתב בתשובתו דגבי תוספת נאמן לומר פרעתי דינו יפה הוא לפי מה שכתבנו שאף על העיקר נאמן במקום שכותבין ותוספת בכל מקום כותבין הם ויש אומרים דלא אמרינן כל הטוען פרעתי אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אלא במנה ומאתים שהוא תנאי ב"ד והא דאמרינן התם תנאי כתובה ככתובה ה"מ למאי דתני התם כגון מוחלת ונותנת וכו' אבל לשאר מילי לא וכ"כ רבינו חננאל ז"ל בריש פרק אע"פ כלשון הזה ש"מ דלא אמרינן תנאי כתובה ככתובה דמי אלא אלו דברים המפורשים בלבד וכו' ואם נאמר שהתוספת כעיקר לכל דבריו הני מילי למיהוי מקולי כתובה ומחומרי דידה אבל לטוען אחריו כיון דליתיה מעשה ב"ד ועדים הוא שמעידין הוסיף לה מלוה בעדים היא ומ"מ לפי מה שהעלינו בדבריו של רבינו הגדול ז"ל בודאי הדין הזה כך הוא דנאמן בתוספת לומר פרעתי דהא במקום שאין כותבין הוא דאין נאמן ותוספת לעולם כותבין ואי נמי נהגו שלא לכתוב הן הפסידו על עצמן דבשלמא גבי עקר כתובה במקום שלא נהגו לכתוב כבר תקינו לה רבנן דתגבה שאם אי אתה אומר כן מה הועילו חכמים בתקנתם לעולם יאמר פרעתי ולא סמכא דעתא ובעילתו בעילת זנות ולפיכך לא האמינוה אבל בתוספת ליכא למימר הכי הרי נתבררו דברי רבינו הגדול ז"ל כהוגן ויש מי שאומר דגבי כתובה אין כותבין שובר דליכא למימר עבד לוה לאיש מלוה ואינו נכון בעיני:

דף יא.

ועוד כתבו ועוד שובר בזמנו טורף וכו' ולכתבה ליתן ולא נתנה כלל לא חיישינן ואי נמי חיישינן היינו דקאמר לשתי כתובות לא חייש ואתרי טעמי סמיך:

אמר הכותב תמהני על בעל המאור ז"ל מאי קא קשיא ליה והא מרישא דפירקין עד הכא חזינן דכיון דלוה או אשה אומרים תנו נותנין לאביי משום דהשתא מטי לידו ומה יעשה בשחרורי עבדים דאמרינן לעיל הא ניחא למאן דאמר וכו' וכאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו שפיר ולא חיישינן שמא לא נתן כלל וטעמא משום דכיון דהשתא אמר תנו השתא מטי לידיה דממהיא שעתא דחתימי שטרי קנה אלא דמתלי תלי וקאי עד דמטי שטרא לידיה וכדין טרפו ולעיל נמי מוכחא דאמרינן הא ניחא אי סבירא ליה כרב אסי

וכו' אלא אי סבר לה כאביי אמאי לא יחזיר ומאי קושיא נימא משום דחיישינן שמא לא לוה ולא מטא לידיה כלל אלא שמע מינה כיון שאמר תנו לא איכפת לן דהא ממטי שטרא לידיה הא למה זה דומה לכתב לו שטר בניסן ומכר נכסיו ואח"כ לוה בו דינרין טריף מניסן אע"פ שכבר מכר נכסיו לפיכך כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ולא חיישינן למוקדמין והכא נמי גבי שובר כיון דאילו כתבה ליתן בניסן ולא נתנה וזבנה לכתובתה ובתר הכי נתנה כדין פסדי לקוחות כי לא נתנה כלל ואמרה תנו נמי כדין פסדי וליכא למחשביה ורבינו הגדול ז"ל שאמר דלאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו מניסן זכה דאע"ג דלא מטא שטרא לידיה הויא לה כמחילה לפי דעתי שכך אמר ז"ל אע"ג דלא מטא שטרא לידיה אלא השתא והיא מעיקרא אינה פרועה כיון דהשתא מטי לידיה דהא אמר תנו זכה למפרע דהויא לה כמוחלת מעכשיו ולזמן שיפרענה כדאמרינן נמי בשטרי הלואה דהוי ליה כמשעבד נכסיו מעכשיו ולזמן שילוה אינו אלא כנותן טעם לזכות שזכין לו בחתומיו אע"פ שלא נפרעה ואם אין אני מפרש לדבריו כן אלא במחילה מעכשיו בזמן שאין האשה מודה נמי יחזיר ואם תאמר מפני חשש זיוף אף כשהאשה מודה נחוש לזיוף ולקנוניא שכל מקום שיש לחוש לקנוניא אינו חלוק בין מודה לשאינו מודה על הדרך הישרה בכל השמועות הללו ועוד שאין לחוש לזיוף שהרי אמרו המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירו לבעלים ולא חששו לזיוף דכל כמה דלא מקיים ליה לא טריף ואף כאן אפילו אין האשה לפנינו שתודה נחזיר שהרי זכו לו עדיו בחתומיו לכשיתקיים אלא כמו שפירשתי עיקר ומה שאמר בעל המאור ז"ל דאתרי טעמי סמיך טעותא היא דהא אם אין האשה בכאן אינו מחזיר שאני אומר נמלך עליהן שלא ליתנן אלמא חיישינן לכתבה ליתן ולא נתנה וכיון שכן כי מודה ניחוש דהא אביי חייש לקנוניא בפירקין לעיל ועוד דהאי טעמא בתרא הוא והיא עיקר פירוקיה דאביי ולא הדר מיניה ועליה סמך:

דף יב.

כתוב בספר המאור תא שמע שטף נהר קורותיו עד וסיפא דאם היו הבעלים מרדפין כלומר שיכולין להציל ברדיפתן:

אמר הכותב הרב אב ב"ד ז"ל כך כתב פי' דמאי אם נתייאשו דידעי ביה והוא נכון אבל בעל זה המאור ז"ל לא השלים פירושו כהוגן דאם היו מרדפין אחריהן לא משמע כלל אם יכולין להציל ברדיפתן ועוד שא"כ אף לרבא לא קשיא דדלמא הכי קתני אם אינן יכולין להציל שבודאי נתיאשו הרי אלו שלו ואם יכולין להציל ברדיפתן חייב להחזיר וכי היכי דמפרש אם דסיפא לאביי הכי נמי אפשר לפרושי אם דרישא לרבא אלא האי פירושא לא

נהירא כלל והכי הוה ליה לאסוקי להאיפירושא דהכא במאי עסקינן שהנהר גדול והולך וחסר ונוטל היום מזה ולמחר כשחסר נותן לזה אי נמי דדילמא משכ' משקלי ומעכבי אי נמי דאיידי דיקירי פלטי להו מיא למקום אחר וכמו שפי' בעל המאור הזה ז"ל ואם שמע שנתייאשו הרי הן של מוצאן דכיון דלית בהו סימן מימר אמר מאן דמשכח להו לא מהדר לי דלית לי סימנא בגווייהו ואם היו מרדפין שהולכין אחריהם עד שיחסרו המים למחר ויראו היכן יניחו אותן או שמא פלטי להו מיא חייב להחזיר דהא לא אייאש:

ועוד ואיסורא דומיא דהיתרא כתב הרב ר' אברהם ז"ל וכו':

אמר הכותב זה הדוחק אין הדעת סובלתו דלאו לישנא דמימריה הוא כלל ולאו דתנא אלא לישנא דגמרא הוא ועוד דאי הכי לא הויא תיובתיה דרבא ואי רבי יוחנן אסר רבא שרי והוה ליה למימר ופליגא דר' יוחנן ואע"ג דמשום תנא אמרינן כיון דמימרא היא ולא ברייתא לא מותבינן מינה תיובתא כי ההיא דבפרק לולב הגזול והכי איתא בכולי תלמודא בכה"ג ועוד דאפילו אמרה נמי רבי יוחנן קשיא היכי דייק לה מיניה ואי סברא דנפשיה אמר לא הוה ליה למימר ואסורא דומיא דהיתרא דאלמא דוקיא דקרא הוא ובאמת וברור פי' הוא שנכתב בספרים מה איסורא בין אית בה סימן וכו' ולא ידעינן מאן כתביה יפה אמר הרב אב בית דין ז"ל דלא נהירא וליתא כלל אבל תיובתא דמותבי' לרבא הכי הוא והכי גרסינן לה ואיסורא דומיא דהיתרא ולא גרסינן מה איסורא וכו' וה"פ דקרא גופיה דייקי' כיון שהתיר הכתוב אבדה שהיא אבודה ממנו ומכל אדם שעל כרחך בין יש בה סימן בין אין בה יש בה יאוש מכלל אתה שומע שאם מצויה אצל כל אדם אע"פ שיש בה יאוש אסורה וזהו ביאוש שלא מדעת ולמדת דיאוש שלא מדעת לאו יאוש הוא וא"ת ודילמא הכי קאמר רחמנא אבודה מכל אדם מותרת לפי שיש בה יאוש ומצויה אצל כל אדם שאין בה יאוש אסורה וקמ"ל דיאוש קני יאוש באבדה משמלה נפקא ועוד לישמעינן יאוש במצויה אצל כל אדם אלא שמע מינה שאין יאוש מתירה לזו דלאו יאוש הוא ופירושא דכתיב בספרי אפשר לפרושי כי האי פירושא דידן אלא דקמיט לישניה:

ומצאתי לרב חננאל ז"ל שכתב בפירוש הכי יצאת זו שאבודה ממנו ומכל אדם הלכך הרי אלו שלו בין אית בה סימן בין לית בה סימן שרי דהא ודאי נתייאש ממנה וזו שהתיר בים ובנהר כנגדו אסור ביבשה מה היתרא בין אית בה סימן ואפילו לפני יאוש שרי כך מה שאסר ביבשה ואפילו לית בה סימן לפני יאוש אסורה ודברי ר"ח ז"ל אלו קרובים למה שכתבנו:

דף יב:

ועוד וכי מאחר דאיתותב רבא הני תמרי וכו' תחתיהן מותרין וכו':
אמר הכותב אי הכי מה שהודה לו לא טענו והוה ליה למימר תמרי ידיעי דנתרי וכיון דאיכא שקצים ורמשים וכו' אלא הכי פירושא כיון דאיכא שקצים ורמשים שעולים בראש האילן ואוכלין אותם מעיקרא נמי מייאש דאיידי דקילי שדי להו זיקא זו כתב הרב רבי אברהם בר דוד ז"ל ואני אמרה בלשון אחרת דמעיקרא נמי קים לן דתמרי ידיעי דנתרי אלא דלא עבידי דשדי להו זיקא למקום רחוק ואיהו לא מיאש מימר אמר חזותן מוכחת עליהן ומיהו אדידע מייאש דהוה להו יאוש שלא מדעת ואמר ליה דאיכא שקצים ורמשים דאכלי להו אפילו לנושרים תחתיהן ואינהו עבידי דנתרי תחתיהן מעיקרא מייאש מינייהו וכולן מותרין וההיא דאמרן לעיל שאני זית הואיל וחזותו מוכחת עליו אע"ג דלרבא איתמר קושטא הוא דהא ר' אבהו מקמיה רבא הוה ולגרמיה הוא דפירשה ולאו לפרוקיה לרבא:
ועוד כתב הרי"ף ז"ל ומקום נמי הוה סימן מדאמרינן לקמן וניהוי מקום סימן וכו' ולא היה צריך לכל זה מאחר שפסק כרב זביד:
אמר הכותב אף בזו השיב ה"ר אברהם ז"ל ואמר אמת הוא שאם הלכה כרב זביד ממילא שמענו דמקום הוי סימן אבל מנא לך דהלכה כרב זביד והלא משמיה דרבא אמרה דאיהו מרה דפלוגתא ולא מהימן למימר הלכתא כותיה ולפיכך הוצרך רבינו הגדול ליתן טעם לדבריו דפסק כרב זביד מסוגיא דשמעתא דאוקמא רב עוקבא במדדין ואע"פ שהאמינו רבינו הגדול ז"ל ופסק כמותו בסימן העשוי לידרס דהוי סימן משום דכיון דקי"ל מקום הוי סימן מתני' דיקא כרבא וסוגיין כותי' אף בסימן העשוי לידרס דהנך תרתי פלוגתין מישך שייכא להדדי באוקמתא דמתני' ועוד דבמקום פליגי ר"נ לקמן ורב מארי פריש טעמא ורבא תלמיד הוא ויחיד הוא לגבייהו ולא הוה לן למיפסק כותי' אי ליכא טעמא מסוגיא דלקמן:

דף יד:

אמר רבא ראה סלע שנפלה וכו' פירש מר רב יהודאי גאון ז"ל יש להשיב התם באיסור אבידה וכו':
אמר הכותב זה תמה והלא מדרבנן הוא דקני ליה לדעתיה דרבה הלכך כי בעי לאהדורי ודאי איסורא דעבד אישתריא ליה ותקוני תקון לאויה דלא תוכל להתעלם ועשה דהשיב תשיבם ואי אמרת כיון דהפקר ב"ד הפקר לא תקן לאויה מ"מ ליתא דהא גאון ז"ל בפסק

הלכה אמרה והרי רבינו הגדול ז"ל כתבו בהלכותיו ואע"ג דקי"ל יאוש אינו קונה ומאי דכתב נמי ואיכא דקשיא ליה כיון דאהדרה היכי עבר משום בל תגזול והרי קיים עשה שבו וכו' ונ"ל מאי עובר משום בל תגזול שכבר עבר קודם השבה איני יודע מהו שח שהרי הגאון אומר בפירוש דמתנה בעלמא היא וא"א לתקן איסורא והרי הוא מעוות לא יוכל לתקון ואם עדיין ניתק לעשה אמאי הרי קיים עשה שבו והיכי הויא מתנה אטו אנן מימרא דרבא קשיא לן ההיא בדלא אהדר מוקמינן אלא אנן פירושיה דגאון קשיא לן דהא מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה ולאו השבה היא וכן נמי לא היה ראוי לומר עובר שכבר עבר בלאו שניתק לעשה וקיימו ואף ה"ר משלם ז"ל שאמר כגון שהחזירה שלא לדעת ואבדה ברשות בעלים דמהשבת אבידה איפטר ליה לא דבר נכונה שאם היה צריך להשבת אבידה אין זו מתנה בעלמא ואם הרב סובר שאינו צריך השבה לאיסור אבידה אלא לדין גזילה ולא קיימו עדיין הדבר קשה ואינו מתקבל וכי לא היה לו לגאון לומר שאם החזיר קיים עשה שבגזילה ולא קיים בהשבת אבידה כלום והתימה היאך לא פי' הגאון ז"ל ולא גלה זה הסוד ועוד דבגזילה נמי שלא לדעת השבה היא כמו שהוכחנו בפרק הגוזל ומאכיל והרי רבינו הגדול רב חננאל כתבו זה הפירוש והם אמרו דשלא לדעת אפילו מנין נמי לא בעי אלא כל הנך מילי ליתנהו והכי הוא סברא דגאון ז"ל דגזילה ואבידה היא זו ואבידה נקנית ביאוש היכא שלא נטלה וגזלה אינה נקנית ביאוש מדאורייתא לעולם ואם תמצא לומר נקנית דמים מיהא משלם וזו כיון שנטלה לגוזלה ולא להשיבה הרי היא כמונחת בקרקע ונקנית ביאוש מטעם אבידה דבשלמא היכא שנטלה בתורת אבדה ולא ע"מ לגוזלה קודם יאוש דא"א לקנותה ביאוש מפני שידו כיד הבעלים ושומר שכר שלהם הוא הלכך לעולם אינה נקנית ביאוש הואיל וישנה ברשות הבעלים אבל בזו שע"מ לגוזלה נטלה הרי היא לבעלים כמונחת בקרקע ונקנית ביאוש לגמרי כדין מוצא מציאה לאחר יאוש ואינו חייב לשלם דמים כלל כדי לקיים והשיב את הגזילה שהרי נקנית לו לגמרי ביאוש מטעם אבידה הלכך אע"פ שהחזירה עובר בכולן וזה הפירוש ברור ונכון. ועוד פירש הא דאמרינן בנטלה לפני יאוש ע"מ להחזירה ולאחר יאוש נתכוין לגוזלה עובר משום השב תשיבם לאחיך דמהשב תשיבם ולמטה קאמר וזה הפי' אינו כלום וכי פסוק אחד הוא כדי שנאמר דהתחיל לאומרו ולא גמרו ועוד במסכת קדושין פרק ראשון חשיב השבת אבידה מצות עשה שאין הזמן גרמא דאלמא אין בה לא תעשה אלא עשה גרידא היא ולא משכחת לה אלא בזו בלבד שיש בה משום השב תשיבם ואין בה משום לא תוכל להתעלם וכבר פירשוה הראשונים ז"ל שם ומה שדקדק מדלא קאמר בלבד פתוי דברים הוא דבשלמא בהמתין לה עד לאחר שנתייאשו

הבעלים שלא קיימו מצות השב תשיבם הוצרך לומר שלא עבר עליו אע"פ שלא קיימו אלא בנוטלה ע"מ להחזיר שלא העלים ממנה עיניו כלל מה הוצרך לומר שלא עבר ומה שרגילים להקשות בכאן הכל מתורץ אצלנו כראוי בדברים נכונין ולא לפרש ולהאריך באתי כאן:

דף טו.

ועוד ת"ש עד דרוש אחיך אותו וכי תעלה על דעתך וכו' והוה יכול לאתויי' מתני' אלא לפי שהברייתא מפרשת הטעם עדיפא ליה:

אמר הכותב אדרבה עדיפא מתני' דליכא לאוקומה בעדים אלא בסימנין נמי מהדר דהא קתני והרמאי אע"פ שאמר את סימניה הרי זה לא יתן שנאמר דרשהו וכו' אלמא לאינש אחרינא בסימנין מהדרי' וכדקתני רישא בהדיא אלא א"כ הוחזק רמאי שצריך לדרשו אלא הכי תירוצא דמילתא דמתני' מדרבנן קתני דהא קתני רישא נמי שיש בה סימנין וכדי נסבה כלומר דמדרבנן היא ואסמכה תנא אקרא וסיפא נמי הכי קתני כיון שאמרה תורה לדרשו וא"א לדרשו בסימנין או מדאורייתא או מדרבנן דרשוהו בעדים ומש"ה לא אייתי מתני' דמדרבנן קתני ואסמכתא דרבנן היא אלא ברייתא דקתני וכי תעלה על דעתך על כרחין מדאורייתא קאמר ופירש לא בעדים לומר שמחזירין בעדים שהיא שלו כגון עדי ארכה ומקח שלא תאמר עדי נפילה בעינן שמא מכרה לאחר וממנו נפל והוא הנכון:

דף כ:

כתוב בספר המאור אמר לשנים גזלתי ונ"ל דמתני' רבי טרפון היא ולפיכך נראה לי הפסק שפסקתי בב"ק וכו':

אמר הכותב לעצמו הוא דורש להעמיד דבריו שכתב בב"ק ואין שומעין לו דבגמרא לא דייקינן דאי תבעי ליה לא הוה דינא הכי אלא הכי דייקינן דמתני' אין מחייבין אותו לשלם לכל אחד ואחד מפני תביעתם אלא כשאין תובעין אותו עסקינן וחיובו באלו מפני שהוא בא לצאת ידי שמים וכן פי' רש"י ז"ל דיקא נמי דמתני' בבא לצאת מן העונש היא ולא מן הדין מדתלי בהודה מפי עצמו שלא היה אדם תובעו כלום משמע והוא בא לימלך אבל לעולם אימא לך מתני' רבי עקיבא היא ובבא לצאת ידי שמים ולא תבעי ליה ובעלמא נמי משכחת לה דחייב בדתבעי ליה אלא דסיפא דמתני' דקתני נותן לזה מנה ולזה מנה לא אתיא כר"ע אליבא דתנא קמא דר"ש בן אלעזר דלדידיה מאתים איבעי ליה לשלם לכל אחד ואחד דהא אפילו בלקח מקח מחמשה קאמר רבי עקיבא משלם

לכל אחד ואחד אע"ג דלא הוה ליה למידק וכדמוכחא שמעתין דאקשינן דרבי עקיבא אדרבי עקיבא וכשתמצא לומר אליבא דת"ק אקשינן דאמר בלקח מקח נמי חייב דאלמא לא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מאריה ואע"ג דלא הוה ליה למידק דאי משום קנסא דהוה ליה למידק מאי קושיא הלכך סיפא דמתני' לא אתיא כותיה אלא אתיא כר"ש בן אלעזר אליבא דר"ע דאמר לא נחלק ר"ע אלא בגזל כסתמא דיבמות דאוקימו בגמרא לדידיה והלכתא כוותיה כדכתב רבינו הגדול בהלכותיו ובזה טעה בעל החבור הזה ז"ל אף בב"ק וכבר כתבתיה במקומה ומה שכתב מניח גזילה בב"ד לברר הדבר אם יוכל ואם לאו יניח ברשותו עד שיבא אליהו ולא יוציא מידו כלום כדאמרינן בספק הינוח יפה כדברי רבינו שלמה אלא שחזר בו בתוך כדי דבור ופי' ב' שהפקידו אצל רועה מניח גזלה ביניהם ומסתלק משום דבהמה נפיש טרחה ולפיכך הוא רוצה להוציאה מתחת ידו ואם פי' משנתנו דקתני מניח ביניהם ומסתלק מניח ברשותו ומסתלק מן הדין אף פי' דברי רבה מניח ברשותו ומסתלק מן הדין ותמה על עצמך משום דטריחא ליה מילתא הוא פטור מן התשלומין והלא בשאר הפקדונות אינו יכול להוציא מרשותו ואפילו עומד וצווח ומה טורח יש לרועה בבהמה אחת שבעדר והוא נוטל שכרו ממנה בגזות וולדות ועוד ממקומו הוא מוכרע שאין פי' זה כלום דהא תנן בפרק הלוקח עובר פרתו גבי רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים כאחד ומת אחד מהם ר"ט אומר יחלוקו ואמרינן עלה בגמ' משל דר"ט למה הדבר דומה לשנים שהפקידו אצל רועה שמניח ביניהם ומסתלק פי' זה שאמר ר"ט יחלוקו כגון שהפקידו אצל רועה ומת אחד מהם ובאו כהן ובעה"ב אצל רועה וכל אחד מהם תובע ממנו החי ולפיכך יחלוקו דלא קאי ברשותו דחד מינייהו זהו פירוש השמועה כמו שמוכיח במקומה ואילו היה פירוש מניח ביניהם ומסתלק שמוציא הבהמה מרשותו ומניחה ביניהם לא היה הדין שיחלוקו אלא יד בעה"ב על העליונה דאיהו מאריה דממונא כדאמרינן תקפו כהן מוציאין מידו ואחזקה דמרה קמא מוקמינן לה ואפילו את"ל אין מוציאין מיד כהן כל דאלים גבר אין כאן דין חלוקה אלא ש"מ דברשותו יהא מונח עד שיעשו פשרה ביניהם ויחלוקו ולפיכך אמר ר"ט יחלוקו. ועוד אוקמא רבה לדר"ט בחצר בעל הבית ורועה כהן ר"ט סבר אקנויי מקנה ליה בחצירו דניחא ליה דליעבד מצוה וה"ל כשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק פי' דהויא ליה חצירו רשות של שניהם וה"ל רועה שמניח ברשותו ובכאן נמי לא יוציאנו מאותו רשות מעולם עד שיעשו פשרה ביניהם ולפיכך יחלוקו וא"א לך לפרשה כדברי בעל המאור ז"ל וטעם הרב אב ב"ד ז"ל משום דקשיא לישנא דה"ל למימר נותן לזה אחת ולזה אחת והשלישית תהא מונחת או מניח ביניהם ומסתלק

מדקאמר מניח ביניהם משמע שעל הכל הם חולקים ותו קשיא דשנים שהפקידו קאמר דה"ל כהפקידו אצלו בכרך אחד דומיא דמתני' ובעל המאור שתק מזה ומכלל דברינו נתברר שפי' דברי רבה בשנים שהפקידו אצל רועה כל אחד בהמה אחת ומתה אחת מהן שמניח ביניהם החי ומסתלק ואוקימנא כשהפקידו בעדרו שלא מדעתו והיינו משל דר"ט ולא נצרכה אלא בבא לצאת ידי שמים ואם הפקידו לו מדעתו ה"ל למידק ומשלם בהמה לכל אחד ואחד ולא מצי למימר להו אתון גופיכו לא קפדיתו אהדדי שכיון שכל א' אחת הפקיד אצלו ופקדונן שוה לא הוה להו למקפיד בהכי משום חששא דדילמא מתה לה חדא מינייהו דהא לא שכיחא מיתה בזו יותר מזו ואיהו ה"ל למידק כדי שלא יתבע כל אחד החי שלי והסוגיא מוכחת במקומה כמו שפירשתי:

דף כא.

ועוד מה שפסק הרי"ף כרבנן דברייתא עושה להם תקנה ומוכרן לא נראה כדבריו דהא קתני בברייתא פירות והרקיבו וכו' עד כר"מ דברייתא וכו' ותו לא מידי:

אמר הכותב האי לאו מידי הוא דאי כהאי פירושא דפירשו [קמאי] ז"ל מאי קא מיבעיא לן בגמ' במאי קא מיפלגי הא כבר פירשו טעמא משום דאדם רוצה בקב שלו יותר משל חבירו בכדי חסרונן והאי נמי כיון דקם קם ודומיא דכדי חסרונן הוא ועוד דהכא אמרינן לא חששו אלמא טעמיה דר"מ משום דלא הטריחוהו למכור משום הפסד מועט אע"פ שאין בעל הפירות רוצה בקיומן ולעיל אמרי' משום דבעל הפירות רוצה בשלו יותר מבאחרים ולא מפני טורח נפקא אלא כדברי רבינו הגדול ז"ל עיקר דביין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדביש פליגי ובפלוגתא חדתא דלא שייכא בפלוגתא דרשב"ג ורבנן דמתני' ופנים חדשות באו לכאן והלכתא כרבנן דברייתא והלכתא כרבנן דמתני' ואפשר נמי דלא פליגי כלל אפירות והרקיבו כדי חסרונן דאילו הוה מתניתין כר"מ דברייתא הוה אמרינן בגמרא מתני' מני ר"מ היא אלא מתניתין ד"ה היא תדע דהא טעמייהו דרבנן במתני' לרב נחמן בר יצחק ליתיה אלא משום חששא דתרומה ואילו דבש והדביש דקתני בברייתא ליתיה בתרומה ומעשר כלל וכן נמי שמן והבאיש כיון שהבאיש ליתיה כלל בקדושת תרומה ולא מיתפיס ביה ומאי דקשיא ליה לבעל המאור ז"ל היכי אפשר למימר דחששו לתקנת קנקנים ולא חשו לתקנת בכדי חסרונן כבר פירקה רב כהנא להך קושיא דאמר אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו מפני שאדם נהנה כשאוכל מיגיעו ומקיים ביה יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אבל יין והחמיץ דלא חזי לשתיה ושמן והבאיש דלא חזי אלא לגלדי ודבש והדביש לכתישא דגמלי אין אדם רוצה באותו קב

שאין אדם נהנה ממנו שהרי אינו ראוי לאכילה ולא עוד אלא שהוא מצטער על שאירע לו כך ועוד שהרי למכור הוא עומד שאין לכל גלדי וגמלי ואי נמי אית ליה אין דעתו של אדם נוחה הימנו ויותר הוא נהנה מפירות אחרים שראויין לאכילה וכ"ש היכא דאיכא פסידא דקנקנים הילכך חיישינן לפסידא דקנקנים אע"פ שהוא דבר מועט שאין אדם רוצה בקב כיוצא בזה יותר משאר פירות ור"מ נמי מודה אלא שהוא אומר שלא הטריחו לנפקד משום הפסד מועט זהו דעת רבינו הגדול ז"ל ומפורש הוא בהלכותיו ולמאי דחיישינן משום תרומה יין והחמיץ מזבין ליה לכהן שמן והבאיש כיון דלא חזי לאדם פקע קדושה מיניה ושרי לגלדי והכי איתא בדוכתא דוק ותשכח:

דף כב.

ועוד אבל קרוב בנכסי גדול שאינו שבוי אי ידע ליה השבח לאמצע:
אמר הכותב אם אחין שותפין הם שותף כיורד ברשות דמי לומר שנוטל בשבח המגיע לכתפין ובשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע ומתניתין דקתני הניח בנים גדולים וקטנים וכו' קטנים דוקא דאי גדולים והם שותפים לדעתם לא השביח לאמצע אלא שמין לו כאריס ואם אינם שותפין שכבר חלקו היינו נכסי רטושין ומוציאין אותן מידו ואינו נוטל כלום בשבחו אבל אם הוציא בהם הוצאות משלו מסתברא דשמין לו וידו על התחתונה דלא גרע מיורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשותו ולא פליגי רבנן בין איתיה בין ליתיה וליכא למימר דידע ומחיל אלא באחין והם שותפין משום דהוו להו למימר ראו מה שהניח לנו אבא וליכא לאפלוגי בהא בין רחוק לקרוב ושלא כדברי בעל החבור הזה ז"ל ואי קרוב בנכסי גדול הוא שנולד במד"ה וירד זה לנכסים אחר שהגדיל וכעין מעשה דמארי בר איסק אי לא ידע ליה ודאי שמין לו כאריס דהא רבי אמי לא הדר ביה אלא משום דקטן הוה אלמא גדול שמין לו כאריס וכמ"ש רבינו הגדול ז"ל ואי ידע ליה השביח לאמצע וכן מ"ש וה"ה לרחוק בנכסי קטן אע"ג דמורידין רחוק לנכסי קטן כיון דלא מסיימי מילתא מאן נחית לה עד דמחתי ליה בי דינא כיורד שלא ברשות דמי ודין שלישי הוא. נראה מדבריו שב"ד דמורידין רחוק בנכסי קטן ושמין ליה כאריס ואינו כן שאין שמין לו כל עיקר דבי דינא אפוטרופא הוא דמוקמי ליה לקטן כדאמרינן אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן אבל לקטנים מוקמינן כדאמרינן ואידך דנקא מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא בין איתיה בין ליתיה כגון קטן שנשבה כך דינו שמעמידין לו אפוטורופוס והוא משביח מנכסי יתומים כדין אפוטרופוס ואינו מוציא בהן משלו כלום ומ"מ אם ירד בה אחר שלא ברשות והשביח שמין לו וידו על התחתונה ואם הורידוהו

ב"ד לנכסי הקטן והוא מעצמו הוציא הוצאות משלו אם השבח יתר על הוצאה אין לו אלא הוצאה ושכר עמלו אין לו כדין אפוטרופוס שב"ד בתורת אפוטרופוס הורידוהו ואם הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח דהא איכא פסידא מעיקרא וכן בקרוב היורד לנכסי קטן ולא ידע ליה שמין לו וידו על התחתונה ואע"ג דאמר רב חסדא היינו מתני' ואסיקנא כותיה התם שבח בנכסים מחמת נכסים הוי פירוש שלא הוציא מארי בר איסק כלום משלו אלא מן הנכסים עצמן שכר פועלים ושתלי פרדיסי אבל היכא שהוציא הוצאות משלו שמין לו הואיל ולא ידע ליה ובין בשדה שאינה עשויה ליטע בין בעשויה ליטע ידו על התחתונה ונוטל הוצאתו ויוצא וקנסא דקנים ליה בעל המאור ז"ל לא שמיע לן דמי ענשינן אשגגות אלא ודאי שמין לו הוצאה כנגד שבח שהרי לא מחל הוצאתו הואיל ולא ידע ליה ומתוך דבריו של בעל המאור ז"ל אתה יכול להכיר שהוא סובר דמארי בר איסק הוציא הוצאות משלו בנכסים הללו ואינו כן שא"כ הוי להו השביחו נכסים מחמת עצמן ואפילו באחים גדולים וקטנים השביחו לעצמן וכן פירש השביחו נכסים מחמת עצמן שאמרו בפ' מי שמת בראיות גמורות וכן דעת רבינו הגדול ז"ל והגאונים ז"ל ולא כמ"ש רבינו שלמה ז"ל:

דף כג:

ועוד שהכישה במקל ורצה לפניו והא לא חסרה וכו' איכא למפשט מינה שליחות יד אינה צריכה חסרון וכו':

אמר הכותב יש לי להשיב ונימא שואל שלא מדעת הוא ושואל הוי ומשום הכי חייב בשעודן עליו שהרי השואל חייב באונסין ולעולם אימא לך שליחות יד צריכה חסרון ואין ספק דאפילו למ"ד שליחות יד צריכה חסרון דשואל שלא מדעת או שואל הוי או גזלן הוי אע"פ שלא חסרה הילכך כשהוא משתמש בה ולא כלתה שאלתו חייב באונסים והיכי שמעינן מינה שליחות יד אינה צריכה חסרון זו שאלה שאל רבינו שלמה ז"ל ועדיין לא נגע בה בעל המאור ונ"ל דשואל שלא מדעת לא שואל הוי ולא גזלן הוי עד שיתכוין לשאול כגון שטלטלה ממקומה לצורך עצמו וכגון ההיא דבפרק הספינה כגון שנטלה למוד בה לאחרים דכיון שהוא מתכוין להשתמש בה לעצמו נעשה עליה שואל או גזלן אבל רועה שהניח מקלו ותרמילו עליה אינו מתכוין לשאול ולא הוציאה מרשות הבעלים כלל שהרי בהמה זו הולכת היא עם העדר ורועה באפר במקום שדעת הבעלים שתהא שם וכיון שאינו משנה ממלאכת הבעלים אלא שהוא משתמש בה עמהם כאחר לא נעשה עליה לא שואל ולא גזלן אלא שולח יד בפקדון הואיל ומשתמש בה כלל שהרי

שלח בה יד ונשתמש במקצת דמי ויש לרבינו שלמה ז"ל בזה פי' אחר וכן מה שכתב בעל המאור ז"ל ובמסקנא אוקימנא בשהכחישה וכו' אלמא קסבר רב שליחות יד צריכה תסרון והניח מקלו ותרמילו עליה ועדין קבורין בה וכו' עד ורב לא בעי לאוקומה לברייתא דרועה בפלוגתא ומש"ה מוקים לה בשעודן עליה כלומר הכחש נראה בה א"ה הוה ליה למימר ועודו עליו אלא ודאי אע"פ שאין הכחש בה כלומר שחזרה לבריאותה הואיל ועדיין משתמשין בה שהרי תרמילו מונח עליה לאו חזרה היא הא למה זה דומה למגביה את החבית ונטל ממנה רביעית והחזיר שם אותו רביעית ולא החזיר חבית למקומה דאכתי מתחייב באחריותה ואין זה צריך לפנים:

דף כד:

ועוד מישתבע איהו דלא ידענא ומשלם בקרא דמי וכו' ולי נראה שהוא נלמד מדין נגזל שהוא נשבע ונוטל:

אמר הכותב איני יודע בהן צד שוה כלל שטעם הנגזל מפני שיש לו עדים שנטל מביתו כלום לפיכך אינו נאמן לומר לא נטלתי לא בדבורו ולא בשבועה והרי אפי' מסור לאנסין שהוא גזלן גמור לא עשו בו תקנת נגזל הואיל ולאו בידים קא עביד כ"ש זה אם לא שמר כדרך השומרים וכ"ש שאין עליו תורת נגזל כלל והתימה למה הוא חייב והרי הוא כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע שפטור שכיון שאינו יודע אם מתחייב באותה שמירה אם לאו פטור הוא כענין מה ששנינו שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב והוינן בה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע הוא ופטור ואוקימנא כגון שיש עסק שבועה ביניהם הכא נמי אמאי נוטל כלל זו היא שאלה. והתשובה שכיון שהבקרא בשעה שמתה שומר שכר לספסירא הוא על דרך תחזור פרה לבעלים והרי לא שימר כראוי נתתייב מעתה בתשלומין וזו אינה דומה למשנתנו דהתם אינו יודע שהוא שואל עליה בשעת אונסים אבל זה מודה שחייב בשמירתו ואין טענת פשיעת הבעלים פוטרת לו כלום בשמא אבל מחייבת את הבעלים שבועה שזה כלל גדול בדין שכל הנוטלין ממון בדבר שאין הלה יודע נשבעין ונוטלין וכן מה שכתב דהאי דמשלם דמי בשר בזול משום דלשחיטה היה עומד ונגוד וכחוש הוא ואין אדם לוקח בשרו אלא בזול מכל שאר הבשר אין זה נכון דכל בזול פחות ממה ששוה בשוק הוא ואם נותן לו כמו שאדם לוקח בשרו של זה אין זה דמי בשר בזול אלא בשוויו הוא והטעם הנכון דכיון דלית ליה ככי ושיני לא היה יכול להמתינו עד יומא דשוקא וכל מה שאדם מוכר מקמי יומא דשוקא פחות מכדי דמיו מוכרו כדאמרינן התם האי מאן דגזל חביתא

דחמרא ביומא דשוקא שוי חמשא ובשאר יומי שוי ארבעה וכו' אף כאן אלו היה יכול להמתין עד יום השוק היה משלם לו כשער של יום השוק וכיון שלא היה יכול להמתין משלם כשער של עכשיו שהוא שער הזול כך פי' ר"ת ז"ל:

ועוד אלא הכא בשבח גזלה קא מיפלגי וכו' שהן גזותיה וולדותיה משעת שליחות יד עד שעת תביעה בב"ד:

אמר הכותב ותמה על עצמך בי דינא מחייבי ליה אשמו והוא קני לה לגזלה ועד האידנא לא קניא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ותו דרחמנא אמר יתננו ביום אשמתו ואת אמרת דביום אשמתו קנאו ולא דמי לדרשא דאשר גזל דהתם כתיב והשיב אשר גזל אלמא ישיב כעין שגזל ולא יותר אבל יתננו ביום אשמתו לא משמע הכי ומה שכתב וגם כתב בפי' דברי ב"ה כגון שגזל רחל שאינה טעונה וכו' וכדמעיינת בההיא ברייתא בדוכתא לא משכחת לה דמתוקמא הכי כדמוקים לה איהו אלא או בטעונה וגזזה לר"מ או בשאינה טעונה ונטענה אצלו ולא גזזה לר' יהודה ור' שמעון וכו' גם זה אינו דלא אוקימנא לדר' יהודה בשבח שעל גבי גזלה דהיינו נטענה אצלו ולא גזזה דוקא אלא הכי אמרינן התם דכולי עלמא שבח שעל גבי גזלה דגזלן הוה אלא למחצה לשליש ולרביע איכא בינייהו ולעולם בכולן אמר רבי יהודה גזלה חוזרת בעיניה שפירושה לדברי רב פפא כעין שגזלה והוא כלל לטעונה וגזזה שמשלם דמי רחל עומדת ליגזז ואם נטענה אצלו ולא גזזה ואין צריך לומר גזזה הכל עלו ור' שמעון נמי אכולהו פליג ואמר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזלן ואפילו בנטענה אצלו וגזזה וכך שנויה בתוספתא בהדיא והיינו נמי דמקשי התם בגמרא ממתני' דגזל פרה מעוברת וילדה טעמא דילדה הא לא ילדה הדרא בעינא מני לא רבי יהודה ולא ר' שמעון ולא מפרקינן לעולם ר' שמעון וילדה משלם כשעת הגזלה לא ילדה משלם למחצה ולשליש ולרביע אלמא אפילו בילדה איירי ר' שמעון וסתם נחלקו בכל אף דברי ב"ה כן כלל הם שמשלם כשעת הוצאה דהיינו שעת הגזלה לעולם וטעונה וגזזה בכלל זה דהוי שבחא דגזלן ולא פירש רבינו ז"ל דברי ב"ה בגזל רחל שאינה טעונה ונטענה אצלו וגזזה אלא לדברי ב"ש פי' כן מפני שהוא אמת ולא משום קנס אלא דאינהו ס"ל שנוי במקומו עומד והרי משנתנו כפשוטה דב"ק סברי ילקה בחסר וביתר כלומר אפילו גזל רחל ונטענה אצלו וגזזה וב"ה אומר לעולם כשעת שליחות משלם בין גזל רחל שאינה טעונה ונטענה אצלו בין שגזלה טעונה וגזזה ולא ילקה לא בחסר ולא ביתר אלא שמשלם בגוזל טעונה דמי רחל עומדת ליגזז ואין כאן חסר ויתר אלא שקנה גוף הגזות ולפיכך לא הטריח עצמו ז"ל להזכיר כאן אלא נטענה אצלו וגזזה לרווחא דמילתא מיהו ודאי לדברי רב זביד פלוגתייהו בשגזזן ולדברי רב

פפא בשבח שע"ג גזלה נמי פליגי ב"ה כלומר בנטענה אצלו ולא גזזה וכל זה דבר ברור ופשוט הוא אבל מה שכתוב בהלכות במילתיה דר' עקיבא שאם כשתבעו בב"ד היתה טעונה אע"פ שגזזה לאחר תביעה משלם אותה ואת גזותיה זה אינו כהוגן דלא תהא שעת תביעה גדולה משעת חזרה ותשלומין לב"ה ונטענה אצלו ולא גזזה דגזלן הוי לרב פפא דתניא כותיה אלא שהרב ז"ל תופס שיטתו לדברי הכל לומר שאם נטענה אצלו וגזזה קודם תביעה כל הגזות שלו ואם גזזה אחר תביעה אין גזיזתו מועלת לו כלום שאין שבח של אחר תביעה דגזלן ודינו כדין שבח שעל גבי גזלה כדהוה קודם תביעה הלכך לרב זביד הוי דנגזל לרב פפא אי ס"ל לר"ע כר' יהודה שמין ונוטל גזלן בגזות דמי רחל עומדת ליגזוז וגזות עצמן דנגזל:

דף כו.

כתוב בספר המאור מה שכתב הרי"ף ז"ל דלענין פירות ומטלטלין דהבא טבעא הוי לא נראו לי דבריו וכו' עד ש"מ שאין דין מעשר ודין מקח וממכר שוין:

אמר הכותב יש לי להשיב ולטעמיה למאי דתני בילדותו וההוא תנא דס"ל כותיה דכספא לגבי דהבא פירא הוי כיון דלענין מקח וממכר שויה רבנן כפירא לענין הלואה נמי דינר של כסף בדינר של כסף אסור אלא איכא למימר דשאני כסף כיון דחריף לא הוי כרבית דכסף לגבי נפשיה מהניא ליה חורפיה וכך הדין בפריטי דלענין מקח וממכר שוינהו רבנן כפירא ולענין רבית לא עלה על דעת אדם שיהא אסור ללוות מעות במעות ואם תמצא לומר בכסף שאסור לילדותו לא איכפת לן כיון דלא קי"ל הכי וכן מה שכתב דבמקח וממכר כ"ע לא פליגי דדהבא פירא וכספא טבעא כזקנותו דרבי דבתר חורפא אזלינן וטעמייהו דב"ה לענין מעשר משום דהכסף כסף ריבה ואפילו זהב טבעא הוי ופי' דהא דאמרינן בגמרא לעולם אימא לך דר' יוחנן הוא דאמר מחללין ואף על פי כן אסור ללוות דינר בדינר וזו היא האתקפתא בעצמה שהקשו בגמרא ועוד לפי פירושו כיון דדהבא פירא הוא ואפילו לגבי פירי היכי אמרינן בגמרא ושניא הלואה והואיל ולענין מקח וממכר שויוה רבנן כפירא וכו' הוה ליה למימר הואיל ופירא הוא דאיהו יקיר וזיל אע"ג דרבי רחמנא לענין מעשר לא גמרינן מיניה אי נמי הכי הוה ליה למימר שאני מעשר דרבייה רחמנא ומה ענין מקח וממכר לכאן אלא משמע בגמרא בהדיא דאי לאו משום הואיל והוא כעין גזרה הוה שרי מדין חלול ולדבריו ליכא למגמר מחלול כלל ועוד הא דקאמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אסור ללוות דינר בדינר ממתני' דקתני דהבא פירא הוי הוה ליה למימר אבל מחללין כסף מעשר שני עליו ועוד דאפכא איבעיא ליה

למימר שאע"פ שמחללין מעשר שני עליו כדתנן בהדיא במתני' דהתם אפי' הכי אסור ללות דינר בדינר אלא ודאי דברי הבאי הם ולא פירשה גם הגאון ז"ל אלא הכי הוא דאיכא לפרושה אליבא דגאון ז"ל הואיל ולענין מקח וממכר שויוה רבנן כפירא לכל מילי ואפילו לגבי פירות וכ"ש לגבי נפשיה דאע"ג דלענין מעשר מחללין עליו פירות ואפשר שמחללין דינרין על דינרין לגבי רבית נמי אסור ללוות דינר בדינר מדין מקח וממכר כך הוא פי' הגאון ז"ל ואי אפשר לו לפרש בענין אחר לפיכך השיב רבינו הגדול ז"ל ואמר כיון דגבי מעשר מחללין פירות על דינרין ממילא שמעינן דאף לענין מקח וממכר כן דהא לית לן כסף הכסף ריבה ללישנא קמא וללישנא מציעתא נמי ב"ש לא דרשי כסף הכסף ומיעוטא נמי משמע להו ואפילו הכי סבר דרבי יוחנן דפירות על דינרין מחללין ומה שאמר בעל המאור ז"ל שהוא צריך להביא ראיה הרי הביא ראיה ופי' השיטה הזו לדברי רבינו ז"ל כך הוא לעולם אימא לך דרבי יוחנן הוא דאמר מחללין דלגבי פירי טבעא הוי וכן לענין מקח וממכר ושניא הלואה הואיל ואשכחן דגבי מקח וממכר דהוי פירא כגון לגבי כסף אלמא אמרינן הוא ניהו דיקיר וזיל דינר בדינר נמי פירא הוי כלומר משום דמיחזי כרבית הואיל ובשום מקח הוי כפירא ואילו משום מעשר ליכא למיסר דאע"ג דהוי פירא לענין כספא כיון דלאו פירא ממש היא לגבי נפשיה משום מעשר לא מיחזי להו לאינשי כפירא אלא משום מקח וממכר הוא דמתסר דהא יהיב ליה שוה דינר כסף ושקיל מיניה יפה דינר וטריסית ומתוך פירושנו זה תכיר מה הטעהו לבעל החבור הזה ז"ל ועוד נסתייעו דברי רבינו הגדול ז"ל מלישנא בתרא דמרבינא דהבא משום דכתיב כסף הכסף ריבה ואי ס"ד פירא הוי לכל מילי היכי אתרבי מכסף הכסף והלא אין שם כסף עליו והוה לן לאוקומיה רבויא לסלעין על סלעין א"נ לפריטי שהם טבעא לענין מקח וממכר אבל לדהבא ליכא לאוקומיה דהא אמרת פירא הוי לכל מילי אפילו לגבי פירי אלא ש"מ דהבא טבעא הוי לגבי מטלטלי ושאר מילי הלכך אע"ג דלגבי כספא לענין מקח וממכר הוי פירא אתרבי ליה מכסף הכסף ומחללין עליה אפילו כספא אי לאו משום גזרה דשמא ישהה עליותיו וזהו שכתב רבינו הגדול ז"ל ולישנא בתרא בין לר"י בין לר' שמעון טיבעא נינהו וכו' ונדחו כל טענותיו של בעל המאור ז"ל מפני ראיה זו שכתב רבינו ז"ל דהכסף כסף ריבה ולא ריבה פירות ודבר נאה ומתקבל הוא ויש יותר ראיות ועדים כשרים דמתני' היא דקתני המטלטלין קונין את המטבע והמטבע אינו קונה את המטלטלין ואי דכסף קאמר הא למה לי השתא לגבי דהבא דחשיב מיניה אמרת טבעא הוי לגבי מטלטלין דאיהו טבעא וחריף וחשיב ואינהו לא טביעי כלל מיבעי וכדאקשי רב אשי לעיל אלא ודאי האי מטבע לאו כסף דוקא אלא

כל שטבוע קאמר ואפילו זהב ואפילו נחשת דכולהו גבי מטלטלי טבעא נינהו והלשון עצמו מוכיח שלא אמרו מעות או כסף אלא מטבע וכולן בכלל ואם יש מי שטוען ואומר דמתני' מה טעם קתני מה טעם לכל אלו מפני שהמטלטלין קונין את המטבע אף אתה אמור לו שאין הדבר צריך טעם והא קתני כיצד משך ממנו פירות וכו' וכיון דמתני' לא קתני הכי ובגמרא לא מקשינן ולא מתרצינן חסורי מיחסרא ומה טעם קתני ש"מ דדינא תנן ודוקא קתני דמטלטלין קונין כל מטבע וכל מטבע אינו קונה מטלטלין בין כסף בין זהב בין נחשת שכולן מטבע הן וכדאמרינן בשבועות דפרוטה נמי בכלל מטבע איתא ועוד דאי הכי ליתני הזהב קונה את המטלטלין וכ"ש שקונה כסף ונחשת אלא ש"מ דהבא טבעא הוי ואומר אני דטעמא דמ"ד אין מחללין משום דבעינן מטבע גמור דומיא דוצרת הכסף בידך דלא ליתו מעשר לידי פסידא משום זילא הילכך דהבא אע"ג דטבעא הוא לגבי פירי דחלול כיון שהוא נעשה פירות בסוף בשעה שאתה פורט אותו בכסף והוא ניהו דאיתזיל לא מחללין עליה פירות דאזלינן בתר בסוף דהא פסיד בהו מעשר דלא אמרינן מידי דהוה אכסף לב"ה משום דכסף מעשר א"צ לפרטו בזהב לעולם (אבל זהב צריך הוא לפרטו בהזהב לעולם) אבל זהב צריך הוא לפרטו בכסף בירושלים שאין אדם [קונה] צרכי סעודה בזהב ונמצא שחלל אמידי דאיתזל ורחמנא אמר פירי דמיתזלי אכסף דקאי בשויו ומש"ה חשיב כפירא לגבי נפשיה דלא קאים בשויו והוי פירא בסוף והיינו טעמיה דמדמינן ליה בגמ' לגבי רבית דינר בדינר לומר דכיון דשמין אותו בכסף ואמרינן מעיקרא דינר יפה כ"ד ועכשיו יפה כ"ה הילכך אין מחללין שאין מעשר עומד בטבעא דהא מתזיל בהו אבל כסף חורפיה מהניא ליה לגבי נפשיה לפי שאין אדם צריך לפרטו בזהב כדפרישית לפיכך אין שמין אותו אלא לגבי נפשיה לא לענין חלול ולא לענין רבית היינו דאמרן לגבי נפשיה מי איכא למ"ד לאו טבעא הוי כלומר דהא אינו נישום באחר והיינו דקס"ד לאקשויי פריטי דבדידהו נמי מפסיד מעשר כשאתה פורטן בכסף דהא כספא טבעא הוא לגבי נחשת ומתרצינן שאני פריטי דחריפים ואינו צריך לפרטן והוו להו דומיא דכסף לב"ה שהרי מעשר עומד בהן במטבעו לעולם ומסקנא רבי יוחנן הוא דאמר מחללים ולא חשבינן ביה בתר בסוף דלהוי כפירא משום כסף אלא לגבי הלואה משום דמיחזי כפירא והוי רבית וכדפרישית לעיל זה פי' השיטה הזו נכון וברור ועולה כהוגן אבל הכל מודים לענין מקח וממכר דזהב טבעא הוי לגבי פירות דתניא בהדיא א"ר שמעון טלית קונה דינר זהב וכו' וזו מחילה מרבינו הגדול ז"ל ועוד ראיה לדבר כסף בילדותיה דרבי שהוא פירא וקני זהב ואינו קונה מטלטלין שא"כ מצינו מעות קונות וסיפא דמתני' קתני בהדיא דלא קני אף הזהב כזקנותו דרבי

אע"פ שהוא פירא לגבי כספא טבעא הוי לגבי מטלטלי וכ"ת לא דמי כסף לזהב ואפילו למאן דמשוי ליה פירא כדאמרינן וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת ולא אמרינן מידי דהוה אכסף לב"ה לאו מלתא היא דכיון דמתני' קתני בילדותיה הכסף קונה את הזהב ובזקנותיה הזהב קונה את הכסף שמעינן ממילא דכי הדדי נינהו וחד פירושא אית להו דבחד לישנא תנן להו וכ"ש דר' יוחנן הוא דסבר מחללין כדאסיקנא אלמא גמרינן זהב לב"ש מכסף לב"ה וכדכתבינן לעיל ועוד הרי נחושת שהוא קונה כסף ואינו קונה מטלטלין דודאי שאין הפרוטות קונות פירות דדמים נינהו וכדאמרינן לקמן נתנה לספר מעל והא בעי מימשך תספורת כו' אף הזהב אע"פ שהוא קונה כסף אינו קונה מטלטלין ועוד ראיה גדולה דתניא לקמן רבי שמעון אומר טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית אלמא טבעא הוי לגבי מטלטלי ופירי ומאן דדחי דילמא ס"ל כילדותיה דרבי לא דק דאי הכי אדמהדרינן בגמ' בתר דיוקי לאשכוחי תנא דס"ל כוותיה דרבי בילדותיה לימא נמי מר"ש ועוד מתני' בזקנותו דרבי דקא פליג ר"ש בסיפא מכלל דבכולה מודה דהא לא פליגי רבנן עליה כלל ולאו הא מלתא אתא לאשמועינן כי היכי דנימא פלוגתא היא אלא אע"פ שאמרו קאמר ומשום סיפא נקט לה דקתני מכל מקום כך הלכה ותניא נמי בתוספתא טלית קונה דינר זהב ר"ש אומר אף כשאמרו טלית קונה דינר זהב מכל מקום כך הלכה כך היא נוסחא בתוספתא מכלל אתה שומע שאין דינר זהב קונה טלית הכא נמי ברישא והאי תנא כזקנותו דרבי ס"ל דקתני רישא הזהב קונה את הכסף ותו קתני בתוספתא כללו של דבר כל שנקנה קונה טלית קונה דינר זהב וכו' פי' כל שהוא נקנה ואינו נעשה דמים באחר כגון המטלטלין שהן נקנין קונה במשיכתו הדמים ולא הדמים שהם הקונים קונים אותו במשיכתו וזה כלל לכל מטבע שבעולם שכל מטבע הוא קונה מטלטלין ושמעינן מינה שהזהב והכסף והנחשת כולן אין קונין מטלטלין והמטלטלין קונין אותן ואין כאן בית מיחוש אלא שרבינו הגאון ז"ל חלוק בדבר ואין לנו אלא מה שהסכימו עליו רבינו חננאל ורבינו הגדול רבינו יצחק ז"ל וכדפשטינן לה ממתני' וממתניתא ומגמרא ומה שאמר הגאון ז"ל דדהבא פירא ומיקני בחליפין תמיהני פה קדוש איך יאמר דבר זה דהא מ"מ מטבע הוי ודעתיה אצורתא ואפילו למאי דהוי פירא ה"מ לענין דמים במקח וממכר אבל לענין חליפין ודאי כיון דדעתיה אצורתא מטבע הוא תדע דהא אקשינן ממתני' דהזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין כלומר וש"מ מטבע נעשה חליפין ואי ס"ד לענין חליפין נמי פירא הוי היכי שמעת מינה דמטבע נעשה חליפין הא זהב פירא הוי לתנא דידן ונהי נמי דמטבע נקנה בחליפין ש"מ נעשה חליפין לא שמעת מינה ועוד דאדרבה שמעינן מינה דאין מטבע נעשה חליפין דקתני

סיפא והכסף אינו קונה את הזהב ומאי האי נמי דאקשינן תרוייהו ליקנו אהדדי הא דינא הוא דזהב ליקני את הכסף משום דפירא הוא ומטבע נקנה בחליפין וכסף לא יהא קונה את הזהב משום דטבעא הוא ומטבע אינו נעשה חליפין אלא ש"מ לעולם דין מטבע עליו וכל המטבעות שוין לענין שאין נעשין חליפין וה"ה לענין שאין נקנה בחליפין או שיהא זה סיוע לדברי רבינו הגדול ז"ל דאמר טיבעא הוי לענין מטלטלין וכיון דטבעא הוא לענין שום מידי אם תמצא לומר אין מטבע נעשה חליפין אף זה אינו נעשה חליפין אפילו לגבי כסף דחריף דמ"מ טבעא הוי ודעתיה אצורתא וכן דעת רבינו ז"ל שלא חלק בענין החליפין מן הטעם שכתבנו לפי שהוא מודה לגאון ז"ל שאם פירש הוא לכל דבר נקנה הוא בחליפין דהא לא חשיבא צורתו ולאו מטבע הוא כלל וגם זו ראיה לדבריו:

דף כו:

ועוד והא דתנן שכל המטלטלין קונין זה את זה ואמר רבי שמעון בן לקיש ואפילו כיס מלא מעות וכו':

אמר הכותב ממקום שבאת דמדאיצטריך גמרא למיבעי אי כרב ששת ס"ל אי כרב נחמן ס"ל ולאו פשטוה ממאי דמפורש בהדיא אמר רבי שמעון בן לקיש ואפילו כיס מלא מעות בכיס מלא מעות שמעינן מניה דמטבע לאו פירא נינהו אלא כלי לענין חליפין ומ"ד מטבע נעשה חליפין לא ס"ל פירות נעשה חליפין ושלא כדברי רבינו שלמה ז"ל ועוד דר"ל ממתני' קא דאיק לה וה"ק מדאיצטריכא ליה לתנא למיתני כל המטלטלין קונין זה את זה ש"מ אפילו כיס מלא מעות דאי לאו הכי מאי אתא לאשמועינן השתא דהבא קני כספא מטלטלין זה את זה מיבעיא אלא ש"מ אפילו כיס מלא מעות בכיס מלא מעות קאמר דאי לא תימא הכי היכי אקשינן מדריש לקיש אטו ר"ל תנא הוא אלא ש"מ ממתני' דייקינן להו ולית לן אוקימתא בגמ' דמתרצה מתניתין אלא לדידיה וכיון שכן ליכא למימר דלית הלכתא כוותיה דכרב ששת ס"ל ועוד דהא כתבינן האידנא במנא לאפוקי דרב ששת וכתבינן נמי ביה למעוטי מטבע ואמאי ממנא אימעיט ליה אלא ש"מ כל מטבע לענין חליפין כלי הוא ועוד דכי אקשינן ממתני' דהזהב לרב נחמן נמי קשיא וכן מדאותביה ר' אבא לעולא ממתניתין דחמריו ופועליו ולא אותבה לרב נחמן שמעינן דמטבע לאו פירא הוא אלא ככלים ועוד דאמרינן למאי דס"ד מעיקרא מטבע ופירא נמי עבדי חליפין כיצד החליף בשר שור בפרה ואי ס"ד דמטבע היינו פירות ואשמועינן רישא מטבע נעשה חליפין וכ"ש שאר פירות אמאי איצטריך למיהדר ומתני תו ופירות נמי דהא אנן פירות קאמרינן ובפירות עסקינן ובדעדיפא מינייהו דהיינו מטבע ואע"פ שרש"י ז"ל

דחק עצמו בה ופירש דהכי קאמר כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע אם נתנה בתורת חליפין קנה וכיצד מחליפין וכו' אין זה נכון דמאי כיצד מחליפין הא לא קתני דינא אלא שור בפרה קתני וכבר אמר לך אלא כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו ברישא אשמועינן כיצד מחליפין וסיפא לא קתני כלום ועוד הוה ליה למיתני כיצד החליף מטבע במטבע ותו דלישנא דגמ' לא דייקא כוותיה דקאמר ופירי נמי אלא ברישא לא בפירי עסקינן אלא ש"מ כדברי רבינו הגדול ז"ל דמטבע כלי הוא לענין חליפין ואף רבנא חננאל כך דעתו כדבעינן למכתב קמן ורבינו האי גאון פסקה לדר"ש בן לקיש בשער י"ג בספר המקח:

דף כז.

ועוד ואין צריכין שומא כמו שכתב רבינו חננאל ז"ל דחליפין לא צריכי שומא כיון שקונין בכלי כו':

אמר הכותב זאת הטענה אינה שאע"פ שקונין בכלי אע"פ שאין בו ש"פ מדעת שניהם אפשר דבסתמא קפיד עלה דמלתא ולא סמכא דעתיה עד דידע כמה שוה ורב חננאל ז"ל לא אמרה בקנין סודר שאינו אלא לקנין בעלמא אלא בחליפין כגון שור בפרה או חמור בשור וכיוצא בהן אבל תמה אני מניין לו לר"ח ז"ל דבר זה דהא אסיקנא בענין קדושי אשה דשיראי לא צריכי שומא ואע"ג דאיתתא לא בקיאה בשומא ונראה מדבריו שלמד דבר זה ממה שאמר רב יהודה כל הנישום דמים באחר דאלמא בעיא שומא ורבינו שלמה ז"ל מפרש דה"ק כל שדרך בני אדם לשום דהיינו כל המטלטליו כדכתיב בפירושיו ומ"מ יש מעט סמך לדברי רב חננאל ז"ל מדלא תנא כל המטלטלין מפורש ותנא שומא משמע דצריכי שומא כיצד החליף שור בפרה צריך שישומו השור שוה מנה והפרה שוה מנה או פחות מיכן או יתר ע"כ ואילו לא שמו יש לאחד מהם לומר כסבור הייתי ששוה יותר ולא סמכה דעתיה וא"ת היינו חליפין ומקפיד עליהן לא היא חליפין ומקפיד עליהן היינו שמקפיד אם שוה השור כדמי הפרה אבל כאן לא שיהא מקפיד אלא שהוא צריך לידע כמה שוה ועדיין לא עמדנו על עיקר דבר זה אבל מצאתי בירושלמי במסכת קדושין אמתני' כל הנעשה דמים וכו' תמן תנינן כל המטלטלין קונין זה את זה רבי בא בר הונא בשם רב ואפי' צבורין בצבורין א"ר אלעזר לא תנינא אלא כל הנעשה דמים באחר ובלבד דבר שהוא צריך לישום אתיא דרב הונא כרבי יוחנן ודר' אלעזר בשיטתיה דתנינן תמן האחין השותפין חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה א"ר אלעזר והן שחלקו גדיים כנגד תישים תישים כנגד גדיים אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים תישים כנגד תישים הן חלקו משעה ראשונה א"ר יוחנן ואפילו חלקו גדיים כנגד גדיים ותישים כנגד תישים

כלקוחות הן וכו' ופירושו דתנן כל הנעשה דמים דהיינו כל הנשום והיינו כל המטלטלין ואתא רבי בא בר הונא ופי' שאפילו צבור בצבור שהם שוין ודמיהן שוין צריך לעשותן דמים ולשומם ואם לאו לא קנה ור' אלעזר סבר לא שאנו אלא בדבר שהוא צריך לישום שהוא נעשה דמים אבל דבר שוה אינו צריך שומא שאינו נעשה דמים ואתיא דרב הונא כרבי יוחנן דאמר גבי אחין שאפילו חלקו גדיים כנגד גדיים לקוחות הן ופטורים ממעשר בהמה וכיון שכן צריך לשומם שהרי הם דמים ור' אלעזר לטעמיה דאמר הן חלקו משעה ראשונה שאין אלו נעשין דמים לאלו אף כאן אין צריך לשומם והא דרבי אלעזר ור' יוחנן איתיה בגמ' דידן בפ"ט דבכורות הכי א"ר אלעזר לא שאנו אלא שחלקו תשעה כנגד עשרה ועשרה כנגד תשעה אבל חלקו תשעה כנגד תשעה אומרים זהו חלקו משעה ראשונה ור' יוחנן אמר אפילו חלקו תשעה כנגד תשעה אין אומרים כו' פי' לפי שהן צריכין שומא והיינו נמי גדיים וטלאים דמערבאי ולדעת הירושלמי נלמוד שחליפין צריך לשומן ולידע כמה הן שוין והיינו מתני' דקתני כל הנשום והוא סיוע למה שכתב ר"ח ז"ל: ועוד וכן מה שכתב הרי"ף ז"ל וכל האי שקלא וטריא אע"ג דלא אצטרכינן לה אלא למאי דס"ד מעיקרא וכו':

אמר הכותב גם אני תמה תמיה גדולה על רבינו שלמה ז"ל שכתב כך שההוא תירוצא אליבא דרב ששת הוא וכי אקשינן הא ניחא לרב ששת אמאי דקס"ד השתא נמי אקשינן ויש על פי' זה כמה תשובות דאי ארב נחמן קשיא לן מתני' היכי אתינא השתא למקשי ממתני' גופא לרב נחמן והא הכא לאו אעיקר מימריה דרב נחמן קיימי כי היכי דנקשי מינה לרב נחמן ומשום דאקשינן מינה ללוי אכפל גמרא למקשי מינה אכ"ע ועוד כיון דמתני' גופא קתני סיפא בהדיא שור ופרה דהיינו פירי לא הוה לן למימר בגמ' הא ניחא לר"נ לא נימא תהוי תיובתיה דרב נחמן ולא שייך למימר הא ניחא אלא בפירוקי דגמרא דלא מפרשי במתני' אבל ממתני' גופא לא אמרינן הניחא ותו דקאמרינן מאי כיצד ואילו מתני' גופא קשיא הוה לן למימר אלא לרב נחמן קשיא דשור ופרה קתני מדאמרינן מאי כיצד ש"מ דלשון כיצד קשיא ליה ולא מתני' גופה ודיקא נמי מדאמרינן בגמרא ה"נ מסתברא ומסקינן ש"מ ואי אליבא דרב ששת קאמרינן ובעי לאקשויי עלה מיד אלא לרב נחמן מאי כיצד אמאי אסיקו שמעתא בהכי נמי מסתברא וש"מ ותו דקשיא עליה הא דתניא לקמן היה תפוס פרה ועומד ובא חבירו וכו' ודייקינן ש"מ חליפין ומקפיד עליהן לא קנה ומאי קושיא התם משום דפירי נינהו ופירי לא עבדי חליפין ורבא נמי דפרקה משום דלא הויא משיכה מעלייתא למה ליה למימר הכי לימא משום דפירי נינהו וסבירא לן כרב נחמן בר יעקב רביה דאמר לא עבדי חליפין ומאי דתריץ בעל המאור ז"ל

דרב אדא כרב ששת ס"ל דפירי נמי עבדי חליפין ומשום הכי אייתי ראיה מחליפין דפרה וחמור ורבא דדחאה דלכולי עלמא חליפין ומקפיד עליה קנה והכא לכולי עלמא צריכינן לתרוצה לדרב נחמן אע"ג דפירי נינהו כיון דסבר לה כרבי יוחנן דיש דמים שהן כחליפין הכא נמי כיון דא"ל בכך וכך והאי א"ל בכך וכך עשאום דמים ודמים קונים כחליפין זהו תורף תירוצו של בעל המאור ז"ל ואינו דהא אמרינן השתא דחליפין ומקפיד עליהן חליפין נינהו וקנו דעיקר חליפין בהקפדה נינהו דלאו בשופטני עסקינן וכי תימא התם בדלא א"ל בכך וכך אני נותן אלא ששמאום אם שוה זה כזה ומשום הכי הוו חליפין אכתי כי איבעיא לן אי קנו אי לא קנו הא קס"ד דאי דמים נינהו לא קנו דהכי איבעיא לן אי נימא חליפין נינהו וקנו או דילמא הואיל וקפדי עלייהו הוו להו מעות ואינן קונות עד שימשוך גם השני וכך פירש ז"ל ושמעת מינה דאי דמים נינהו הוו להו מטבע ואינו קונה משום דהא מילתא שכיחא היא וגזרו בה רבנן כשתמצא לומר דדמים נינהי ואף היכא דא"ל בכך וכך אי דמים נינהו לא קנו והרי רש"י ז"ל אומר דחליפין ומקפיד עליהן היינו כגון שהוא מקפיד אם שוה כך וכך אלמא לאו דמים נינהו אלא מדין חליפין קנו ועל כרחך כך הוא שאם אי אתה אומר כן היכי מייתי ראיה מההיא ברייתא אבעיין שאני התם דכיון דאמר בכך וכך דמים נינהו ולא חליפין אלא ש"מ דחליפין ומקפיד עליהם והיינו דאמר בכך וכך ומיקרו חליפין ועוד אי דמים נינהו בפרה לחודה קני כל היכא דלא עייל ונפיק אזוזי ועוד דרבא כר"ל ס"ל דמקרא וממתני' הא מסייע ליה ודמים אינן כחליפין ולעולם לא קנו אלא הוי יודע שדעת רבינו שלמה ז"ל היה לומר דאף רבא כרב ששת ס"ל תא חזי כמה אידחיק ליה בהאי פירושא דאי הכי כולהו אמוראי פליגי אדרב נחמן רב ולוי ורב פפא ועולא ורב אסי ורבה בר בר חנה ור' יוחנן ור"ל ורב אדא בר אהבה ורבא דכולהו משכחת להו בהך שמעתא דאמרי מטבע אינו נעשה חליפין וא"כ שמעת מכללא דשאר פירות עבדי חליפין כדדייקינן לעיל מ"ט דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין וכדפריש רבינו שלמה ז"ל ועוד גרסינן בפרק המדיר אמר רב יהודה אמר שמואל המחליף פרה בחמור ומשך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור [ומת] על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת הפרה אלמא עבדי חליפין ואע"ג דכתב עלה בעל המאור ז"ל מתרצה הא שמעתא כשמואל בדמים שהן כחליפין כי היכי דמתרצה לה מתני' דכל הנעשה דמים באחר לאו מילתא היא דכיון דקאמר משעת משיכת הפרה לא אפשר לאוקומה בהכי דהא ברירנא לעיל דדמים שהן כחליפין אינו אלא בשכבר משך ונתחייב לו המעות דמי השור אחר כך נתרצו שניהם ליתן לו פרה באותן דמים ולא כמו שעלה על דעת בעל המאור ז"ל וכבר ראיתי לו בתשובה שהוא

נדחק ביה בדברי הבאי ולבסוף דחאה לגמרי ובדקתי ומצאתי בירושלמי מפורש תמן תנינן כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו אמר ר' יוחנן לא שנינו אלא שור בפרה או חמור בשור הא צבור בצבור לא קנה רב ירמיה בשם רב אפילו צבור בצבור פירו' צבור פירות וש"מ שאין פרה וחמור וכל בעלי חיים פירות אלא כלים נינהו אלא ודאי הך שמעתא כדברי רבינו הגדול ז"ל מפורשת וכולה אמאי דקס"ד מעיקרא רהטא והכי קאמרינן ולמאי דקס"ד מעיקרא מטבע מאי כיצד פי' קושיא הוא היכי קס"ד למימר הכי ואי נמי אמרת רב נחמן לא סבר לה כדקס"ד מעיקרא אי הכי תפשוט דמטבע לרב נחמן לא עביד חליפין דהא אמרת מאי כל הנעשה דמים באחר נשום הוא ומטבע אינו נשום ומפרקינן הכי קאמר ופירות נמי עבדי חליפין כיצד החליף שור בפרה פי' בשר שור שחוט דפירי נינהו אבל מחיים מטלטלי נינהו ואל תתמה היכי אפשר דמעיקרא קאמר שור בפרה סתם ופירשו מחיים והיינו מטלטלין ולבסוף משנינן שור בפרה ופירשו לאחר שחיטה ופירי הוא וכל כה"ג היכי משתמיט גמרא מלפרושה יש לנו כיוצא בה בתלמוד הרבה אחת מהן בפרק המוכר את הבית גבי הא דתניא סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור דמפרקינן התם מי סברת ר' יהודה כרבנן ס"ל רבי יהודה כרשב"ג סבירא וכו' פירושה דמעיקרא קס"ד דבניחותא קאמר ולבסוף מפרקינן דבתמיה קאמר ובנוסחא דרבינו הגדול ז"ל גרסינן בשר שור בפירוש וכן בפירושי ר"ח ז"ל במסכת קדושין כתב בפי' כך ופירי נמי עבדי חליפין כיצד החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור גם גרסת רבינו שלמה ז"ל עצמו שם כך היא והודה במקצת ופירש וכ"ש שור חי דחשיב טפי ודמי לכלי שמשתמשין בו והיה לו להודות בכל דכיון דאמר מעיקרא שור סתם ועכשיו בשר שור שמע מינה בע"ח ככלים הם ואקשינן ולמאי דקא סלקא דעתך מעיקרא לרב נחמן מאי איכא למימר כלומר היכי מצינן לאוקמי מתני' דלאו כהלכתא ולמקשי מינה לרב פפא ועולא אדרבה לדידן קשיא ומפרקינן לה בדמים שהם כחליפין וכדר' יוחנן וכדפרישינן לעיל ואקשינן תו ולריש לקיש קשיא מתני' למאי דקא סלקא דעתך מעיקרא והיכי לא אקשינן מינה לריש לקיש דקא סלקא דעתך איהו ודאי כרב נחמן ס"ל ומפרקינן קס"ד דכרב ששת ס"ל ובשר שור שחוט קאמר דהיינו פירי ואע"ג דבשר לאו דבר המסוים הוא קס"ד מעיקרא רב ששת אפילו פירות דלא הוו דבר המסוים קנו דהא לא שמעינן ליה לרב ששת ולא לשום אמורא אחרינא דאמר אבל דבר שאינו מסוים לא אלא פירושא דגמרא הוא דאתמר לקמן ולא ס"ד מעיקרא א"נ בשר שור כשהוא שלם דבר המסוים מיקרי וכל הנך שקלא וטריא אמאי דקא ס"ד מעיקרא וטעמא דמילתא משום דתמיהא להו מילתא היכי אקשינן מינה לרב פפא ולהנהו אמוראי דלדידהו נמי

קשיא לן וכיוצא בזו במסכת שבת בפרק כירה דאקשינן ולמאי דקס"ד מעיקרא דספל הרי הוא כאמבטי ואמר רב נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא ועוד אחרת בפרק רבי אליעזר דמילה ואביי אליבא דר"ש האי בשר מאי עביד ליה תינח גדול קטן מאי איכא למימר ואי איכא אחר ליעבד אחר הא תלת פירכי אמאי דקס"ד מעיקרא ובפ' התקבל ברישא דפירקא תרתי ת"ש ותרוייהו למאי דס"ד מעיקרא וכבר פי' אותה רש"י ז"ל בפירושיו וכ"כ ר"ח ז"ל במסכת קדושין כדברי רבינו הגדול ז"ל ולמדנו שהמטבע כלי הוא ולא פירות דהא אמרינן למאי דקא ס"ד מעיקרא לרב נחמן מאי כיצד אלא מטבע מטלטלי הוא ומה שהקשה בעל המאור הזה ז"ל מאי דוחקיה לאוקמיה לדר"ל על כרחיה כרב ששת ליתרצא למתני' הכי וכל הנשום נמי עבדי חליפין וכו' לאו קושיא היא כלל השתא מטבע קתני רישא דקני ואע"ג דדעתיה אצורתא שאר כלים ובעלי חיים דבכלל כלים הם צריכא למימר משום הכי לא מפרקינן לה הכי הא כל הפורש ממה שכתב רבינו הגדול בזה כפורש מחיים:

דף כח:

ועוד כתב הרי"ף ז"ל ש"מ דכמה דלא משכיה לוקח לזביניה ואיתניס דלמוכר איתניס ולי לא נראה כן וכו' ואילו היה כדברי הרב ז"ל אדרבה עיקר תקנת המשיכה ללקוחות היתה: אמר הכותב תמה אני איך הוא חולק על כל בעלי הוראה בחנם והטענה שנתלה עליה שאילו היה כדברי הרב ז"ל עיקר המשיכה ללקוחות היא שבוש הוא שעיקר התקנה היתה שיחזור בו המוכר שהכסף והפירות בידו כדברי ר' שמעון ובכך די לנו לפי שהוא יטרח ויציל הואיל ויכול הוא להשתכר בהם כמו שפירש רבינו שלמה ז"ל וזו היא טענתו של ר' שמעון על חביריו וזו שאמרו בגמרא אלא לר' יוחנן מאי איכא בין ר' שמעון לרבנן כלומר במאי טעמא פליגי רבנן עליה ופירשו בגמ' שחביריו של ר' שמעון חולקין עליו ואומרים שהשוו חכמים מדותיהם ואמרו ששניהם יכולין לחזור בהם שכדרך שתקנו במוכר שיכול לחזור תקנו אף בלוקח וכל שכן שיטרח ויציל וזה הדבר פשוט הוא ומפורש בגמ' בהדיא ומי שהקשה מפני מה לא אמרו חכמים שיכול הלוקח לחזור בו ולא מוכר לא אמר כלום ואין מקום לקושיא זו שהרי עיקר התקנה שיחזור בו המוכר בשביל שכספו ופירותיו בידו כדברי ר' שמעון ובהכי סגי לן דודאי טרח ומציל כמו שמפרש בגמרא וכדפרישית שלא אמרו שיחזור בו לוקח אלא להשוות מדותיהם כל שכן שאם נאמר שיחזור בו לוקח ולא מוכר שהיתה עיקר התקנה הפוכה ושוינתינהו למילי דרבנן חוכא וטלולא ור"ח ז"ל מפרש דהיכא דאתניסו בין לר' שמעון בין לרבנן למוכר

איתניסו אלא בהא פליגי ר' שמעון סבר מוכר הוא דמצי הדר ביה משום יוקרא דיכול למימר הואיל ואי מתנסי פירי לדידי מתנסי אכתי דידי אינון וברשותי קיימי אבל לוקח לא מצי הדר ביה משום זילא כל זמן שמוכר נותן לו פירותיו שלא נאנסו דמאי אית ליה למימר הא קנו לו מעותיו ומשום תקנתא דיליה הוא דאוקמינהו ברשות מוכר דליחייב באונסי' עד שעת משיכה ורבנן סברי כשם שתקנו משיכה במוכרים שיהו יכולין לחזור בהם משום יוקרא כך תקנו משיכה בלקוחות שכל זמן שלא משכו יהו חוזרין בהן אע"פ שלא נאנסו אבל נשרפו חטיו בעליה ודאי חוזר בו דאי לאו הכי לא טרח ומציל וכך הסכימו כל בעלי הוראה שחוזר בו ומשנה שלימה שנו לפיכך אם מת מת למוכר אע"פ שנתן מעות כדמפורש בגמרא התם בפרק אותו ואת בנו ומה שראה בעל החבור הזה משום דרווחא בעלמא נפיק מיניה רווחא בעלמא הוא וכי נזקין הואיל שנאמר בו היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק והלוקח בשר שחוטה יכול ליתן לו בשר נבילה הואיל ואין שינוי בצורתו והיאך הוא יכול לחזור בו עכשיו תדע ששניהם חוזרין שאם אתה אומר אין לוקח יכול לחזור בו בנשרפו אם כן לרבנן אמאי טרח ויציל אי משום שמא יתיקרו פירותיו ויחזור בו והלא יש לחוש שמא יוזלו ויחזור בו לוקח ונמצא מפסיד בהצלתן והזול מצוי בפירות כמו היוקר שהרי הוא מוכרן עכשיו ואינו מעכבן לשמא יתיקרו שיותר הוא חושש שמא יוזלו נמצא שאפשר שיפסיד בהצלתן ולמה יטרח בהן והוא קרוב להפסד כשכר לר"ש ודאי כיון שאם הוקר ומוכר חוזר בו ואם הוזלו אין הלוקח יכול לחזור בו איכא רווחא וטרח ומציל אבל לרבנן ליכא רווחא כדפרישית וזו ראיה גמורה ועוד שאם תאמר לדברי רבי יוחנן שאינו יכול לחזור בו הואיל ומעות קונות מן התורה נימא מאי איכא בין ר"ל לר' יוחנן איכא בינייהו כגון שנשרפו מדלא אמרינן הכי ש"מ דהשתא ליכא בינייהו מידי אלא דמים שאינן מצויין כגון דמי שור בפרה ואין דרך בעל הגמ' לומר איכא בינייהו מילתא דרחיקתא ועוד דאפשר דליכא בינייהו מידי וההיא דאמרינן מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן סברא דגמרא היא ולא מסתמא מילתא ומה שכתב בעל המאור ז"ל ראיה לדבריו מההוא גברא דיהיב זוזי אחמרא והדר ביה מקמי דמטי ליה אונסא לאו ראיה היא דמעשה שהיה קאמרינן ודקאמרת א"ה למה ליה לאיתויי בגמרא האי עובדא יש מי שאומר מפני שרב חסדא לא אמר לקבולי עליה מי שפרע דכל מאן דהדר ביה מחמת אונסא לא מקבל עליה מי שפרע שיכול לומר לו העמד לי מקחי או תן לי מעותי אף דברי רבינו הגדול ז"ל קרוב לדבר זה אבל ר"ח והגאונים ז"ל אמרו שמקבל עליו מי שפרע ומכל מקום אין קושיא בזה שהביאוהו ללמוד שהלכה כדברי חכמים ורב חסדא פסק כדבריהם ועוד לפרש סתם משנתנו ולומר שהלוקח נמי

יכול לחזור בו ולברר טעם התקנה שהרי אמרו מאי בינייהו איכא בינייהו דרב חסדא כלומר היינו טעמיה דתנא קמא כדרב חסדא ורב חסדא אהאי מעשה אמרה ופירושא וטעמא דמתניתין קמ"ל כדרבי יוחנן ולא כריש לקיש ובחבור רב יצחק אלברגלונ"י ז"ל דלעולם לא הביא דברי רב חסדא לא להודיע שלוקח נמי יכול לחזור בו אליבא דת"ק וכלומר אם אתה חוזר בך קביל עליך מי שפרע כמו שהיה מקבל המוכר אילו היה חוזר בו ועל דרך זה שפירשנו ראינוה לרבותינו הגאונים ז"ל לרבינו האי ולרבינו חננאל ע"כ ולא תטעה במה שאמרו בפרק הניזקין יהבינן זוזי יתמי פירי זול לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש אייקור סבור מינה היינו דרב חנילאי אמר להו רב ששת האי בישא להו לדידהו דאתו למימר להו נשרפו חטיך בעליה ולא מצו יתמי למיהדר בהו אם נשרפו ולומר לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש זו אינה תורה שהדין כך הוא מאחר שכסף ומשיכה קונין בהם ביתומים אם רצו משעה ראשונה קנו להם לענין אונסים אלא שאם חזרו יכולין הם לחזור בהם והיינו דאמרינן התם משוך פירי מיתמי היינו דרב חנילאי וכו' לא חיישינן שמא יאמרו להם נשרפו חטיך בעליה ורבינו שלמה ז"ל השיב שם לאו מילתא היא דכיון דלענין חזרה לאו ברשות מוכר קיימי לענין דליקה נמי לאו ברשותיה קיימי דהאי דגבי הדיוט מוקמינן לה ברשות מוכר לדליקה היינו טעמיה בההיא הנאה דקיימי ברשותיה לחזרה וא"צ להאריך בזה שכבר הדין מוסכם וידוע:

דף כט:

ועוד פסק הרי"ף ז"ל כר' יוחנן דאמר דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה לי נראה ה"מ בחד תרעא כו':

אמר הכותב נראה מדבריו שהוא סובר דתרי תרעי שאמרו בגמרא בפרק איזהו נשך פירושו שהוקר המקח או הוזל בלחוד ואני תמה עליו אם אמרה שזו טעות גמורה שכיון שהמעות קונות לר"ש בדין תורה ולא תקון רבנן מידי ללוקח דליהדר ביה מאי איכא בין תרי תרעי לחד תרעא בכולהו ודאי מעות קונות בד"ת וסוגיא דהתם נמי א"א לפרשה כלל בהכי דקאמרינן אבל רבנן בין פסק בין לא פסק שקיל כדהשתא דדעתיה דאיניש אתרעא זילא והיינו תרי תרעי לפום סוגיא דשמעתא וקס"ד דלא מקבל עליה מי שפרע ואם תרי תרעי נשתנה השער בלחוד לעולם לא משכחת מי שפרע לרבנן והיכי קס"ד דרבינא למימר דמקבל אלא ודאי טעותא היא ופירוש תרי תרעי כגון דיהיב זוזי על מנת לקבל לאחר זמן ולא לקבל עכשיו שכיון שהתנה שלא ליתן עכשיו ותרעא עביד דמשתנה דעתיה אתרעא זילא כלומר שאם ישתנה השער באותו זמן שלא יקבל אלא

כשער הזול ומפני כך מקדים מעותיו ואינו נוטל עכשיו אלא לאחר זמן וכבר מפורש בפירוש רבינו שלמה ז"ל זה אינו באמתא (דבי) [דבני] רב הונא ולא בכיתנא דרב כהנא ורב כשמעתיה אורי ליה ומ"ש היכי הורו להו ר' אמי לכתחלה למיהדר בהו ליתא דר' אמי לאו אורויי אורי למהדר לכתחלה אלא לדינא אתוקמא ובני רב הונא לקוחות הוו ומוכר הוא דהדר ביה ואתו שיילוה ליה לר' אמי ואמר להו אי בעי למיהדר ביה מצי למעבד הכי אע"פ שהוא מחוסר אמנה ואין ספק דלעולם יש בהם משום מחוסרי אמנה דהא סמכא דעתייהו והאמינו זה לזה ולא דמי מתנה מרובה שאפילו לקח באמנה ועמד במאתים שהוא דבר מרובה מעיקרא קא סמכא דעתייהו וטעם מתנה (גמורה) [מרובה] לאו משום הפסד הוא אלא משום דלא סמכא דעתיה מעיקרא כמ"ש בגמ' ומאי דכתב דה"נ אמרינן בפ' כל הנשבעין דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו וכו' משום דדמיא לה סמכן לא דמיאן דהתם קאמרינן אם נטל כלים תחת כנפיו אינו יכול לומר לא משכנתי אותו ודבר אחר היה שנטלתי תחת כנפי או כלי א' היה ולא שנים ואע"פ שאין העדים יודעין שהיו שנים ולא ידעו אם נטל אבנים או עפר או כלים אפילו הכי זה נשבע ונוטל כמה שטוענו והביא ראיה מדר"י שאמר שהנוטל כלים תחת כנפיו אינו יכול לומר לקוחים הם בידי ואם היה נאמן לומר לא נטלתי אלא אבנים או כלי אחד היה נאמן לומר לקוחים הם בידי מדלא מהימן למימר לקוחים הם בידי אינו נאמן לומר לא נטלתי ולמדנו שדנין בידיעה בלא ראיה כגון זו והיינו כדקאמרינן כדא"ר יהודה ואע"פ שאינה כעין משנתנו דרב יהודה לאו בשנכנס למשכנו איירי ורבינו שלמה ז"ל לא גריס התם דאמר והוא כתב כאן דערבון הוה ולרבי יוחנן קנה כנגד כולו ובהא נמי אזיל לטעמיה דסבר כנגדו הוא קונה וכן עיקר דיהיב זוזי קאמר ולא אמר ערבוני יקן ורבינו הגדול השמיט האי מעשה דרב כהנא שהסכים לשמועה ולא כדברי בעל המאור: ועוד ומ"ש הרי"ף ז"ל בהאי עניינא דמחוסרי אמנה תניא א"ר יוסי וכו' ובגמרא דילן פליגי:

אמר הכותב דעתא קלישתא קא חזינן הכא דכיון דאסקינא במתנה מרובה לא אמרה ר"י קשיא ברייתא דקרא דכתיב הן שלך יהא צדק לא מפליג בין מועטת למרובה דכל כה"ג ליכא לאוקמי קרא דאטו מועטת כתיב וכדאקשינן בפסחים בפרק כל שעה מידי בלבד כתיב ועוד מידי דבר אחר כתיב ואמרינן אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרו דכתיב ואפו עשר נשים לחמכם וגו' ואקשינן מידי מעיקרו כתיב והרבה כיוצא בזו בתלמוד וכן אותו הירושלמי שכתב רבינו ז"ל אתה מפרש ובמתנה מרובה וכדאידך דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בגמ' דילן ואע"ג דהתם לא פליג רב ור"י מה איפכת לך הואיל מאי

דקאמר רב אליבא דהלכתא אתי אנן בכל מאי דלא פליג אגמרא דילן קי"ל אע"ג דאית להו אורחא אחריתי בסברא דאמוראי דהא מימרא דידהו הילכתא היא זו דרך גאונים ז"ל בכל חבוריהם:

דף ל:

ועוד כללא דשמעתא דתגרי לוד כולה עד במאי שמחו דהא אמרינן דבין בטול מקח ואונאה כל היכא ששיעור זמנם שוה ליכא בהא לא רווחא ולא פסידא:
אמר הכותב זה הלשון אינו נכון דאדרבה ניחא להו לתגרי לוד בבטול מקח יותר מאונאה דאילו בטול מקח שניהם חוזרין ואילו אונאה מתאנה חוזר ואם לא רצה לחזור קנה ויד תגרי לוד על התחתונה וכן כתב בשנים ושלשה מקומות משמועה זו ושלא לצורך דבר וכולה שמעתא רבינו שלמה ז"ל פירשה כן בר מהא מילתא דכתב בעל המאור ז"ל ועוד דאית להו רווחא בדר' טרפון בשתות עצמה וכו' בכאן יצא משטת רבינו שלמה ז"ל וגם משטת התלמוד דהא בגמרא לא מפרקינן חזרו משום שתות עצמה וכי אמר דבטול מקח לא שכיח היכא מתרצא והא מ"מ לית להו פסידא למאי דקס"ד והוה ליה למימר חזרו משום שתות עצמה אי נמי מי סברת וכו' ועיקר פירושא כדברי רבינו שלמה ז"ל דכי אקשינן נמי אמאי חזרו הכי קאמר אפי' תימא דשתות עצמה בכלל האונאה אמאי חזרו דהא אית להו רווחא בביטול מקח וקא סלקא דעתייהו דעדיף להו ומפרקינן בביטול מקח לא שכיחי וחזרו משום שתות עצמה כדקאמרת ובעיא קמא בהך סברא רהטא ובדין הוא דלידחייה בסברא קמייתא דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן דמי ובכדי שיראה אלא אפילו לסברא בתרא קיימינן ואם תמצא לומר נמי קאמרי:

דף לב.

ועוד ואונאה לקרקעות נראה כמו שפסק רבינו חננאל ז"ל כדברי הירושלמי אם היה דבר מופלג יש לו אונאה והמופלג הוא ביותר מכפלים בדמיו וכו':
אמר הכותב חס ושלום שלא אמרה רבינו חננאל ז"ל מעולם שהרי כתב שאף לדברי הירושלמי קשיא דרב נחמן דבפ' המקבל ופירש שהדבר מופלג הוא כפלים בדמיו ולא יותר דהיינו פליגי ובעל המאור הזה ז"ל סומך על דברי הירושלמי בשמועה בלא ראיה שאילו ראה אותו בגמרא שלו לא הוה מפרש כן ותמצאנו מפורש במקומו פרק אלמנה ניזונית דתנן התם אלמנה שמכרה שוה מאתים במנה או שוה מנה במאתים נתקבלה כתובה והוו בה בגמרא דבני מערבא ואין סופו לחזור משום מקח טעות תפתר שהוקר

המקח אמר רבי אבון הדא מסייעא לר"ל דר"ל אמר לעולם אין לקרקע אונאה א"ר יוחנן אם היה דבר מופלג יש להן הונאה מתניתא פליגא על ר' יוחנן אלו דברים שאין להם הוניה וכו' פתר לה בדבר שאינו מופלג פדה שור שוה מנה במאתים ר' יוחנן אמר אינו פדוי ורשב"ל אמר פדוי ומדמקשינן מתני' דקתני שוה מנה במאתים שהוא בטול מקח ומוקמינן לה בשהוקר ומסייעין נמי מינה לר"ל ש"מ דלרבי יוחנן שוה מאתים במנה בטול מקח הוא ולר"ל לעולם אין לו הוניה ועוד דבפי' אמרו פדה שוה מנה במאתים רבי יוחנן אמר אינו פדוי וכ"ש אקרקעות וכיון שכן ממילא אדחי לה האי סברא דבני מערבא מקמי הא דאמרינן בפ' המקבל אין אונאה לקרקעות וכ"כ רבינו ז"ל אלא שאמר בסוף שהדבר ספק אצלו משום דלא אתמר הא דר"נ בהדא דוכתא אלא גבי וזה פותח דינא דבר מצרא בלחוד הוא דאיתמר ורבינו הגדול ז"ל אמר דלית בה ספיקא דכמה מילי לא מפרשן בדוכתייהו ומפרשי בדוכתי אחריני והוא האמת שדברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר וכולן צריכין זא"ז זה נועל וכ"ש שלפי גמרתנו ודאי כל בטול מקח יש להם בדברי רבי יוחנן שסתם נאמרו דברים וכל בטול מקח במשמע (ומדאבעי) [ומדלא בעיא] עלה עד כמה כדבעו לקמן ש"מ למ"ד יש להן בטול מקח של אלו כבטול מקח דעלמא ומ"ד [אין להם] לעולם אין להן בטול מקח והא סוגיין בעלמא אין להם ואמימר אדר"י בלחוד קאי ולא אקרקעות והקדשות ואין זה צריך לפנים ובפירוש דבמופלג שבירושלמי נמי אין דברי רבינו חננאל נוחין לי לפי שמצאתי שם באותו הפרק על משנה שום הדיינין שפחתו שתות וכו' כמה דתימר בהדיוט בקרקע עד שליש במטלטלין עד שתות ודכוותה בהקדש עד שתות במטלטלין עד י"ב זו היא גמר' ירושלמי ומכאן נראה לי שפירוש דבר מופלג הוא כפלים מאונאה של מטלטלין שהוא שתות ולפיכך אמרו כשם שאתה אומר בהדיוט שאונאה בקרקעות בכפלים מאונאת מטלטלין כך תאמר בשום יתומים ששנינו שיש להם בטול מקח בקרקע בשתות שאם פחתו או הותירו בשום מטלטלין י"ב מכרן בטל ואין דרך בפי' הירושלמי אלא שנאמר שהוא לדברי רבי יוחנן ודבר מופלג הוא שליש בדמיו וכבר נתבררו דברי רבינו ז"ל בירור נכון:

דף לה:

כתוב בספר המאור המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם מה שכתב בזה הרי"ף ז"ל אינו מחוור ומדברי ה"ר אפרים ז"ל מתברר וכו':

אמר הכותב יפה כוון ה"ר אפרים ז"ל בזו שהדעת נוטה כדבריו דהא אילו בגזלה דר

בגווה לית ליה אגרא מיניה ולא כלום ואפילו תפס מדידיה כ"ש באבק רבית הכי נמי אמרינן רבית יוצא מדין גזלה קאמרינן דחשיב גזל מדאסריה רחמנא א"נ רבנן והכא ליכא גזל ודין ממון ואפי' בכלים ואצ"ל בהלוהו ולא שמענו תורת רבית במדת סדום זה נהנה וזה לא חסר והכי נמי משמע לקמן בהלוהו גבי רב יוסף דא"ל לבריה הדרי בי אלמא לא מחייב לאהדורי מידי דהא לא שקיל מיניה ולא כלום דאי ס"ד צריך לאהדורי לא הוה אמר הדרי בי אלא מהדרנא להו דמי מאי דאשתמשי בהו מדקאמר הדרי בי ש"מ לא צריך לאהדוריה ליה כלום ואפי' בבא לצאת ידי שמים והיינו דאמרינן מחזי כרבית אלמא לאו רבית הוא ולא [אבק] רבית אלא דמיחזי כרבית בעלמא והאי הלוהו ודר בחצירו דקאמר הלוהו והוא דר בחצירו צריך להעלות לו שכר ולא ידור בה בחנם אבל במה שאמר הרב ז"ל דמשכנתא בלא נכייתא מחשבינן ליה ומסלקינן ליה אינו דהא אי אכל לא מפקינן מיניה וכל היכא דאי אכיל לא מפקינן מיניה לא מסלקינן ליה בלא זוזי דאפוקי מיניה הוא ולענין המחלוקת שחלק על רבו ז"ל ואמר דלא אמרינן אפוקי מיניה הוא אלא במשכנתא אבל לא בהלוהו ודר בחצרו מנפשיה אי נמי דקאמר ליה לוה בתר הלואה דור בה וכן בשאר הלואות אין הכרעת בעל המאור מכרעת והדעת נוטה כדברי רבינו הגדול ז"ל וכמה הוא רחוק שנאמר במי שהיה חייב מנה לחבירו ונתן לוה למלוה כלים במתנה סתם או שהשאיל לו בהמה וכלים שיהיו מחשבין ופוחתין לו ואדרבה משכונה חמורה מזה דהיא הלוני ואכול פירות כל זמן שמעותיך בטלות אצלי ואין צריך לומר חצר דלא קיימא לאגרא בין דדר בה מנפשיה בין מדעת לוה סתם דלא מחשב כלום ובין בשאר אבק רבית אין מחשבין כדעתו של רבינו ז"ל ודברי הרב ר' אפרים בעצמן אינן מכוונים דקאמר אבל חצר דקיימא לאגרא דחסריה ממונא כיון דבעלמא בלא הלוהו חייב להעלות לו שכר ק"ו היכא דהלוהו זה הלשון אינו עולה כהוגן וכי צריך לומר הלוהו ודר בחצירו שלא מדעתו בחצר דקיימא לאגר דבעלמא חייב דהכא חייב ואפילו פדאו מוציאין ממנו אבל בדר בה מדעתו בחנם בזה אנו אומרים שאין מחשבין מתנה נתן לו סתם ולא מצינו בה תשבון לעולם וסוף דבר שאין הלכה כתלמיד במקום הרב והוי יודע כי השתבשו רבים בתשובת רבינו הגדול ז"ל שהן סבורין שחלק במשכנתא בחוב שקדם ולא כן הדבר אלא חלק בין שהלוהו על חצירו בתורת משכנתא ובין הלוהו ואח"כ בא לדור בחצירו שלא בתורת משכנתא ותשובתו מוכחת כן:

דף לו.

ועוד וטרשא שריא כרב נחמן וה"מ בדלא קץ וכו' אין זו קציצה שתאסר עליו וכו':
אמר הכותב הגאונים ז"ל פירשו טרשא דרב נחמן כעין טרשא דרב פפא דאמר ליה הרי הוא לך בתשרי כשער של תשרי והוא שער היוקר ואקשינן עליה ממתני' דקתני ואם מעכשיו וכו' אם לגורן בשנים עשר מנה אסור ואע"ג דלגורן יקרא ארעתא כדאמרינן בב"ק ופריק התם קיץ ליה כלומר קצוץ הוא בשנים עשר מנה ומעכשיו בפחות אבל הכא השער של תשרי אינו קצוץ שמא לא יתייקר ולפיכך מותר ודרב פפא נמי הכי מפרשא וכיון דלית הלכתא כרב פפא לית הלכתא כרב נחמן מ"ט כיון שמשך קנה וכל דמוסיף בדמייהו אגר נטר ליה הוא ואחרים אמרו דרב נחמן ודאי בלא קצץ כלום אלא אמר כשער של תשרי והוא שער היוקר לפיכך מותר דאמר ליה חיטי הוא דקדחו באכלבאי ופירשו התם במתני' קיץ ליה אבל הכא לא קיץ ליה כלום ורב פפא היה קוצץ אם מעכשיו כשער של עכשיו ואם לתשרי כשער של תשרי לכך אמרו דהלכתא כרב נחמן אע"ג דליתא לדרב פפא ודעת רבינו ז"ל כפי' הראשון על כן לא כתבה לדרב נחמן בהלכות אבל להתיר לזמן בדמים קצובים יותר משער של עכשיו חס ושלום ואע"ג דמתני' קתני אם מעכשיו קרקע שאני שאם לא אמר כן אין לו דמים ידועים ולא מיחזי כאגר נטר ליה והרי מצינו בנותן מעות ופוסק עליהן פירות יתרין בהמתנה שאסור כדאמרן לעיל ליתנהו אסור ואע"פ שלא פירש אם מעכשיו ד' גריוי אני לוקח ואפי' פסק לגורן שדרך השער להיות בזול ולא עוד אלא אפילו פסק עמו בשויהן והוקר השער אסור דהיינו מתני' אף טרשא זו שמשך פירות ונגמר מקח ביניהם ודאי שאין לו להוסיף על דמיהן בהמתנה ואע"פ שלא פירש מהו. הצד השוה שבהן שאין עליו תשובה אלא אדרבה חומר במושך פירות שאפי' הוקר השער על דמים שקוצץ אינו נותן לו אלא כשעת משיכה והנותן דמים נוטל כשער שיצא ואם יש לו מותר נעשה כמי שקנו לו מעותיו אותן פירות בעצמם ואין כאן מלוה והמתנה מה שאין כן במושך פירות שהמעות אצלו וראיה לדבר שהרי אמרו היה מוליך חבילה ממקום למקום מצאו חבירו ואמר לו תנה לי ואני אעלה לך כדרך שמעלין באותו מקום ברשות לוקח אסור ואמאי הרי לא פסק אם מעכשיו יתן לו הדמים בכמה ואעפ"כ אסרו ואפילו בדבר שאין השער שלו קבוע כעין חבילה אלא ודאי כשפסק כשער של אותו זמן סתם הדברים אמורין ועוד לדבריו קשיא ממתני' לרב פפא שהוא סבור כפי הנראה מדבריו לרב פפא פוסק היה לו לגורן בכך וכך כטרשא דרב נחמן ואם מעכשיו בפחות וא"כ מתני קשיא ליה דהא ארעא היא וארעא לא פסיד וזוזי לא צריך דמתניתין לכל אדם נשנית ואפילו לעשיר כרבי אלעזר בן חרסום ואמאי אסור הרי ברוב השנים

מתיקר הקרקע לגורן כדאתמר בבבא קמא ואע"פ שאינו מתיקר אלא במיעוט השנים נמי לפי דבריו מותר כיון שאפשר שמתיקר ושוה י"ב מנה ומתני' לאשמועינן איסורא בכי האי גוונא קתני שדה ושני מלישנא דרישא דקתני חצר ועוד דמתני' מלתא פסיקא קתני אפילו שויא נמי מהשתא שנים עשר מנה אסור ובין ברישא בין בסיפא מילתא פסיקא תנן בין דשויא דמים דקצץ השתא בין דשויא בדמים דלקמיה רישא לעולם מותר וסיפא לעולם אסור ומי שפירש כן גלה דעתו שאינו יודע עיקר פירוש לשון טרשא וכך אנו אומרים שלשון טרשא הוא הלואה חרשת שאינה נשמעת שלא אמר לגורן בכך וכך אלא אמר סתם כשער של גורן שהדבר רבית ואינו נשמע ויש לו חבר בילמדנו בסוף אם בחקותי מהולתך טרשא אקיש עלה שפירושו הנפה נתחרשה ואין הקמח יורד אקיש עלה ופירש רב נתן בעל הערוך ז"ל שהוא בלשון ערב שקורין לחרש אטרוש וכן מוכיח בשמועה זו שהרי שלש טרשות יש כאן וכולן קראו אותן טרשא סתם אלמא כל שלא קצץ קרי טרשא שאם זו בקצץ וזו בשלא קצץ היה להם לפרש בגמרא וממה שפסקו הלכה כרב חמא ולא פסקו נמי כרב נחמן שמעינן מינה דלית הלכתא כוותיה כדברי רבינו ז"ל ודקאמרינן לקמן בטרשי פפונאי כ"ש לדרב נחמן ועובדי דלא כשרין קא מני ואזיל בירושלמי מצאתי רבי חייא רבה הוה ליה כיתאן אתון חמרי למזבן ליה מיניה אמר להון לית בדעתי מזבינתיה כדון אלא בפוריא אמרו ליה זבניה לן כמה דאת עתיד למזבנתיה בפוריא אתא ושאיל לרבי אמר ליה אסור וזו טרשא שלא קצץ בה כלום ואסורה:

דף לו:

וכתב עוד בעל המאור ז"ל וטרשא דרב חמא שריא אע"ג דקץ ליה ואע"פ דאחריות הדרך על הלוקח:

אמר הכותב אין זה נכון שא"כ רבית גמורה הוא דיהיב ליה שוה מאה ושקיל מאה וחמשין ואין להם תקנה במכס אא"כ עולה המכס כנגד מה שנותנין לו יתר מכדי דמיהן ולא משמע הכי ועוד דלא ה"ל למימר ניחא להו דליקום ברשותי אלא עיקר פירוש בזו כדברי ר"ש ז"ל שבאחריות של רב חמא היה מוליכה ומאי דקשיא ליה לבעל המאור ז"ל דא"כ לא היה צריך דבר אחר דתניא ברשות מוכר מותר נראה לי דהתם כגון שאמר לו אני אעלה לך כך וכך שהוא שער של אותו מקום ואם אוכל להרויח יותר בטרחי ועמלי שלי הוא מותר דהואיל ואינה עכשיו הלואה עד אותו מקום ושקיל בטרחיה ההוא טופייאנא אע"ג דאפשר דלא רווח טפי שרי דטורח הוא שמא ירויח והכא שלוחיו של רב חמא היו וכל מה שמרויחין שם נותנין לו ואין נוטלים כלום בשכר עמלן ומחזי כרבית כמי שאמר

לחבירו הוליך חבילתי למקום פלוני או עשה עמי מלאכה בשביל שאלוך שאסור דומה זה למשנתנו אין מושיבין חנוני למחצית שכר אא"כ נותן לו שכרו כפועל אלא דאמר רב חמא האי דטרחי בשבילי משום דשבקי להו מכסא פי' מנכסא דנפשייהו שאומרי' שהן שלוחיו ואין נותנין מכס נפשם וג"כ בחזירתם אין נותנין מכס ממה שקנו שם ונקטי להו שוקא נמי בין בהליכה בין בחזרה הואיל ושלוחיו היו ומשום הכי מותר ומצאתי בדברי רב יצחק בר ראובן אלברגלונ"י ז"ל שכ' נמצאת לרבינו האי גאון ז"ל הלכה בזו בתשובותיו שפי' ואני אעלה לך כדרך שמעלין באותו מקום ואני אוליכם למקום אחר או לאותו מקו' ומובטח לי שאמכור אותה ע"י מעט מעט וארויח וחכמי הצרפתים מפרשים ברשות מוכר מותר כשנותן לו שכר עמלו והוצאת הדרך והיינו ברשו' מוכר שאין הלה אלא שליח בעלמא ונוטל שכרו אבל באחריות מוכר וטורחו של לוקח ודאי אסור:

דף לח:

ועוד כתב הרי"ף ז"ל האי משכנתא בנכייתא היא וכו' עד כיון דאסמכתא היא ומחילה בטעות לא הוי מחילה:

אמר הכותב הא לאו תריצתא דשמעתא היא אלא ערבובתא דשמעתא דזביני דההיא אתתא לאו בטעות הוי דהא ידע איהו דאי הוו ליה זוזי הדרי וכי לא הוו ליה אכלה פירי לדעתיה ואי לאו משום רבית לא מצי מוכר למיהדר ביה עד שיהיו לו מעות ויחזירם לו וכיון שכן ליכא הכא מחילה בטעות כלל אלא כעין משכנתא ועדיפא מינה משום דדמיא לזביני הילכך רבינא דחשיב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא בהא כ"ש במשכנתא בעלמא ועוד לדברי בעל המאור משכנתא דאסמכתא מאי ניהו דקרי ליה אביי משכנתא סתמא דאי ממתני' דהלוהו על שדהו זביני דאסמכתא נינהו ואי דאכיל בתורת משכנתא עד ג' שנים ודאי לא הדר דמשכנתא גמורה היא ומאי דאכיל מכאן ואילך זביני בטעות נינהו ולא משכנתא אלא אסתם משכנתא איתמר דומיא דשמעתא דאתמר עלה בסמוך אלא שיש לבעלי הסברא הזו לומר רבינא אחמיר בהני זביני טפי ממשכנתא אע"ג דאביי חמירא ליה משכנתא טפי מהני זביני ומ"מ אין הענין עולה להם כהוגן דמשכנתא גופא הלואה היא יותר מהני זביני דאסמכתא וכיון דבהני זביני חשבת ליה רבית קצוצה ה"נ קצוצה היא כדפרישית וא"ת לאו משוה דהוי רבית קצוצה אלא שאין מחילה בטעות מחילה בהלואה אסירא א"א לומר כן לפי שאין כאן אלא מחילה גמורה בדעת שלימה כדפרישית לעיל תדע דהא מימר קאמרי' בגמ' בהדיא כרבית קצוצה הוי ויוצאה או דילמא כאבק רבית הוי ואינה יוצאה אלמא פשיטא להו לכ"ע שאם אינה רבית קצוצה

אינה יוצאה תדע דהא תנן בפרק בני העיר אין מוכרין בהכ"נ אלא תנאי אימתי שירצו יחזירו דברי ר"מ וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם וכו' והוינן בה היכי דיירי בה הויא לה כרבית ומפרקינן ר"מ בשיטת ר' יהודה אמרה דאמר צד א' ברבית מותר ש"מ תרתי ש"מ זביני בכה"ג מיקנו ליה ללוקח טפי ממשכנתא דאילו הכא לכ"ע שרי למידר בה ואילו במשכנתא אסור כדאמרינן התם האי בי כנישתא משכונא ואוגרא אסור מ"ט בקדושתה קיימא וש"מ ליכא מחילה בטעות דאילו הוה בטעות הוה אסור למידר בגויה דבקדושתיה קאי ואיהו שלא כדין קא דיירא בגויה ובטעות אלא ודאי ליכא טעות אלא מיקנא קני ליה ואפ"ה כיון דמיבטלן זביני בסוף הוו ליה כרבית קצוצה ולר"י דאמר ליכא רבית בכה"ג קיימי זביני עד שיהיו לו מעות ויחזירם לו וה"נ משמע בשמעתא לעיל עוד יש לי להשיב מהא דגרסינן במס' ערכין בדין המוכר שדה ובית בבתי ערי חומה ה"ז גואל מיד וגואל כל י"ב חדש ה"ז כמין רבית ואינו רבית והוינן בה בגמ' והא דתניא ה"ז רבית גמורה אלא שהתורה התירתה א"ר יוחנן ל"ק הא ר' יהודה הא רבנן דתניא הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר וכו' עד מאי בינייהו אמר אביי צד אחד ברבית איכא בינייהו רבא אמר דכ"ע וכו' וש"מ משכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקא רבית גמורה היא שהרי בית בבתי ערי חומה עד שנים עשר חדש משכונא הוא לגמרי באתרא דמסלקי שאם מביא לו מעות כל שעה שירצה מסלקו ותניא הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתה בבתי ערי חומה אבל לא במקום אחר גם בירושלמי בפרקין היא שנויה מפורשת כאן התירתו התורה אבל במקום אחר לא ואם תשאל אם כן קשיא ברייתא לרבה בר רב הונא תשובתך הוא סבר תנאי היא שהרי לדברי רבא דאמר צד אחד ברבית אסור לדברי הכל תנאי דעלמא היא דתנא דמתני' סבר זביני נינהו ורחמנא הוא דאוקמיה אפדיון ובחוזר ומוכר היא אי נמי כמין רבית לאו דוקא אלא לומר שאינה רבית שהתורה התירתה ומאי דסתים מתני' פריש ברייתא מיהו רבא דאמר משכנתא אבק רבית סבר תנאי היא וס"ל כתנא דמתני' דאמר הרי זו כמין רבית ואינה רבית מ"מ למדנו לפי דרכנו שיש תנא שהוא אומר דרבית קצוצה היא ורבינא סבירא ליה כוותיה וסוגיין נמי התם דלכ"ע רבית קצוצה היא ואילו לדברי בעל הספר הזה ז"ל לדברי הכל משכנתא אבק רבית היא ואע"פ שיש מפרשים שאמרו כן גם רב חננאל ז"ל אמר כן דמשכנתא קילא מזביני בכה"ג כמו שכתב בהלכות אבל אנו אין לנו אלא כדברי רבינו הגדול ז"ל והוא האמת ומאי דאקשו ממאי דאמרינן והרי משכנתא בלא נכייתא דבדיננו אין מחזירין התם באתרא דלא מסלקי וקיל טפי איסורא כדמוכחא שמעתא שהוא כמוכרה לו הילכך לא הויא אלא אבק רבית וכן פרש"י ז"ל והאי דהוינן לה סתם

משום דבדיניהם אין מסלקין הן בכל מקום ועוד משום דרבינא לא קים ליה סבריה דרב ספרא במשכנתא אי כדידיה אי כרבה בר אבוה וקאמר דמ"מ במשכנתא בלא נכייתא מיפריך כלליה ודיקא נמי דקאמרינן איהו בתורת זביני אתי לה כלומר הואיל והם אין מסלקין עד שיבא זמנו הרי הוא כמוכרם לו עד אותו זמן:

דף לט.

ועוד אין מושיבין חנוני למחצית שכר וכו'. הרב אלפסי ז"ל פסק כר"מ כו' ולא מסתברא כו' עד כי ההיא דבפ' השוכר את האומנין:

אמר הכותב מי יגלה עפר מעיניך בעל המאור ז"ל לראות תשובת רבינו הגדול ז"ל שהשיב בדבר זה לפי שנשאלה שאלה מלפניו ז"ל למה לא פסק כר"ש וסתם מתני' כוותיה והשיב זה שפירשנו כי סתם מתני' דאין מושיבין חנוני ר"מ יש לנו עליו ג' ראיות. האחד כי הדבר ידוע בתלמוד דסתם מתני' ר"מ היא פירוש לפרושו ואילו היה מתני' כר"ש אמרינן בגמ' מני מתני' ר"ש היא ולאפוקי מסתם מתני' ר"מ וזו ודאי דרך נהוגה ברוב מקומות בתלמוד. והשנית כי התוספתא אמרה המושיב את חבירו חנוני למחצית שכר הרי זה נותן לו שכרו כפועל בטל דברי ר"מ ר' יהודה אומר אפילו לא טבל עמו אלא בציר וכו' רש"א נותן לו שכרו משלם אינו דומה וכו'. והשלישית שהתלמוד הורה כן ואמר תנא כפועל בטל ואילו לא היה סתם מתני' ר"מ לא היה מוסיף התלמוד מן התוספתא בטל שהוא ר"מ ונתברר שסתם משנה זו ר"מ ומצינו שר"מ אומר בין מרובה בין מועט ידענו שפי' כפועל בטל ר"מ היא ובין מרובה בין מועט כפי התנאי שהתנה בעל הממון עם החנוני ועל פי מה שפירשנו והלכה בהדין מלתא כר"מ חדא דסתם במתני' ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם ועוד דגמרא שקיל אליבא דר"מ ומפרש מימריה וקאמר מאי כפועל בטל כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה וצריכא וכו' וחזינן שמעתא דאזלא אליבא דר"מ ואצטרכינן להנך ראיות לאפוקי מדר"ש ולברורי דלית הלכתא כוותיה ור' יהודה האי איתוקם ליה בשיטה ולית הלכתא כוותיה זה לשון רבינו הגדול ז"ל שכתב בתשובותיו והוי יודע כי מה שפירש רבינו שלמה ז"ל נותן לו שכרו משלם כפועל בטל יפה פי' לפי פירושו כפועל בטל והכי תניא בתוספתא דר"ש אומר נותן להם שכרן משלם ואינו דומה העושה מלאכה ליושב בטל ואינו דומה היושב בחמה ליושב בצל אלא שפירש כפועל בטל מאותה מלאכה דבטיל מינה כך הוא שאם היה חייט לא יאמר לו בטל אני ממלאכתי סלע תנה לי אלא אומדים אותו בשעה שאין לו מה יתפור והוא יושב ובטל אם יבא אדם שיאמר לו תקח בתפירת הבגד הזה חצי סלע בעת

שהמלאכה מצויה כגון בפרס הרגל וכיוצא בו שכר תפירת הבגד סלע ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה הוא שנוטל כך פירשה רבינו חננאל ז"ל בפירושיו ורבינו הגדול בתשובותיו ובריייתא מסייעא להו וגמרא נמי דיקא כוותיה דקאמרי' בגמרא אבל מעות ליקח בהם פירות דנפיש טרחיה אימא לא תסגי ליה כפועל בטל וכו' ואם כפר"ש ז"ל מאי נפקא ליה מינה אם טורח מלאכה זו מרובה אינו פוחת מדמי מלאכתו הראשונה אלא מעט אם אין טרחו מרובה הוא פוחת הרבה ומה שכתב בעל המאור ז"ל סיוע לדברי ר"ש ז"ל מדאמרי' בפ' האומנין נותן להם שכרם משלם אבל אינו דומה וכו' אין בו ממש שאף אנו מודים דמאי שכרן משלם לאו משלם ממש שאינו דומה יושב בחמה ליושב בצל וכדתניא בברייתא והיה לו לומר דהתם קרי ליה רב כפועל בטל זו היא ההכרע שמכריעין רבים כפירוש ר"ש ז"ל ואינה מכרעת דודאי פועל בטל הכי משמע אלא משום דהכא לא שקיל כפועל בטל שהרי הוא מתעסק בחנותו להוליך פירות ולהביא ולמכור ולמדוד ולקבל מעות משום הכי שאלו בגמ' והא לאו בטל הוא ופירש אביי דהאי בטל לאו כדקס"ד אלא פירושא אחרינא אית ליה כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ומיהו מודה ר' מאיר שאינו דומה היושב בחמה ליושב בצל אבל זה פעמים שהוא יושב בחמה ושמין לו הכל וסיוע עוד לרבינו הגדול ז"ל מדאוקימנא לר' יוסי בר' יהודה בשיטה וסבר לה כאבוה ולא אוקימניה כר' מאיר דהא נסיובי ותותרי ודאי פסק הוא אלא ש"מ דלרבי מאיר הכל לפי מה שהוא ומשום הכי נדינן בגמרא מיניה ואוקימנא ת"ק כר' שמעון ור' יוסי כר' יהודה בשיטה דאבוה:

דף מ:

ועוד ועובדא דרב עיליש מקהה בה הרב ר' אברהם ז"ל קהיאתה כו' ודיו בכך ואשריו: אמר הכותב והרי אמרו דילמא הכי כתוב בה דמשמעת מינה דאי לא כתב ביה הכי לא הוה דאין רבא האי דינא ועוד שאילו היה אדם אחר ודאי לא הוה אמר רבא דלשקול תרי תילתי בהפסד וכו' אלא הואיל ואתני מחצה שכר ומחצה הפסד שקיל ליה ויהיב ליה שכרו כפועל בטל בדינא או דלא מגבינן מיניה כלום הואיל ולא אתני דלשקול תלתא לפיכך נתקשו בה המפרשים ז"ל ולפי דעתי שהדין כך הוא שאילו היה אדם אחר היה נותן לו שכרו כפועל בטל והוא נוטל פלגא בהפסד ובאגר כמו שקבל עליו דהכי כתיב בשטרא ואע"ג דמעיקרא רביתא הוא כיון דפלגא דממונא מלוה על כרחיה מחייב באחריותיה אידך פלגא פקדון הוא ועל כרחו חייב ליתן לו מה שרווח מאי איכא דטרח ליה טירחיה הוי רבית לשקול כפועל בטל וקרוב אני לומר כיון שטרח לו שוב אינו נוטל

שכבר קבל בעל העסק הרבית שעשה זה שליחתו ונתעסק בשלו ואבק רבית אינו יוצא בדיינין ועכשיו מפני שהוא גברא רבה אמר רבא לאו פלגא באגר ופלגא בהפסד ממש קבל עליה אלא הכי כתיב בשטרא אי פלגא וכו' כך נראה לי. ויש לפרשה משום דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא על דרך רבינו הגדול ז"ל אבל לא כפירוש הרב אב ב"ד ז"ל כי דבריו אינם נכונים מטעם אחר שלא אמר בעל המאור ז"ל אלא שעיקר הדין כמו שכתבתי:

דף מד:

ועוד ההוא גברא דיהב זוזי לנדוניא דבי חמוה פירוש חמיו נתן לו מעות וכו' עד ותיפוק ליה דשליחא שויה כלומר הכל יודעין שזה האיש שליח היה לחמיו ואפי' לא פסיק יכול למימר ליה חמוה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי והיה לך לפסוק כשער הגבוה א"ל בתגרא וכו' ומה שדן עליו רב פפא להחמיר לא נפסד חמיו בכך ואף כמו כן היה הדין אילו היה שליח אלא שהיה לו לרב פפא לפרש:

אמר הכותב הא לא אפשר דרב פפא לא אמר דליקביל עליה חמיו מי שפרע ומאי קא קשיא לן בגמרא דקאמרי ותיפוק ליה ומוקמי לה בתגרא ואי קס"ד הכי לימא כי אמר רב פפא לקבולי מי שפרע לדידיה אמר לחמוה לא אמר ולמה לי למימר בתגרא לפי מה שהקשה לו והיאך אפשר שאילו היה איניש אחרינא נמי הכי הוה דינא דשקיל כדמעיקרא ואי לא מקבל עליו מי שפרע ובגמרא אוקמיה על כרחייהו בתגרא ואינו יודע מהו סח ואל תתמה עלי כי כבר נשבע ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל שאינו מבין דבריו ויש להבין שאין ממש בדבר זה:

ומ"ש עוד וראיתי בהלכות הרב וה"מ בתגרא דזבין ומזבין אדעתיה דנפשיה וכו' עד סיפא ולא נתבררו לי דבריו. אפשר שלא נתבררו לו אבל הדברים נכונים הם וכך פי' רב חננאל דהאי גברא יהיב זוזי לחמוה או לאיניש אחרינא למזבן ליה נדוניא לבי חמוה וז"ל ורצה זה הנותן לחזור בו והשליח אומר שלא יחזור בו ודן רב פפא שאינו יכול לחזור בו עד שיקבל עליו מי שפרע ולפיכך הקשו ותיפוק לי דאינו יכול לחזור בו כלל דהא שליח שויה וכל מה שעשה שליח יקבל עליו החתן בע"כ ואוקימנא בתגרא אבל באיניש אחרינא דזבין לדעת בעל המעות ע"כ יקבל ואי אמרת ונימא ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי והיה לך לפסוק כשער הגבוה לא תיטעי בהא שאין לשליח להתנות תנאים מדעתו הואיל ולא שנה בשליחותו של בעל הבית ולא דמי להההוא גברא דאתני שלא באחריות בפירוש דהתם פושע הוא אבל הכא כדזבני כולי עלמא זבן ועוד מי יימר

דמזבני ליה כשער הגבוה ולעולם שליח לא משלם אלא בכגון מעשה דאבימי דיהיב זוזי מקמיה דלישקול שטרא שזו פשיעה היה כיון דא"ל שקול שטרא ויהיב ליה מקמיה דלישקול שטרא אבל הכא לא והיינו דקאמר מר"ן ז"ל והוא דלא שני בשליחותייהו וכך נמצא פירוש זה בחיבורי הגאונים כדעת רבינו הגדול ז"ל לפי מה שכתב בהלכות ואין ראוי להשיגו מפני חסרון דעתנו וי"ל שנתן החתן מעות לנדוניא והוא עצמו החוזר בו והקשו והלא דבר ברור הוא שזה החתן שליח חמיו לקנות לו הנדוניא ולמה יקבל עליו הוא מי שפרע מפני שחמיו אינו רוצה בדמים והוא חוזר בו והלא על כרחו דחמיו יקבל עליו מי שפרע שעשה שלוחו ולאו כל כמיניה דלימא לשלוחו קבל עליך לייטא דרבנן גם זה בדרך הגאונים והאי דקאמר בגמרא ותיפוק ליה דפירכא אמימרא דרב פפא קיימא דמהדר לקיומי מקח וכדפרישית והכל עולה לטעם אחד אבל מפני שאין לשון הגמ' מתיישב בו פירשתי כן שחמיו עשאו שליח לקנות לו נדוניא לבתו והוא נותן לו מעות עליה וזהו הנכון:

דף מה.

ועוד וחכ"א לווין סתם ופורעין סתם. כתב הרי"ף ז"ל ודוקא על שער שבשוק וכו' ואינו נראה וכו' ועוד שהוא מצוי תדיר ואם אין לזה יש לזה:

אמר הכותב זו ההשגה אינו משגת לירד לסוף דעת רבינו הגדול ולא לדעת הגאונים כולם ז"ל בפי' הא דאמר רב יהודה לווין סתם ופורעין סתם בהלואת סאה בסאה ולא בשאלת ככר והיינו דרב הונא דאמר לווין על שער שבשוק כמו שמפורש בהלכות גדולות וכבר כתב רבינו עצמו ז"ל מפורש בהלכותיו לווין סאה בסאה על שער שבשוק וכן הלכתא דלווין סתם ופורעין סתם ויתכוין להוציא מדברי בעל הלכות ראשונות בזה שהוא פירש לווין סתם ופורעין סתם סאה בסאה שלא על שער שבשוק ובפי' רב חננאל ז"ל כתיב כן בלשון רבינו ז"ל ולפי פירוש זה הא דקאמרינן דברי הלל אריש קאי דקתני הלויני עד שיבא בני וכו' והלל אוסר וא"ר יהודה זו דברי הלל שאוסר אפילו בשאלת ככר ובשיש לו אבל חכ"א לא מבעיא עד שיבא בני שמותר אלא אפילו על שער שבשוק מותר ודייקינן להאי פירושא מדקאמרי' לווין סתם ופורעין סתם ולא אמרינן לוה סתם ופורע סתם כדקתני במתני' לוה אשה אבל ודאי בשאלת ככר מותר אפי' אין לו ואפי' במקפידין כדאמרי' וכדברי הלל אף משום רבית אלמא לרבנן לעולם אין בהם משום רבית ובמסכת שבת בריש פרק שואל אדם אוקמוה להא מתני' באתרא דלא קיץ דמייהו אלמא לא בעינן שער שבשוק אלא בהלואת סאה בסאה:

דף מז:

כתוב בספר המאור וכל קנה דאמרינן בהא שמעתא במטלטלין לענין מי שפרע הוא דאמרינן וכו' דאי במשיכה ליכא ספיקא דודאי קנה הכל לגמרי וכו':
אמר הכותב אין בעלי הוראה מודים לו לפי שמצינו בקרקע שלא קנה בשטר מכר עד שיתן לו דמים אע"פ שהקרקע נקנית בשטר וכן נמי בחזקה לא קנה עד שיתן לו דמים היכא דעייל ונפיק אזוזי והרי בעל המאור הזה ז"ל אומר כן שכתב לקמן וההיא דמכר לו עשר שדות בעשר מדינות וכו' אי עייל ונפיק אזוזי היינו דיניה דלא קנה לעולם אלא כנגד מעותיו והתם בשהחזיק מיירי וכ"כ רב חננאל ז"ל וכיון שכן אף משיכה במטלטלין אינה קונה אלא אם כן נתן לו מעותיו הואיל ועייל ונפיק אזוזי דלא עדיפא משיכת מטלטלין מחזקת קרקעות אלא ודאי לעולם אין משיכה מועלת אלא בשזקפן עליו במלוה או דלא עייל ונפיק אזוזי אבל עייל ונפיק אזוזי אינו קונה דלא סמכא דעתיה וכך השיב ה"ר אברהם ברבי דוד ז"ל שוב מצאתי לרבינו האי גאון ז"ל תשובה מפורשת בענין הזה וכך אמרו דמטלטלי שמשכן לוקח או שקנאן בחליפין אי קא עייל ונפיק אזוזי לא קני וכן בקרקע לא מהניא חזקה וקנין כדעייל ונפיק אזוזי וכ"כ אף בעל הלכות ראשונות ז"ל:

דף מח.

כתב עוד בעל המאור ז"ל ואי אמר ליה ערבוני יקון לעולם לא קנה אלא כנגד מעותיו וכו':
אמר הכותב לא זו הדרך כי מה שאמרו בברייתא יד לוקח על העליונה בנותן מקצת דמים אמרו ובעייל ונפיק אזוזי לפי פי' הגאונים ז"ל אבל בערבוני יקון ודאי קנה כנגד מעותיו ונוטל כחוש ואין יד אחד מהם על העליונה כדאמרינן דיו שיקנה כנגד מעותיו ואמר רשב"ג בד"א בזמן שאמר לו ערבוני יקון אלמא אין יד א' מהם על העליונה וכל זה לפי פי' הגאונים ז"ל אבל היכא דפרע מקצת דמים ועייל ונפיק אזוזי התם הוא שידו על העליונה מפני שהוא יכול לומר אני לא נתתי מעותי אלא ליקח כולה אבל לא מקצתה משום דהאי על דעת הכל נתן וכן אני אומר בזו שאמרו בגמ' ומהיכן מגבהו וכו' כשאומר תן לי מעותי הוא דאי לית ליה מעות מגבי ליה מעדית מפני שעשאוהו מזיק אבל היכא דאמר תן לי קרקע ודאי מן הזיבורית הוא נוטל כדין האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך שהלוקח נוטל כחוש שכיון שקנו לו מעותיו משעה ראשונה על כרחיה נוטל כחוש ושקיל כשעת המכר כלומר לפי הדמים שהתנו על כל השדה אבל א"ל תן לי מעותי ואין לזה מעות בזה אמרו נוטל מן העדית וכשעת הגבייה ולא כשעת המקח שהרי חובו מגבהו והמקח בטל וכן נראה דבר זה מפירושי ר"ש ז"ל שכתב ומהיכן מגבהו חובו

אלמא דוקא כשאומר לו תן לי מעותי ולא כשאומר תן לי קרקע כנגד מעותי דהתם בתורת זביני אתי ליה וכדינא דלוקח דיינינן ליה:

וכתב עוד בעל המאור ז"ל וההיא דאמר רבא בההיא דפש ליה חד זוזא לא קנה פי' לא קנה הכל אלא כנגד מעותיו וה"ר אברהם ברבי דוד ז"ל השיב עליו ואמר שלא אמרו קנה כנגד מעותיו אלא בקרקע שהוא ראוי ליחלק אבל לא בדבר שאין בו דין חלוקה שאפילו השותפין שהם שותפין מדעתם מעלין זה לזה בדמים שאין אדם רוצה לעמוד בשתוף כזה כל שכן אלו שלא נתרצה בכך ומעולם לא נתרצה לו עד שיתן לו כל מעותיו הואיל ואינו ראוי ליחלק הלכך לא קנה כלל והאלהים דבר נאה ומתקבל היא וכל השמועה מיושבת בדברי הגאונים לפי דבר זה כי מה שאמר בעל המאור כללא קנה דקאמר לא קנה הכל אלא כנגד מעותיו דוחק גדול הוא ואינו במשמע ועוד דהוה ליה לרבא למימר האי מאן דמזבין מידי לחבריה ויהיב ליה ערבון וקא עייל וכו' לפיכך אני אומר דרבא ה"ק האי מאן דמזבין מידי לחבריה ומשך במטלטלין והחזיק בקרקעות ועייל ונפיק אזוזי לא קנה עד שיתן דמים אבל נתן מקצת דמים לא אמר רבא עלה לא לאו ולא הן אלא דההיא ברייתא דלעיל קתני שקנה כנגד מעותיו אם רצה ומכל מקום שמעינן מדרבא שלא קנה יותר מכדי מעותיו ואי לא עייל ונפיק קנה הכל בלא דמים כלל וההוא חמרא דאמר רבא עליה לא קנה כלל קאמר מפני שאין בו דין חלוקה ולא נתרצה להיות שותפות בו ולפיכך לא אקני ליה מיניה כלום והיינו דקאמרי' יתיב רב אשי וקא מעיין בה כי האי גוונא מי אמרינן קנה כנגד מעותיו דומיא דשדה או דלמא שאני הכא דלית בה דין חלוקה ורב אשי משמע שמיע ליה דרבא דלעיל ותריצתא דמתניאתה וכי האי גוונא הוא דמבעיא ליה ופשטינן לא קנה וכל לא קנה דאמרינן בשמעתין לא קנה כלל קאמרינן ובזה יצא פירוש הגאונים לאור ולא כדברי בעל זה המאור ז"ל ויש רגלים לדבר בירושלמי דגרסינן בפרק הזהב בחד בר נש יהב דינרין למטכסא חזר ביה אהין אתא עובדא קימי ר' חייא בר' יוסף ור' יוחנן ר' חייא בר' יוסף אמר יתן לו כל ערבונו או ימסור אותי למי שפרע פי' קסבר כנגדו הוא קונה כרב ור' יוחנן אמר יתן לו כל מקחו או ימסור אותו למי שפרע וכו' ומודה ר' חייא בר יוסף לר' יוחנן במכר שאין דרכו לקנות לחצאין כגון פרה וטלית פי' שקנה כנגד כולו דהואיל ולא עייל ונפיק אזוזי וקנה כנגד ערבונו ואין זה ראוי לחלק קנה הכל שלא עלה על דעת שיהו שותפין במקח זה אף אנו נאמר דהיכא דעייל ונפיק אזוזי הואיל ולא אפשר דקני ההוא פלגא דלא יהב ליה זוזי כנגדו דהא עייל ונפק אזוזי לא קנה כלל שלא עלה על דעתו שיהא שותפו במקח זה:

דף נא.

ועוד ומה שכתב הרב אלפסי בהלוהו על המשכון אינו מחוור וכו':
אמר הכותב גם אנו בסיוע נברר דעת כל הגאונים ז"ל שם כי לא רבינו הגדול בלבד אמרה:

דף נב:

כתוב בספר המאור כתב הרי"ף ז"ל פועל לא יהבהב באור ויאכל ולא מסתברא כוותיה מדאסקא רבא אחת אחת סופת במלח ואוכל בין קצץ בין לא קצץ ואם ספתה במלח מותר וכו':
אמר הכותב רבא לא אסיק דספיתה מותרת אלא בשנטל רשות מבעל הבית ובריייתא הכי קתני ובפתן לא יאכלו אלא אם כן נטלו רשות ולא יספות במלח ויאכל אע"פ שנטלו רשות ובשתים אבל אחת יספות כשנטל רשות ואידך בריייתא דקתני סופת במלח אסיפא קאי והכי קאמר אחת אחת אוכל אפילו בספיתה כיון שקצץ ולא מיקבע למעשר אבל אם לא נטל רשות לעולם לא יאכלו בספיתה דהא אמרינן דודאי דספיתה כענבים ודבר אחר דמי וליכא לדחוי' מדרבא כלל אע"ג דברייתא לא מפרשא לרבא כדס"ד מעיקרא מ"מ כיון דמשמע לן בגמרא בודאי דאסירא השתא נמי אית' ועוד דרבא לאו למפשט בעיין אתא וספיתה לדברי הכל אסורה וה"ה נמי לאביי דלא מיפשטא ליה בעיין וספיתה אסורה אלא ספיתא דבריייתא בתרייתא בקוצץ ודקמייתא בנטל רשות ובגמרא הוא דלא חש לפרושה עד דמסיים פירוקיה בדרבא ופריש לה ואי קשיא לך למה להו דאוקמוה משום מעשר ובשתים אי נמי בחוצה לארץ לוקמה משום דספיתה אסור לפועל ובאחת לאו קושיא היא דכיון דברייתא קתני ובפתן לא יאכלו אא"כ נטלו רשות ולא יספות משמע דאע"ג דנטל רשות לא יספות ומשום מעשה וכאידך בריייתא דאי לאו הכי ליתני ובפתן לא יאכלו ולא יספות במלח אא"כ נטל רשות וזו שכתב רבינו ז"ל בהלכות ולא יספות במלח משום דה"ל כענבים ודבר אחר זה נהוג הוא בהלכות לתפוס ענין שהוא כהלכה אע"פ שאינו בדרך מסקנא שבגמרא והרבה מהן תמצא בהלכותיו ואחת מהן בסוף פרק האשה נקנית רבי אליעזר אומר אף החדש ע"ש ובזאת המסכתא בפיסקא דמתני' דשכיר שעות ואחרות כמותן וכ"כ רבנא חננאל ז"ל דבעיין דהבהוב לא איפשיטא וספיתה אסורה וכן עיקר תדע דאמרינן שתים לא יספות ואע"ג דנטל רשות מבעל הבית ואי ספיתה שריא במקום שאינה קובעת למעשר למה ליה למימר הכי הרי בלא נטל רשות נמי היה סופת אי לאו משום מעשר והל"ל שתים שתים לא יאכל מ"ט איטבל להו ונטילת רשות מאי שייכיה הכא כיון דספיתה לאו כענבים וד"א היא וכי בלא ספיתה

לא שרי למיכל שתים שתים הא ודאי שרי דלא דמי למוצץ שכן דרך לאכול שתי תאנים או שתי זיתים בבת אחת אלא ש"מ כדברי הגאונים ז"ל וכדכתבינן:

דף נז:

כתוב בספר המאור הא דתנן הלוקח אומר גדול לקחתי והלה אומר איני יודע זכה בגדול וכו' עד דהשואל את הפרה וכו':
אמר הכותב קשיא לי מידי כסות קתני עבד קתני וזכה בעבד ועוד דא"כ אין זו זכות אלא חובה שמפסיד העבדים שהרי הגדול שנתחייב עליו שבועה בגלגול כיון שאינו יכול לישבע עליו אתה אומר פטור ולגבי קטן הוה ליה טענו חטים בברי והודה לו שעורים בשמא וקי"ל דהוא פטור אף מדמי שעורים נמצא לדבריו זכה דרישא קרוב להפסד ורחוק לזכות ואין לו דסיפא קרוב לשכר מן ההפסד שהרי יש לו עבד קטן בכסותו וכי הך לישנא דאפכא לא תני תנא וכבר ראיתי דבריו בזה בס' דברי הריבות וקראתי עליהם ז"ל המקרא הזה כבוד לאיש שבת מריב:

דף נח.

ועוד אלא לעולם יש קנין לנכרי בארץ ישראל ומקבל לאו כחוכר דמי כו' עד דקנסא הוא דקנסיה רבנן וכו':
אמר הכותב זה הפירוש אין בו רגלים דאי מתני' לאו במציק היא ולא כעין ברייתא היא היכי אקשי בגמ' אלא הא דתניא וכו' מאי איריא מציק אפילו אין מציק נמי לימא ליה התם משום דס"ל יש קנין וטעמא דמציק הא אחר אית ליה קנין בגוה ופטור דהא אמרת אי נמי אין קנין מקבל לאו כחוכר דמי לתנא דמתניתין ולתנא דברייתא מקבל כחוכר דמי ויש קנין ועוד הכא את אמר מאי שדה אבותיו אברהם יצחק ויעקב והכא את אמר שדה אבותיו ממש ועוד היכי כתב דמברייתא תפשוט דיש קנין לנכרי ומקבל כחוכר דמי לעולם אימא לך מקבל לאו כחוכר דמי ואין קנין והכא קנסא הוא דקניס ר' יהודה במציק משום דגזל לה אבל לא בנכרי אחר ומאי שדה אבותיו ממש ופליג אמתני' בהא אי נמי שדה אברהם יצחק ויעקב ובמציק קניס לכ"ע כדי שתהא בורה בידו לגמרי ובר מן דין בר מן דין דמתני' נמי ר' יהודה היא ואיהו תני לה בהדיא ופליגא דת"ק דהכי תנן התם המקבל שדה מישראל מן העובד כוכבים מן הכותי חולק לפניהם והדר קתני סיפא החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו ר"י אומר אף המקבל שדה אבותיו מן הנכרי מעשר ונותן לו והיינו דמקשינן בגמ' מתני' ומתניתא אהדדי ועל כרחך אית לך

לאסורינהו בחד טעמא ותמה על עצמך היאך אפשר למימר היכי איהו מקשי ליה למה לי מציק בברייתא ואיהו א"ל לא לעולם תנא דמתני' סבר יש קנין ומקבל לאו כחוכר דמי ולא פריש ברייתא כלל ופריש מתני' דלא קשיא לן ולא איצטריך לפרושא ומה שהודה לו לא טענו המקשה והפי' שכתב אח"כ הוא הנכון והוא כתוב בספר הישר לר"ת ז"ל ובעל זה המאור ז"ל לא האיר אותו כראוי ולא פי' כל הצורך כי עדיין יש להשיב למה ליה למימר לעולם יש קנין ומקבל לאו כחוכר דמי וקנסא הוא וכו' נימא מקבל החוכר דמי ומאי שדה אבותיו שדה אברהם ולא משום קנסא אלא מדינא משום דמציק אין לו בה קנין ועוד מתני' גופא קשיא דקתני החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו ר' יהודה אומר אף המקבל שדה אבותיו מן הנכרי מעשר ונותן לו ומאי אף הא ר' יהודה פטר בחוכר דהא ס"ל יש קנין ולמ"ד יש קנין חכירות פטורה דהא תלמודא לעולם לא משכחת מקבל חייב אא"כ סבירא לן אין קנין וכחוכר דמי כדאמרינן בריש שמעתין ויש על כל זה פי' מבואר:

דף נח:

ועוד מה שכתב הרי"ף ז"ל על מה שכתב רבינו האי ז"ל וכו' עד ואין לחלוק בדין זה בין בית לשדה אלא במה שחלקו בו הגמ':

אמר הכותב טעה בעל המאור ז"ל בדברי רבינו הגדול ז"ל מפני שכתב כי היכי דכי אמר בעל בנין עצי ואבני אני נוטל שומעין לו אף כשאמר בעל הקרקע טול עציך נמי שומעין לו כסבור הוא לומר שאין שומעין לו אלא בבית כשם ששומעין לאחר ולא היא שאין לחלוק בין בית לשדה בשאמר בעל הקרקע טול עציך ואבניך שהרי בשדה שאין שומעין לו לנוטע משום כחשא דארעא הוא והיכא דאמר בעל השדה טול נטיעותיך דלא חייש לכחשא דארעא דלישובה אנן לא חיישינן לה ואין חלוק בזה בין בית לשדה אלא בכל שומעין לו כמו ששומעין לבעל בנין בבית והטענה עצמה שטען בעל המאור ז"ל שאין לחלוק בין בית לשדה אלא במה שחלקו בגמ' טענה של תרעומת היא ואפילו לפי דבריו שאם אמרנו בשדה שאין שומעין לא לזה ולא לזה ובבית שומעין לזה ולזה אין כאן אלא חלוק אחד והוא החלוק שחלקו בגמרא אלא שכל הדברים הללו לא נתנו ליכתב ועיקר הדבר כמו שכתבתי ויש ראיה לדברי רבינו הגדול ז"ל ממה שאמרו בגמרא ברב דאמר ליה להוא גברא זיל שום ליה וא"ל לא בעינא כלומר אני לא הייתי רוצה לנוטעה והדר א"ל זיל שום ליה וידו על התחתונה וא"ל לא בעינא כלומר יטול נטיעותיו וילך לו ורב שתיק עד דחזא ליה בסוף דקא גדר ליה וא"ל גלית אדעתך דניחא לך ודעתך לנוטעה

ושום ליה וידו על העליונה שאם אין דעתך לנוטעה ולא ניחא לך אמאי קא מנטרת לה הרי יש לו ליטול עציו ונטיעותיו ושמע מיניה דמעיקרא דינא קאמר ליה דאי ס"ד לאו דינא אלא על כרחו יש לו לשום לו וידו על התחתונה היכי שתק ליה רב עד לבסוף ולא כפאו מיד ליתן לו וידו על התחתונה והיכי אמר ליה נמי גלית אדעתך דמינח ניחא לך דילמא לעולם לא ניחא ליה אלא כיון שעל כרחו יתחייב בדין לשום לו וידו על התחתונה מנטיר לה וכי ישום לו לזה ויחזיר ויעקור את שלו אלא על כרחך ה"ק ליה לא בעינא יטול עציו ואבניו ורב לא חייביה דדינא קאמר ליה וכיון דחזא דקא מנטר לה ידע דניחא ליה כדפרישנא ושמעינן מינה ששומעין לו ובפ' הניזקין ראיתי בירושלמי בקש ליטול עציו ואבניו אין שומעין לו רבי יעקב בר אסא בשם ריב"ל משום ישוב וכו' בקש ליטול דמי עציו ואבניו מהו רב אמר אומרין לו המתן עד שידור לתוכה שמואל אמר נותנין לו מיד וזו הגמרא מסכמת עם שלנו וכדברי רב דאיהו סבר אע"פ שבקש ליטול דמי עציו ואבניו בלבד והלה אומר לו טול עציך שאיני רוצה להן שומעין לו לבעל הקרקע ואומרין לבעל הבנין המתן עד שידור לתוכה ויגלה דעתו דמינח ניחא ליה בבנין וישום לך וידך על העליונה והכי נמי דייניה רב להההוא גברא הכא כדפרישנא ואע"ג דפליג עליה שמואל התם דרב דאתמר בדידן עדיפא א"נ מתרצא גמרא דידהו כדמתרצא גמרא דילן לא פליגי כאן בשדה העשויה ליטע וכו' אף כאן דרב בחורבה שאינה עשויה לבנות ודשמואל בעשוייה לבנות והכי נמי מסתברא דבשדה העשויה ליטע אם אמר טול עציך אין שומעין דכמאן דגדרה ומנטר לה הוא ועדיף מיניה ושמעתי כי רבינו האי גאון ז"ל חזר בו והסכים באותה תשובה ששדרו ממתיבתא ומה שכתב בעל המאור ז"ל שפי' ידו על העליונה כמעולה שבשכירות ופירוש ידו על התחתונה כפחות שבשכירות כו' ולא נראה פירש"י ז"ל שאמר שאם השבח יתר וכו' משום דקשיא לי עלה הא דאמר רב להההוא גברא זיל שום ליה וידו על העליונה וכי היכן מצינו יורד שלא ברשות שיהא נוטל בשבח שיתר על ההוצאה ואני אומר הרי עדיה בצדה והרי כרסה בין שניה שאמרו בגמרא ושמואל אמר אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה והיינו כמנהג שתלי העיר ולא פליגי רב ושמואל ורב מודה לשמואל בשדה העשויה ליטע ודינא דשדה העשויה ליטע דייניה להההוא גברא אלמא נוטל הוא בשבח שיתר על ההוצאה כמנהג אריסי העיר שהרי כך אדם רוצה ליתן בשדהו לנוטעה ומצאתי מפורש בתוספתא במס' כתובות היורד לחורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות שמין לו וידו על התחתונה ברשות שמין לו וידו על העליונה כיצד ידו על התחתונה אם השבח יתר על ההוצאה נותן את ההוצאה ואם ההוצאה יתר על השבח נותן את השבח אלמא כל ההוצאה נותנין לו וזהו לשון ר"ש

בעצמו ומכלל אתה למד שפירוש ידו על העליונה כמנהג אריסי העיר והיינו דשמואל ובפרק חזקת הבתים נמי אמרינן שותף כיורד ברשות דמי למאי הלכתא לומר שנוטל בשבת המגיע לכתפים ומשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע מדלא קאמר שנוטל בשדה העשויה כדין אריס ש"מ אין בין יורד ברשות ליורד שלא ברשות בשדה העשויה ליטע כלום ששניהן נוטלין בשבת כדין אריס:

דף סב:

כתוב בספר המאור הא דאמר רבא האי מאן דקביל עיסקא וכו' נ"ל פירושא לא נצרכה אלא כגון דטרח בעלמא לבר מהאי עיסקא ורווח וערביה וכו':
אמר הכותב זה פירש הרב אב"ד ז"ל ותמהני עליו דאי הכי מאי וטרח דקאמרי' בגמרא ומאי להכי טרחת מה עסק לטורח בכאן הוה ליה למימר ומלייה ואוקמיה קמיה ולהכי אוקימתיה קמאי שהרי מלאהו מכיסו ועוד שאעפ"כ מפסיד עסקי הוא והוה ליה למימר להכי אוקימתיה קמאי שלא תהא נועל דלת לפניך ושמא יאמרו דדוקא כשטרח ומלאהו מעסק אחר שרווח בו ומה שפגם בזה השביח בזה ולפיכך אינו נקרא מפסיד עסקי ואעפ"כ הדבר רחוק ואינו מתקבל ועוד היכי אוקמיה קמיה והלא אינו רוצה שיחלוק בו ואומר לו של עסק פלוני הוא ואינו שלך ומאי דקשיא ליה היכי אמרי פסידא דלוה הא יכול לאודועיה ולמימר ליה דרי מהיאך פסידא ואי רווחנא תו להוי לדידי תרי תילתי לא קשיא דאיכא למימר משום דלא מודע ליה קאמר שאין אדם יכול להודיעו בכל שעה שהוא מפסיד ועוד נ"ל שאם רווח מתחלה אע"פ שהודיעו כשחזר ומפסיד לא מצי למימר ליה דרי מהאי פסידא פלגא ומרווחא הוו תרי תילתי לדידי דרווחא לקרנא משתעביד ולא שקיל תרי תילתי אלא ברווחא דפייש להו לבתר חלוקה דהאי הוא דמקרי רווחא לפיכך אמרו חד עיסקא ותרי שטרי וכו' ולפיכך דקדק בה רבינו הגדול ז"ל ופירשה בשרווחו מתחלה ואח"כ הפסידו אבל הפסידו מתחלה אם הודיע לבעלים ה"ז זריז ונשכר שמשעה שהפסיד נפחת הפקדון וכשהרויחו אינו נוטל אלא לפי מה שנשתייר שם שהשאר הוא שהשביח ומה שהפסיד משעה שהופסד נפטר מחלק הפקדון:

דף סה.

ועוד לאשה ליתמי ולשותפי וכו' עד וכ"כ אבא מרי ז"ל במגלת הנחמה:
אמר הכותב תנחומין של הבל נחמו אביו בזה דשאני אשה ויתמי דלאו בני מעבד הישר והטוב' נינהו ולא רמו רבנן עלייהו תקנתייהו שאם לא עכשיו אימתי דלאו בני מקח

וממכר הם ואפי' הם עשירים כהילני המלכה ובניה ואפילו יש לה בעל אבל באיש רחוק אם לא יקח זו יקח אחרת ואילו הוה עיקר היה להם לחכמים להשמיענו זו שהוא רבותא גדולה מכל מה שהזכירו ומעשה דרוניא אין לו עסק כאן והפירוש הנכון בו ידוע:

דף סו:

ועוד הרי"ף ז"ל פסק רבעא דהוא דנקא כדסבר רב אשי למימר אבל ה"ר שלמה פסק רבעא ממש כרב אחא בריה דרב יוסף ומסתברא כוותיה:

אמר הכותב מסייע אין בו ממש בכאן דהא דאמר ליה רב אשי כי מטית לשחיטת קדשים תא אקשי לדיחויא בעלמא הוא כאדם שאומר לחבירו כלך מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות והיאך יחלוק עמו מעכשיו אם יאמר לו שקול חדא ערוגה במנתא דילך והב לי חדא במנתא דידי ומאי דבעינא עבידנא בה לימא ליה אנא לא פליגנא השתא אלא לכשיתלשו כל הפירות דאי מטי פסידא בההיא דמטי לי במנתא דידי שתילנא מדידך ופירי להדדי משתעבדי ולא מצינו אריס חולק בפירות אע"פ שאומר אני אעבוד חלקי וחלקך וטעמא כדאמרן ואי לא פלגי היאך יאמר מאי דבעינא עבידנא ה"ז יכול לומר אם יהיה הכל משותף בין אריסי ואריסך סמכי אהדדי ומפסדו לי ועוד דלא ניחא ליה לאפושי אריסי בארעיה ואי אית ליה אריס' להההוא פלגא דידיה אינו רוצה שיכנס הלה לתוך שלו וכ"ש אחר שיכול לומר לו אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך הילכך א"א לו אלא למוכרם לזה ועוד דכיון דארעא כולה לאריסא קיימא ואריסא תלתא שקיל במנתא דידיה דהא אתרא דשקיל אריסא תלתא הוא זה שנותן לו כדי דמיו לא מצי למימר אנא מאי דבעינא עבידנא כענין מה שאמרו אין לך אלא דמי עצים בלבד ולא מצי למימר מאי דבעינא עבידנא ועוד שלא מצינו בתלמיד חכם שיאמר לחבירו שיקשה לו אלא כל החכמים מקפידים בכך ור' יוחנן עניש כמה תלמידיו משום דאקשו ליה ואע"ג דמשבח ליה לר"ל בתר דקטליה ורב כהנא קביל עליה דלא לותביה ואיכא נמי דמצלי דלא ליקשי להו תלמידייהו כדאמרינן רחמנא ליצלן מכסופא דשימי ועוד דהיה למימר כד מטינא לשחיטת קדשים תא אקשי לי דכי מטי איהו התם היכי מקשי ליה איהו קאי במסכתא אחריתי לפיכך פי' רבינו האי גאון ז"ל דהכי קאמר ליה עדיין לא הגעת להקשות וכדגרסת וסברת ומטית שחיטת קדשים תא אקשי לי כלומר שאין זה כלום ואנו אומרים כי עיקר השדה לבעלים ויש לו להשתלם מנת האריס ולא יעזבנו עם השתלא שמא לא יזהר בו ותפסד השדה זה לשון רבינו הגאון ז"ל שכתב בתשובה וכן פי' רבינו חננאל ז"ל ואי קשיא לך אי הכי היכי אמרינן מעיקרא סבר רב אשי למימר דמשמע דמסקנא לאו הכין

היא זו אינה קושיא מפני שכשהתחיל רב אשי לומר כן קודם גמר דבריו הקשה לו רב אחא לפיכך אמרו בגמרא סבר למימר ולאו משום דלא קיימא במסקנא ואילך כיוצא בה במס' סנהדרין בפרק זה בורר הנהו קבוראי דקברי נפשא ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו סבר רב הונא בריה דרב יהושע לאכשורינהו א"ל רב פפא והא רשעים נינהו סברי מצוה קא עבדי והא משמתינן להו סברי כפרה עבדי בהו רבנן אלא מסקנא דכשרין נינהו כדסבר רב הונא למימר ועוד במסכת חולין ההוא טבחא דלא אחוי סכיניה שמתיה רבא בר חיננא סבר רב אשי לאוקומיה אמר ליה מר זוטרא ליחוש מר לסבא א"ל כיון דהוה פקדינן שליחותיה עבדינן ומצינו סברוה דמסקנא הכי בבבא בתרא בריש פרק השותפין ובשילהי פרק המוכר את הבית ובמסכת נדרים פ"ק סברוה מאי לחולין לא אוכל לך לא חולין להוי אלא קרבן ואף במסקנא נמי הכי הוא ועוד יש אחרים כיוצא בהן בתלמוד:

ועוד ובההוא גברא דמשכן פרדיסא לחבריה פירש הרי"ף ז"ל כו':

אמר הכותב חס ושלום שלא פירש רבינו הגדול ז"ל כן שהרי הקשו בגמ' ת"ש נפלו לה זיתים וגפנים הזקנים ימכרו לעצים ומפרקינן אימא והזקינו אלמא בזקנים פליגי דהיינו בזמנו ובהזקינו כ"ע מודי דקרנא הוי ונוסחי דמחלפו משבשן ובכל הלכות רבינו ז"ל כך כתוב בהן הואיל ובזמניה קש פירא הוי ואותה הנוסחא שמצא בעל המאור ז"ל שכתוב בה הואיל ובתוך זמנו קש אומר אני שכך פירושה הואיל ומשכן לעשר שנים והיו יודעים שבתוך עשר שנים יזקין כי זמנו הוא ודאי דעתיה היה שיאכל זה המלוה העצים במקום פירות הילכך פירא הוי שע"מ כן קבל תדע שהרי לא אמר הואיל ובלא זמנו קש אלא הואיל ובתוך זמנו קש לא שייך האי לישנא בכה"ג אלא בזמן קבוע וזה נכון אלא שלא הגיע אותה הנוסחא לידינו מעולם:

דף סז:

ועוד כתב ה"ר אברהם ז"ל רב סבר שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכו' עד דהא תנא דידן לא יליף שכיר שכיר:

אמר הכותב תשובה גנובה היא זו שאם יום ולילה כשני ימים הן היכא ששכרן בלילה לשעות למה עובר כלל והלא לא בא זמנו ולא עבר עליו דהא לא קרינא ביה ביומו תתן שכרו דלאו שכיר יום הוא הא למה זה דומה לשכיר לילה שלא תבעו ביום שכיון שלא עבר עליו משום ביומו תתן שכרו אפי' שהה אותו כמה לעולם לא יעבור עליו משום בל תלין פעולת שכיר אתך עד בקר וזה אינו צריך לפנים שא"כ אין לך שכיר לילה שאינו

עובר עליו משום בל תלין ואין לך שכיר יום שאינו עובר בו משום ביומו תתן שכרו אם שהה אותו כל כך ואמרי' בגמ' הני דאיכא ביממא ליכא בלילא והני דאיכא בלילא ליכא ביממא ואמר רב חסדא שם שכירות אחת היא כלומר כולהו בחד לא משכחת לה אלא בשם שכירות משכחת להו ויש מהם בשכיר יום ויש מהם בשכיר לילה וש"מ שלעולם אין שכיר יום עובר משום ביומו תתן שכרו ואין שכיר לילה עובר משום בל תלין ועוד דקי"ל כרב דשכיר שעות דלילה גובה כל הלילה בלחוד וקי"ל כתנא דמתני' דלא יליף שכיר שכיר קשיא הלכתא אהלכתא ועוד מדקאמרי' האי אתך מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרב אסי ואידך מואליו הוא נושא את נפשו נפקא והדר נמי אמרי' ואידך ההוא מיבעי ליה וכו' משמע מדיוקא דלישנא דלאו דוקא קאמר מר בל תלין ולאו דוקא קאמר מר ואליו הוא נושא את נפשו דהיינו לא תבוא עליו השמש וליכא פלוגתא בינייהו ואי ס"ד פליגי היכי קאמרי' ואידך ר' יוסי בר' יהודה מיבעי ליה ואליו הוא נושא את נפשו ומפני מה עלה זה בכבש הא להך דרשא גופא מיבעי ליה דשכיר שעות דיום שיהא בו משום ביומו אלא שאין עליך לדון בה אלא כדברי רבינו שלמה ז"ל שכתב שהיום הולך אחר הלילה ויומא אריכא הוא והרב אב ב"ד ז"ל שהסכים על ידו וא"ת מ"מ כיון דתנא דמתני' אית ליה שכיר שעות מואליו הוא נושא את נפשו היכי עבר משום בל תלין והא לית ליה גז"ש דשכיר שכיר לא קשיא דכיון דאשכחן דרבי רחמנא גבי שכיר לילה שכיר שעות ממילא שמעינן דאיתיה בכלל שכיר בין בשל יום בין בשל לילה ואפילו לרבי יוסי ברבי יהודה וכ"ש לתנא דידן דמכיון דרבייה רחמנא ביום מואליו ממילא ודאי גמרינן דאיתיה בלילה בכלל אתך בכלל כל שפעולתו אתך ומיהו אי לא כתב רחמנא ואליו הוא נושא את נפשו הוה אמינא אתך לא רבי אלא בהמה וכלים שעלינו להביא ראיה מן התורה ואין לך בו אלא חדושו בלבד אבל השתא לכולי עלמא גלוי מילתא היא וכל זה לדעת רבינו שלמה ז"ל שפירש שכרו לבצור לו אשכול אחד דהיינו שכיר שעות ובירושל' מצאתי שמואל אמר למחר הוא עובר משום ביומו תתן שכרו רבי יוסי בר' חנינא בעי יום אחד הוא דתימר עובר על כל השמות הללו אין בנין למקומה קריא תפתר בשכיר שעות יום ולילה שהוא יכול לגבות כל היום וכל הלילה שכיר שעות ביום גובה כל היום שכיר שעות בלילה גובה כל הלילה וכך נראה פירושו שמואל אמר בשכיר שעות דלילה שהוא עובר משום ביומו תתן שכרו כלומר גובה כל הלילה וכל היום ואקשי ליה רבי יוסי ברבי חנינא וכי יום אחד הוא שאתה אומר עובר בכל השמות הללו שאם היה יום אחד אפשר שיעבור בסוף היום משום לא תלין עד בקר ומשום ביומו תתן שכרו אע"פ ששכרו ביום זה הואיל ונתחייב בשכירותו ביומו אבל עכשיו שהן כשני

ימים שכרו בלילה היאך יעבור משום ביומו תתן שכרו והלא שכיר לילה הוא ואי משום דבעית לאוקומיה קרא דביומו תתן שכרו דמשמע ביום עצמו ששכרו בו תפתר בשכיר שעות יום שהוא עובר משום ביומו תתן שכרו ובשכיר שעות דלילה שעובר משום בל תלין וש"מ טעמיה דשמואל כדכתיבנא:

דף סט.

ועוד כתב ה"ר אברהם ז"ל איכא דקשיא ליה הא דתנן מחזיר את המחרישה ביום עד ומתני' נמי אכולהו תנן וכו':

אמר הכותב אין זה נכון דאי ליכא במתניתין אסורא בהדיא אלא משום דקרא קאי אכולהו למה ליה לאיתויי מתני' לימא דקרא דבחזרת קרא ליכא למטעי בה למימר דלא מהניא ומחזיר ואינו נוטל לעולם דעד בא השמש כתיב וקרא אחרינא נמי בבא השמש דאלמא קנייה ליומיה ובין במשכון דהתירא בין בדאיסורא נמי משמע וחדא חזרה קא עביד לתרוייהו ודהיתירא ודאי קניה ולא מהדר אלא לצרכיה דהדר שקיל ליה הילכך לדידך מתני' קרא הוא ולימא קרא א"נ אדרבה לא קשיא כלל לרבא דכיון דחזרה דקרא דהיא לשעה בדאיסורא נמי משמע ליכא למקשי מינה דהיכא דגליא רחמנא לא קאמרי' ומה שכתב וקשיא דהתם מכר בלילה נמי מקשה ולאו משום דברים שעושין אוכל נפש אתינן עלה דהתם אין בו ספק ולא חלק הראב"ד ז"ל בדבר אלא שהוא אומר דמתני' דאי קתני שהרי אמרו התם שעבר על לא תבא אל ביתו ואפ"ה מחזיר ועל כרחין הכי היא כדכתב לעיל אלא דמשמע דבמתני' ליכא איסורא אלא משום שנכנס לביתו למשכנו ולאו משום דברים שעושין בהן אוכל נפש לפיכך אנו מפרשים דבמתני' כשנכנסו לביתו עסקינן דקתני ולא יכנס לביתו ליטול משכונו אם משכנו חייב להחזיר לו כלומר אם עבר ונכנס ומשכנו חייב להחזיר לו והיינו דקתני ואם ולשון משכנו נמי אינו אלא שנכנס לביתו כדאמרי' בגמ' מכלל דב"ד ממשכנין תני לא ינתחנו אלמא משכנו לא משמע אלא שהוציא מביתו ומש"ה אקשינן בתמורה ממתני' דודאי דאי קתני ואילו מקרא ליכא לאקשויו דאיכא למימר במשכון דהיתירא כגון ע"י שליח ב"ד ואע"פ דכתיב אם חבול תחבול ואין חבילה אלא מתוך ביתו כדמוכח בגמ' דלמא ס"ל שליח ב"ד מותר ליכנס לביתו דתנאי היא ולא מתוקמא קושיא מתנאי ואי נמי עבר שליח ב"ד ונכנס איהו לא עבד איסור ומשכון דהיתירא הוא דלגביה וקנייה והיינו דמפרקינא שאני התם דאמר קרא השב תשיב כלומר דמשמע מ"מ להביא כל האמורין בענין להשבה זו דהיינו אפי' משכון דלא תבא אל ביתו ובכי האי גוונא נמי בפרק אלו מציאות דדרשו ליה אין לי אלא

שמשכנו ברשות משכנו שלא ברשות מנין ת"ל תשיב מ"מ וכל דליתיה כדיניה שלא ברשות מיקרי וכולהו אתיאן ואי קשיא לך נימא נמי משום דברים שעושין בהן אוכל נפש כיון שנכנס לביתו ולא נתנו לו ברשותו איכא למימר מתני' כגון שמשכנו מחרישה בלילה או בשעה שאינו עושה בה מלאכה שמותר דכי היכי דאין מחזירין אלא בשעת מלאכה ה"נ ממשכנין שלא בשעת מלאכה וכן מפורש בירושלמי תני חובל כסות יום בלילה כסות לילה ביום ומחזיר כסות לילה בלילה וכסות יום ביום כר וכסת שדרכן לכסות בלילה חובלן ביום ומחזיר בלילה קרדום ומחרישה שדרכן לעשות מלאכה ביום חובל בלילה ומחזירן ביום ואין זה צריך לפנים:

סליק פרק הבית והעלייה וסליקא מסכת בבא מציעא